

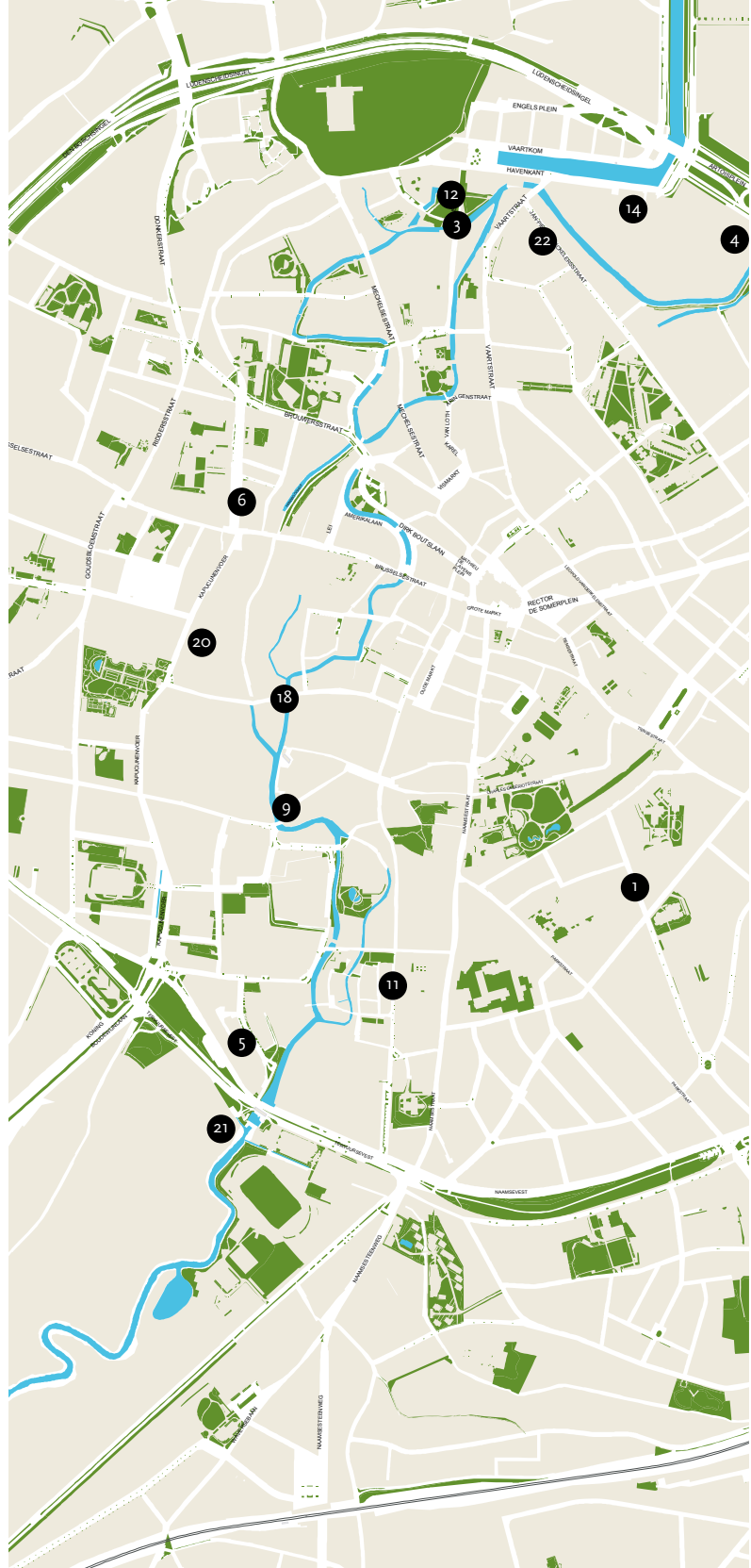
STAD MAKEN VANUIT SAMENHANG

— ARCHITECTUURPRIJS
LEUVEN 2023 —

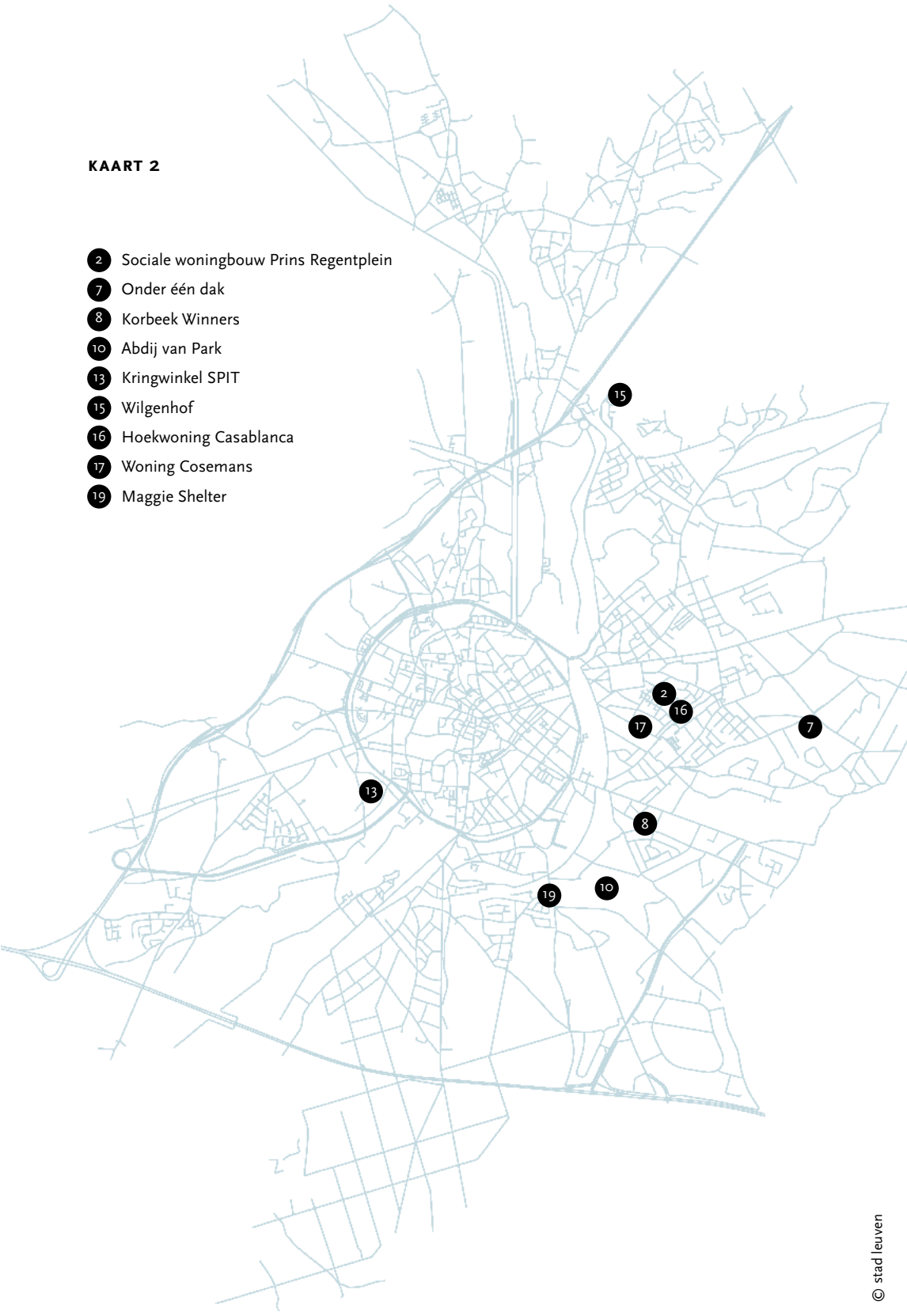
KAART 1

- 1 Coupe
- 3 Vistrap Sluispark
- 4 De Drie Kreeften
- 5 Ontharding Redingenhof
- 6 CIRCU L'AIR
- 9 Uitbreiding Paridaensinstituut
- 11 Woning Schapenstraat
- 12 De Hoorn fase 2
- 14 Maakleerplek
- 18 Zorgwonen Honk
- 20 Cohousing BotaniCo
- 21 Topsporthal en sportmedisch adviescentrum
- 22 Woning Minckelersstraat

KAART 2

- 2 Sociale woningbouw Prins Regentplein
- 7 Onder één dak
- 8 Korbeek Winners
- 10 Abdij van Park
- 13 Kringwinkel SPIT
- 15 Wilgenhof
- 16 Hoekwoning Casablanca
- 17 Woning Cosemans
- 19 Maggie Shelter

Voorwoord — 5

Wat voor stad wil Leuven zijn?

MARIEKE BERKERS — 6

Een nieuwe agenda: inclusief, collectief en circulair. Met een zweem van nostalgie

PIETER T'JONCK — 32

Wat je niet hebt, heb je niet; wat je hebt, moet je koesteren

TIM VEKEMANS — 60

Op zoek naar architectuurkwaliteit

HANNE VAN REUSEL — 82

Je bent jong en je zoekt wat?

WARD VERBAKEL +

HANNE VAN REUSEL — 108

Colofon — 128

Projecten

Coupe — 16

Sociale woningbouw Prins Regentplein — 20

Vistrap Sluispark — 22

Sociale woontoren De Drie Kreeften — 24

Ontharding Redingenhof — 28

CIRCU L'AIR — 42

Onder één dak — 44

Korbeek Winners — 48

Uitbreiding Paridaensinstituut — 52

Abdij van Park — 56

Woning Schapenstraat — 68

De Hoorn fase 2 — 70

Kringwinkel SPIT — 72

Maakleerplek — 74

Wilgenhof — 76

Hoekwoning Casablanca — 80

Woning Cosemans — 92

Zorgwonen Honk — 94

Maggie Shelter — 98

Cohousing BotaniCo — 100

Topsportal en sportmedisch

adviescentrum — 104

Rijwoning Minckelersstraat — 106

Beste architectuurliefhebber,

In de achtste editie over de vierjaarlijkse Architectuurprijs vieren we een bijzondere mijlpaal: deze langstlopende Belgische architectuurprijs is een kwarteeuw oud! Al 25 jaar lang zetten we ons in om de Leuvense architectuur te eren, te stimuleren en erover te debatteren. De Architectuurprijs is dan ook veel meer dan een prijsuitreiking. Het is een platform dat architectuur toegankelijk en begrijpelijk maakt voor het grote publiek. Het stimuleert de dialoog over architectuurkwaliteit en brengt mensen samen – architectuur is immers niet alleen een zaak van experts, maar van ons allemaal. Daarom installeren we naast een vakjury, ook een publieksjury *én* betrekken we scholen bij het beoordelingsproces.

Door jongeren te laten participeren, willen we hun interesse opwekken voor het architecturale debat. Door ook hen actief te laten deelnemen, blijven we aandacht vragen voor onze omringende bouwkunst en vergroten we het bewustzijn hierover. Onze stad heeft al een indrukwekkende weg afgelegd inzake architectuurkwaliteit en speelt een belangrijke pioniersrol in stadsvernieuwing, stadsontwikkeling en architectuur.

Architectuur moet meer dan ooit maatschappelijk relevant zijn en tegemoetkomen aan de uitdagingen van onze tijd, van klimaatrobustheid, tot herbestemming en verdichting. De prijs bekroont dan ook niet alleen esthetische kwaliteit, maar ook de manier waarop projecten bijdragen aan hun omgeving. Het is onze verantwoordelijkheid als architecten, bouwers, bestuurders en bewoners om hierop in te spelen en duurzame oplossingen te zoeken. Architectuur heeft de kracht om de stad te transformeren en te verbeteren, het is onze taak om die potentie te benutten.

Maar die taak is nog niet voltooid. We moeten blijven experimenteren, verkennen en debatteren. Alleen zo kunnen we onze sterke positie in het architectuurbeleid behouden en verder uitbouwen. Ook het Departement Architectuur van KU Leuven kan hier een belangrijke rol in spelen.

Ik dank alle betrokkenen die bijdragen aan het succes van de Architectuurprijs Leuven. Samen hebben we de architectuur van onze stad op de kaart gezet en bouwen we mee aan het erfgoed van morgen.

Veel leesplezier en hopelijk raakt u geïnspireerd door de prachtige *én functionele* projecten uit deze publicatie.

Carl Devlies

Schepen van financiën, ruimtelijk beleid en onroerend erfgoed

MARIEKE BERKERS — De uitreiking van een architectuurprijs is een uitgelezen moment om de ruimtelijke kwaliteit van de stad als geheel onder de loep te nemen. Wat ontdek je als je voorbij de stapel inzendingen van individuele projecten kijkt? De redactie treft de stad aan op een kantelmoment. Het perceelsgericht ontwikkelen dat de afgelopen jaren domineerde, past niet meer bij de opgaven waar we vandaag voor staan. De stad van morgen heeft baat bij een cultuur van ontwerpen vanuit samenhang en een inspirerend richtinggevend verhaal over welke stad Leuven wil zijn.

Wat voor stad wil Leuven zijn?

— **H**et lidmaatschap van een redactie van een architectuurprijs vraagt om de vaardigheden van een archeoloog. Je moet in staat zijn aan de hand van zo'n 45 projecten een cultuurschets te vormen van het tijdperk waarin ze zijn ontstaan. Zo'n 'reconstructie' krijgt vorm door de gesprekken die plaatsvinden met

collega redactie- en juryleden. Waar de woongebouwen doorgaans een samenhangend geheel van structuur, materiaal en ruimtelijke beleving vertonen, is dat bij de pleinen en parken anders. Het lijken incidenten die soms in zichzelf architectonisch interessant zijn, maar vaak de aansluiting missen op andere delen van de stad.

Ook de hoofdmoot van de werk- en onderwijsgebouwen ontstijgt het predicaat 'prima' niet. Deze gebouwen doen denken aan types die een tikje wezenloos de ruimte in staren. In zichzelf gekeerde structuren die als zodanig naar behoren functioneren: ze bieden onderdak aan een vooraf gesteld programma, behalen gestelde duurzaamheidseisen en zijn keurig netjes bekleed met gevelpanelen, voorzetwanden en tapijttegels. Maar hun voorkomen is overduidelijk bepaald door (beperkende) randvoorwaarden en niet door ambities rondom kwaliteit. Dat leidt tot veilige keuzes wat betreft materiaalkeuzes, plattegronden of functies. Daardoor zijn veel werk- en onderwijsgebouwen niet op de lijst van geselecteerde projecten terecht gekomen.

Wat is er aan de hand? Er was toch voldoende budget beschikbaar de afgelopen jaren? Ook waren architecten met kennis en kunde betrokken. Overduidelijk stammen veel van dit type gebouwen uit een periode waarin andere waarden de norm zijn. Stedenbouw en architectuur zijn trage vakken. Ambities die bij de start van een ontwikkeling belangrijk zijn, worden niet zelden ingehaald door de tijd. Zo was bijvoorbeeld zo'n tien jaar geleden de duurzaamheidsagenda minder leidend dan vandaag.

Architect en stedenbouwer Marcel Smets duidt in zijn lezing van 2 februari 2023 voor de debatavond *Ruimte in Leuven. Leuven in ruimte* de context. Volgens hem is er sprake van een verschuiving van "stadsontwerp als macro architecturale compositie, naar een perceelsgerichte architectuur". Terugkijkend op het eerste

decennium van 2000 ziet hij een praktijk van stedenbouw ontstaan die "als het ware [wordt] 'ge-architecturaliseerd'. Stedenbouw als een "som van vooraf gedefinieerde gebouwen". In de jaren 1990-2000 bloeide er in Leuven een cultuur van architectuurkwaliteit en in samenhang stad maken. Projecten zoals de Vaartkom en het Stationsgebied werden vanuit een richtinggevend kader van voorwaarden ontwikkeld. Ambities of ruimtelijke kaders waren dus leidend. Zo'n aanpak leidt tot andere resultaten: een ruimtelijke samenhang van kwaliteit en gebouwen die de middelmaat overstijgen. Een belangrijk instrument dat daarbij hielp, was het in 1996 opgerichte Projectteam Stadsontwerp. Het fungeerde zo'n zes jaar lang als 'stadsbouwmeester', aldus Smets die in die constellatie adviseur werd voor alle grote stedelijke projecten.

Inmiddels is met name bij werk- en onderwijsgebouwen het denken van snel veel vierkante meters realiseren dominant. Dat levert broodnodige huisvesting op voor functies als werken, onderzoek en leren, maar het gaat ten koste van kwaliteit. Met de KU Leuven als grootste bouwheer van de stad is een bijstelling van aanpak niet alleen een wens, maar ook een *must*. De gebouwen van de universiteit bepalen voor een belangrijk deel de identiteit van de stad Leuven. Je zou willen dat ze in voorkomen, gebruik en beleving weerspiegelen waar Leuven voor staat; een stad die steeds scherper een duurzaamheidsagenda voert.

Dat de universiteit goed in staat is een kanteling in het denken te maken en van actie te voorzien, bewijst de topsporthal in Heverlee naar ontwerp van 360 architecten. De architecten gingen aan de slag met de vraag een breed programma van onder meer een indoor beachvolleybalzaal, wachtruimte, fitnessruimte, powerzaal, foyer en circulatie plus een sportmedisch behandelcentrum plek te geven onder één dak. Gaan we een richtingloos amalgaan van tegen elkaar geschoven dozen met hoofdzakelijk blinde vlekken ontwerpen, vroegen de architecten zich af. Of zoeken we naar meer samenhang, mede gedreven vanuit

↑ Alle functies van de topsporthal zijn ondergebracht onder één groot dak.

een idee dat interactie van gebruikers in het gebouw een sterker sociaal klimaat oplevert. 360 architecten ontwierp een groot dak dat alle functies herbergt. Met die uitgesproken vorm ontstond architectuur met een eigen identiteit, een herkenbare plek die een andere manier van samenleven communiceert: geen richtingloos amalgaan van tegen elkaar geschoven individuele levens, maar het scheppen

— 'De perceelsgerichte architectuur is een weerslag van een kwantitatieve en op aanbod gerichte wijze van ontwikkelen. Met de opgaven waar we vandaag voor staan, spat die droom akelig snel uit elkaar.'

van condities waardoor individuen met elkaar in verbinding komen. De architecten dachten ook na over hoe het gebouw zich als herkenbaar gebouw kan voegen in een stadspark wat nabij de locatie gerealiseerd zal worden.

De perceelsgerichte architectuur is een weerslag van een kwantitatieve en op aanbod gerichte wijze van ontwikkelen. Met de opgaven waar we vandaag voor staan, spat die droom akelig snel uit elkaar. Een flinke dosis aan opgaven die om ruimte vragen, denk aan de energie- en klimaatopgave, dwingen ons om kritischer na te denken over de invulling ervan. Ruimte wordt schaarser en daarmee het beantwoorden van de vraag wat komt waar en waarom urgenter? Het 'handwerk' van de ontwerpers die alle opgaven in plots proberen te puzzelen, resulteert vaak in de

constatering dat opgaven elkaar ruimtelijk in de weg te zitten. Laat staan dat er nog ruimte is voor open plekken. Hoe houd je de stad leefbaar?

Hoe belangrijk ruimte is, toont de sociale woningbouw aan het Prins Regentplein van de hand van Atelier M Architects+Planners. Net zoals de galerij ontwierpen de architecten ook leefruimten en terrassen van de woningen aan de pleinzijde. Zo ontstaat een interessante relatie tussen het leven in het gebouw en het leven op het plein. Door het gebruik van hoge ramen wordt aan bewoners uitzicht geboden op de publieke zones en krijgt zon en daglicht maximaal vrijspel in de woningen. Buiten

— ‘Gefaseerd werken helpt om wendbaar te zijn en met veranderingen in de tijd mee te bewegen.’

↑ Fase 2 van De Hoorn zet nadrukkelijk in op het delen van ruimtes en faciliteiten.

↙ De balkons van de sociale woningen kijken uit op het Prins Regentplein.

→ De woontoren De Drie Kreeften is een belangrijk nieuw baken aan de ring van Leuven.

wordt de woning binnen getrokken, maar daarmee is wel van belang dat de buitenruimte van hoge kwaliteit is en er voldoende open ruimte is. Een belangrijke notie nu hoogstedelijkheid steeds meer zijn intrede doet in Leuven.

Die sfeer is te vinden in het voormalige industriële gebied De Vaartkom. Voor dit gebied van ruim 30 ha is een gemengd stedelijk gebied met een hoge woondichtheid voorzien. Interessant in het Sluispark, dat onderdeel uitmaakt van deze ontwikkeling, is fase 2 van project De Hoorn. Deze voormalige bierbrouwerij is eerder door bureau 360 architecten getransformeerd tot werkplek voor creatieve bedrijven, een evenementenruimte en horecabedrijven. In fase 2 voegt het bureau daar een uitbreiding functies aan toe, zoals *short stay*-residentie, hotelkamers en vergaderfaciliteiten. Ook is het café

vergroot. Een opvallende constructie verbindt het historische gebouw op zorgvuldige wijze aan de nieuwbouw. De architecten zijn zich bewust van een snel veranderende maatschappij. Ze tonen aan dat gefaseerd werken helpt om wendbaar te zijn en met veranderingen in de tijd mee te bewegen. Dat komt de kwaliteit van het functioneren en beleven van het gebouw enorm ten goede. Zo is er onder meer nadrukkelijker ingezet op het delen van ruimtes en faciliteiten. Ook zijn duurzaamheidseisen opgeschroefd en is het gebouw vanwege de toevoeging van verblijffuncties buiten kantooruren levendig. Zo zorgen de ontwerpers voor meer levendigheid op wijkniveau en tonen ze zich bewust van de impact van hun bouwopgave op de planeet. Hier laten architecten en opdrachtgevers zien dat ze voorbij de voordeur van hun gebouw denken.

Even verderop staat de sociale woontoren De Drie Kreeften van WIT Architecten. Ook bij dit project was duurzaamheid een belangrijk thema. De appartementen zijn allemaal bijna-energie neutraal (BEN), met warmtepompen, zonnepanelen en een gemeenschappelijke regenwaterput. Huurders zullen dat gaan voelen in hun portemonnee, de energierekening is laag.

Projecten als De Drie Kreeften en De Hoorn kunnen gelden als boegbeeld voor een verhaal waarmee de stad Leuven wil uitdragen waar ze in deze tijd voor staat. De duurzaamheidsagenda kan als een bruikbare stuwende kracht werken in het preciseren van dat verhaal. Hij kan zorgen voor een aanpak waarbij de stad in samenhang weer als ontwerp-opgave wordt opgepakt.

— ‘Projecten als De Drie Kreeften en De Hoorn kunnen gelden als boegbeeld voor een verhaal waarmee de stad Leuven wil uitdragen waar ze in deze tijd voor staat. De duurzaamheidsagenda kan als een bruikbare stuwende kracht werken in het preciseren van dat verhaal.’

↑ De Vistrap zorgt voor een aanzienlijke vergroening van het Sluispark.

↗ Landbouw is één van de gereactiveerde oorspronkelijke functies van de Abdij van Park.

— ‘Er is verbeelding en ontwerpkracht nodig om de ambities te vertalen in ruimtelijke uitwerkingen.’

Tegelijkertijd kan hij dienen als een richtinggevend verhaal. Wat voor stad wil Leuven zijn? Hoe geeft de stad een preciezere invulling aan haar ambities rondom de klimaatadaptatie?

Het gemeentelijk Klimaatactieplan Leuven 2020-2050 vertelt dat Leuven tegen 2050 een klimaatneutrale samenleving en een veerkrachtige, klimaatrobuuste stad wil worden. De wetenschap dat in 2030 een verdere groei van inwoners, studenten en economie wordt verwacht van 10% maakt de opgave, de doelstellingen te halen nog complexer en zorgt voor nog meer druk op de stad. De stad ambieert bovendien een sociaal rechtvaardig klimaatbeleid. Een hoop mooie ambities op een rij. Maar wat ze precies betekenen, is nog volop in ontwikkeling. Een veerkrachtige, klimaatrobuuste stad, vertaalt dat maar eens in het ontwerp van een goed werkende buurt. Kortom, er is verbeelding en ontwerpkracht nodig om de ambities te vertalen in ruimtelijke uitwerkingen.

Met de vistrap van ontwerp bureau Pauwels wordt de deur naar hoe de toekomst eruit kan zien al op een kier gezet. Het bureau ontwierp niet alleen een technische constructie in het water die vissen helpt stroomopwaarts te bewegen naar één van de zijarmen van de rivier de Dijle, waar ze kunnen paaen en groeien. Het ontwerp zorgt er ook voor dat ook de mens welkom is in dit kunstwerkje voor de vis. Dieren en mensen kruisen elkaar op deze natuurinclusieve plek midden in de stad, waar het bovendien fijn spelen voor kinderen is.

Een ander mooi voorbeeld is Abdij van Park waarbij de stad Leuven samen met partners kennis toepaste om de abdijgebouwen met duurzame energie te verwarmen en te koelen.

Niet alleen is deze plek steeds meer toegankelijk voor recreanten, ook is de plek voorzien van toekomstwaarde.

De duurzaamheidsagenda vraagt ook om een ontwerphouding, één waarbij spelers zich meer rekenschap geven van hun leefomgeving. Bouwen doe je niet alleen voor een huidige doelgroep, maar ook voor de volgende generatie. Het is de vraag hoe snel de commerciële spelers meedraaien in deze cultuurswitch. Daarbij is het hoopvol dat de opgaven waar we voor staan steeds meer besproken worden in een maatschappelijk speelveld.

Een gemeentelijk apparaat, al dan niet opgetuigd met instrumenten zoals een kwaliteitsteam, een stadsbouwmeester en richtinggevend kwaliteitsbeleid, kan een belangrijke rol spelen bij het werken aan de samenhang en de leesbaarheid van een stad. De stad beraadt zich momenteel ook over de wijze waarop ze kwaliteitstoetsing beter kan organiseren.

— ‘Niet formele processen, zoals het aanwakkeren van een levendige architectuurcultuur is des te belangrijk. Zeker in een tijd waarin ruimte steeds meer politiek wordt.’

Daarbij is het aan te bevelen niet alleen aandacht te geven aan de formele instrumenten om mee te sturen. Niet formele processen, zoals het aanwakkeren van een levendige architectuurcultuur is des te belangrijk. Zeker in een tijd waarin ruimte steeds meer politiek wordt. Denk aan discussies als de betaalbaarheid van woningen in Leuven, de klimaatadaptatie en energietransitie en een gezonde leefomgeving. Mensen zullen

14

↑ Eén van de test-opstellingen in het onthardingsproject Redingenhof.

de energietransitie
gaan voelen in hun
portemonnee. Je kunt

als stad nog beter uitdragen dat architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur kunnen bijdragen aan het verminderen van de uitstoot en het verlagen van energierekeningen. Zie een woongebouw als De Drie Kreeften.

Dat bewoners zelf al bezig zijn met bouwen aan een duurzame toekomst, vanuit een perspectief dat groter is dan hun eigen gebouw, is ervaarbaar in het Redingenhof. Hier hebben bewoners een halt toegeroepen aan de verharding van de gedeelde ruimte door hun straat gezamenlijk te ontharden. Vanuit het samenwerken en samen wonen met stadsgenoten en met oog voor het grotere plaatje: bouwen aan een gezonde planeet.

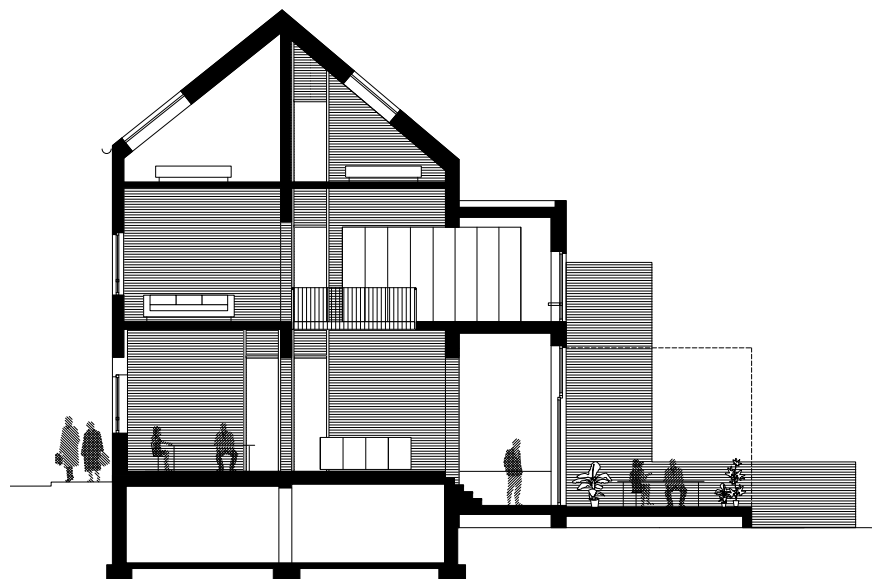
Coupe

© Matthijs van der Burgt

— **M**et het project Coupe pakt fijn atelier een vaak voorkomend, maar niet zo duurzaam fenomeen van het Leuvense woningaanbod aan. Een typisch Vlaamse koterij kenmerkte de voormalige kapperszaak met woning. Het bestaande gebouw werd gestript tot zijn essentie en door middel van scherpe en krachtige architecturale ingrepen aangepakt. De nieuwe bijbouw gaat met een

verminderde oppervlakte-inname de hoogte in. Hierdoor wordt het woonvolume met een opmerkelijke ruimtelijkheid uitgebreid terwijl de voetafdruk van de bijbouw beperkt blijft. Het ontwerp van de uitbouw heeft veel aandacht voor de inplanting en de bestaande condities van de woning. Het resultaat is een op maat ontworpen, coherente en doortastende ingreep die de woning in haar geheel aanpakt.

snede

De architecturale uitbouw vormt een cruciale schakel die op het gelijkvloers het hoogteverschil van 1,2 meter tussen de straatkant en de tuin van de woning overbrugt. Het niveau van de nieuwe uitbouw zoekt hierbij het midden tussen de straat- en tuinzijde en maakt de overgang naar de tuin minder bruusk. De genereuze hoogte van de gelijkvloerse ruimte binnen deze uitbouw laat toe dat de middag- en avondzon via de zitkamer tot diep in het huis kan binnendringen. Centraal in het huis snijdt Fijn atelier een vide uit, die de leefruimtes verbindt die zich op verschillende niveaus bevinden. Met een fijne kwartcirkelvorm maakt deze uitsnijding de keuken tot het kloppende hart van de woning. De structurele ingrepen in het bestaande huis worden opgevangen door presente betonnen lintelen en kolommen die door de

— ‘De heterogene bijbouwen in de tuin worden afgebroken, de grote vitrine op het gelijkvloers en lage valse plafonds worden weggehaald. Zo blijft er een zuiver hoofdvolume over, dat de ruimtelijke allures heeft van een herenwoning.’ *fijn architectuur atelier*

ADRES
Frederik Lintsstraat 22
3000 Leuven
ARCHITECT
fijn architectuur atelier
STUDIEBUREAU
Kristof Briens (*stabiliteit*)

LivingComfortable
(*EPB & veiligheid*)
AANNEMER
Belgo Home Construct
(*ruwbouw/dakwerken*)
Fraeyman bv (*binnen-
afwerking/technieken*)

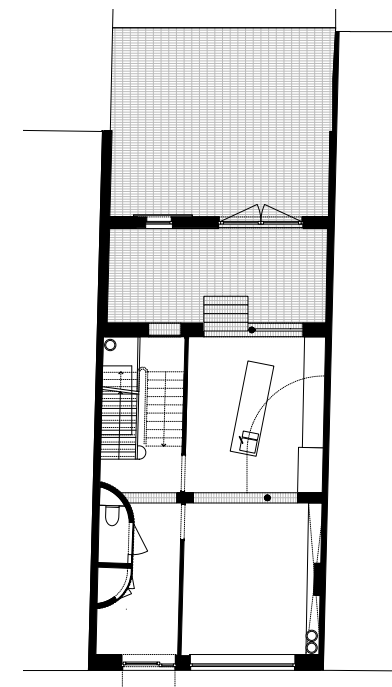
OPDRACHTGEVER
Veerle Lerut &
David Pardon
OPLEVERING
December 2022

Zie kaart 1 / nr. 1

© Mathijs van der Burgt

architecten doordacht gepositioneerd zijn. De inplanting van de kolommen bepaalt mee de circulatie en beleving binnen de woning en heeft een esthetisch impact waaruit de scherpe en fijnzinnige stijl van de architecten spreekt. De ingrepen in de voorgevel en het ontwerp van de achtergevel stralen eenzelfde speelse kracht uit, die respectvol en verfrissend omgaat met de typisch Vlaamse gevelopbouw. Het resultaat geeft renovatie en hergebruik - letterlijk - een fris aanzicht.

gelijkvloers

Sociale woningbouw Prins Regentplein

— Aan het Prins Regentplein moeten twee modernistische flatgebouwen in de Casablancawijk wijken nadat analyse en evaluatie uitwijst dat een renovatie niet haalbaar is. Het originele gebouw kan ook na transformatie niet voldoen aan de duurzaamheidseisen en vereisten wat betreft woonkwaliteit. De gebouwen worden afgebroken, maar een aantal van de

langsdoorsnede

dwarsdoorsnede

stedenbouwkundige principes van Leon Stynen, architect van de oorspronkelijke flats, wordt behouden. Atelier M en partners gaan aan de slag om deze principes in een hedendaags ontwerp te integreren: gemengde functies in combinatie met sociale woningen, behoud van de identiteit van de witte wijk Casablanca, respect voor de typologie van galerij-flatgebouwen en oog voor uniformiteit in de modernistische stijl van de wijk. De ontwerpers zetten in op een variëteit aan woningen waarbij door ruimtelijk puzzelwerk doorzonwoningen mogelijk gemaakt worden en elke unit een eigen buitenruimte krijgt. Tegelijk wordt ingezet op maximale privacy zonder hiervoor ruime zichten vanuit de woning te hypothekeren. De circulatie is georganiseerd via twee kernen met lift en trap en aansluitende galerijen. De houten materialisatie van deze galerijen brengt een warme uitstraling binnen in het gebouw dat langs buiten gekenmerkt wordt door een witte bakstenen gevel met een glazen gelijkvloers waar commerciële en buurt ondersteunende functies zijn ondergebracht.

ADRES
Prins-Regentplein 10-33
3000 Leuven
ARCHITECT
Atelier M Architect +
Planners
STUDIEBUREAU
BAS bvba (*stabiliteit*)
BOTEC nv (*technieken*)
Enerdo (EPB)

Research & Solutions bvba
(*veiligheidscoördinatie*)
AANNEMER
Haex nv
OPDRACHTGEVER
Dijledal cvba
OPLEVERING
Mei 2021

[Zie kaart 2 / nr. 2](#)

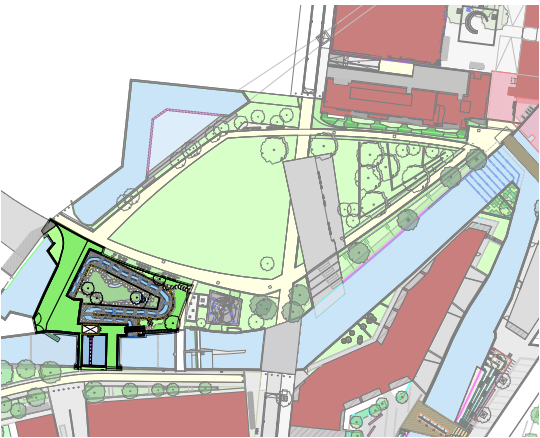
Vistrap Sluispark

© Studio Chloki

— Het ontwerp voor de vistrap verenigt landschappelijke kwaliteit met een sterk ecologisch programma en geeft ruimte aan natuur in het hart van de stad. Opdrachtgever de Vlaamse Milieumaatschappij investeert in de waterkwaliteit en zet in op het herstel van het visbestand in de Dijle. Om de vrije vismigratie ook in stedelijke context te ondersteunen, worden zoveel mogelijk sluizen voorzien van visdoorgangen. Zo ook de stuwklep aan het Sluispark. Ontwerpbureau Pauwels voorziet een meanderende lus van zo'n 100m om het niveauverschil van 1,5m te overbruggen. Het waterniveau wordt bewust laag gehouden om de passerende vissen in hun migratietraject een pauzeplek aan te bieden. Met

— ‘De vistrap biedt vandaag een oase aan groen in het stedelijke weefsel. Het brengt een belangrijke ecologische meerwaarde voor de stad.’ redactieraad

inplanting

kleine trapjes en waterplateaus is dit ecologisch terrein in het centrum van Leuven ook toegankelijk voor educatieve doeleinden. Gestapelde rotsblokken met smalle waterdoorgangen verenigen hier passage van zowel mens als vis. Het gebied rond de vistrap is ingericht als een moerassige, bloemrijke habitat. De ontwerpers bekrachtigen het water als bruisend en stromend element en geven de plek zo een eigen en energieke beleving. De effectiviteit van deze ingreep bewijst zich in een stijgende vispopulatie. De vistrap is een voorbeeld van hoe de stad en haar bewoners zowel aan een verbeterde biodiversiteit als aan ruimtelijke beleving winnen door plaats te bieden aan natuur.

ADRES	STUDIEBUREAU	OPDRACHTGEVER	OPLEVERING
Sluispark, 3000 Leuven	Arcade Concept	Vlaamse	April 2019
LANDSCHAPSARCHITECT	AANNEMER	Milieumaatschappij	
Ontwerpbureau Pauwels bv	Wegenbouw Van De Kreeke		

Zie kaart 1 / nr. 3

Sociale woontoren De Drie Kreeften

finalist

24

— De sociale woontoren De Drie Kreeften positioneert zich waar de ring van Leuven snijdt met de Dijle en de Vunt. Het gebouw markeert de grens tussen het fijnkorrelige stadswefsel en de grotere schaal van de Vaartkom en Tweewaters. Als prominent aanwezige woontoren neemt hij zijn plaats in waarbij hij op een zeer beperkte voetafdruk ruimte biedt voor 90 woningen van variërende groottes. De indeling van de toren organiseert WIT architecten in twee lange helften. Aan elke kant wordt het wonen zorgvuldig ingericht vanuit de specifieke stedelijke context: loggia-woningen aan de rivierzijde, panoramawoningen aan de vaartkant. Bij de loggia's kaderen de architecten het zicht op de Dijle, het groen en het stedelijke daklandschap. De planopbouw aan deze zijde van de toren organiseert zich rond een open gevel met appartementsbrede terrassen. Aan de andere zijde kiezen de architecten voor een dragende gevel, zo krijgen de panoramawoningen meer flexibele indelingsmogelijkheden. De relatie naar buiten wordt met brede zichten opengetrokken, terwijl de gesloten borstwering beschutting voorziet naar het verkeersplein. Een langwerpige circulatiekern koppelt beide wooncondities aan elkaar. In de gevel wordt die circulatie zichtbaar in een witte stalen buitentrapp, die in één krachtige verticale beweging de inkomzone op het maaiveld verbindt

© Oskar Vanhulst

25

— ‘Qua duurzaamheid lagen de ambities bij Dijledal al redelijk hoog. Er wordt niet bezuinigd op energiebesparende technieken. Daarbij vinden wij het belangrijk dat de toren voor meerdere generaties kan dienen. De principes van drager en invulling waren daarom heel belangrijk voor ons.’

WIT architecten

met het dakterras. Als een architecturale parel biedt dit terras genieuze zichten over Leuven onder een witte luifel met collectieve zonnepanelen. Ook de aansluiting naar het maaiveld wordt zorgvuldig aangepakt door de

toegangszijde omhoog te tillen zodat een ruime overdekte inkom ontstaat. Aan de 'achterzijde' wordt ingezet op genereuze fietsenstallingen waarbij het zicht opengewerkt is naar de Dijle. Vanuit de overtuiging dat een toren gebouwd dient te worden voor een zo lang mogelijke levensduur, benadert WIT het gebouw als duurzame drager. Door een duidelijke plankeuze ontwerpen de architecten een heldere afbakening tussen hetgeen dat vastligt voor de levensduur van het gebouw, en hetgeen voor de huidige generatie als een inrichting te beschouwen is.

© Oskar Vanhulst

— ‘De Drie Kreeften markeert als prominente toren de toegang tot Leuven. Hij bepaalt mee het stadsbeeld en kan daarbij de relatie aangaan met de toren van Sint-Maartensdal.’ *Christophe Stockman, voorzitter Dijledal*

— JURY
De sociale woontoren De Drie Kreeften is in de ogen van de jury een bijzonder krachtige landmark die ondanks de beperkte voetafdruk zelfbewust zijn eigen plek opeist aan de ring van Leuven, op de overgang van het oude stadscentrum naar de grootschalige ontwikkeling aan de Vaartkom. Door hier de hoogte in te gaan, krijgt het gebouw licht en lucht en kunnen de bewoners genieten van spectaculaire zichten op de stad. De planopbouw van de toren toont het beheerste vakmanschap van de architect; een uitgeknipte differentiatie van plattegronden volgens oriëntatie, een rationele stapeling van woningen en een planmatige maar verfijnde gevelontwikkeling voegen zich naadloos tot één architecturaal gebaar. Hiermee plaatst deze toren zich in de rij van sterke moderne prototypes die de sociale woningbouw in zijn lange geschiedenis heeft voortgebracht. Met de nabijheid van de Braemtoren als mooie knipoog beklemtoont de toren dat sociale woningbouw meer dan ooit een prominente rol verdient in een goede woonstad.

ADRES	STUDIEBUREAU	AANNEMER	OPLEVERING
De Drie Kreeften 1	Paridaens Ingenieurs	Vanderstraeten nv	2023
3000 Leuven	(stabiliteit)	OPDRACHTGEVER	Zie kaart 1 / nr. 4
ARCHITECT	RCR studiebureau	Dijledal cvba	
WIT architecten	(technieken)		

typeverdieping

Ontharding Redingenhof ^{finalist}

ADRES
Volmolenlaan,
Redingenstraat
3000 Leuven
ARCHITECT
51N4E

LANDSCHAPSARCHITECT
Plant en Houtgoed
STUDIEBUREAU
Atelier Ruimtelijk Advies
OPDRACHTGEVER
Vzw Samenwerking

Ontharding Redingenhof
PLANPROCES
Vanaf oktober 2018

Zie kaart 1 / nr. 5

— Ontharding Redingenhof is een burgerinitiatief dat zich inzet voor een duurzame herinrichting van de openbare ruimte. 51N4E ondersteunt en coördineert het project in samenwerking met Plant en Houtgoed en ARA. Het is zowel een fysiek gerealiseerd project als een onderzoek naar hoe gebruikers, die het dichtst bij de ruimte staan, zelf kunnen bijdragen aan het uitbouwen van een klimaatrobuuste stad. Het project ontstond vanuit een oproep van de Vlaamse overheid om proefprojecten rond ontharding in te dienen. Een geëngageerde groep bewoners uit de Redingenstraat en Volmolenlaan diende samen met de architecten een voorstel in en lanceerde zo het driejarig traject. Ze organiseerden workshops en ontwikkelden het programma. Op autoloze zondag bouwden de bewoners en ontwerpers een mock-up om een groener straatprofiel uit te testen. Er wordt ingezet op coalitievorming waarbij de lokale school en het stadsbestuur mee in de samenwerking stappen. Waarna op zowel privaat als publiek terrein

stoeptegels uitgelicht worden voor vergroening. De bewoners staan in voor het planten en het onderhoud. Bestaande waterafvoeren worden aangesloten op een centraal regenwaterbassin. De bewoners monitoren zelf de impact op het grondwaterpeil met meetapparatuur in de straat. De resultaten stralen door voorbij de eigen straat, zo tekent het Atheneum Redingenhof in op het voorstel van de bewoners om de ontharding naar hun koer door te trekken. Het proces leidt tot een gedragen voorontwerp voor een herinrichting van het openbaar domein in de buurt.

De combinatie van sterke coalitiewerking en concrete interventies, bewonersengagement en ruimtelijke expertise vertalen zich in dit project tot een 'pilot', een prototype van hoe op doorgedreven participatieve wijze een klimaatbestendige stad gerealiseerd kan worden. Het toont waar het wringt binnen de gangbare herinrichtingsprocessen en waar er ook tussen bewoners onderling de nodige bereidheid tot verandering op te bouwen is. Het project vormt echter vooral een positief en ruimtelijk manifest van wat mogelijk is.

— 'Dankzij een bewoner die ook architect is, konden we een solide subsidieaanvraag uitschrijven. Ook in de realisatie van het onthardingsproces konden we dankbaar steunen op de expertise van een architect die tweewekelijks mee met ons rond de tafel zat.'

bewoner

© 51N4E

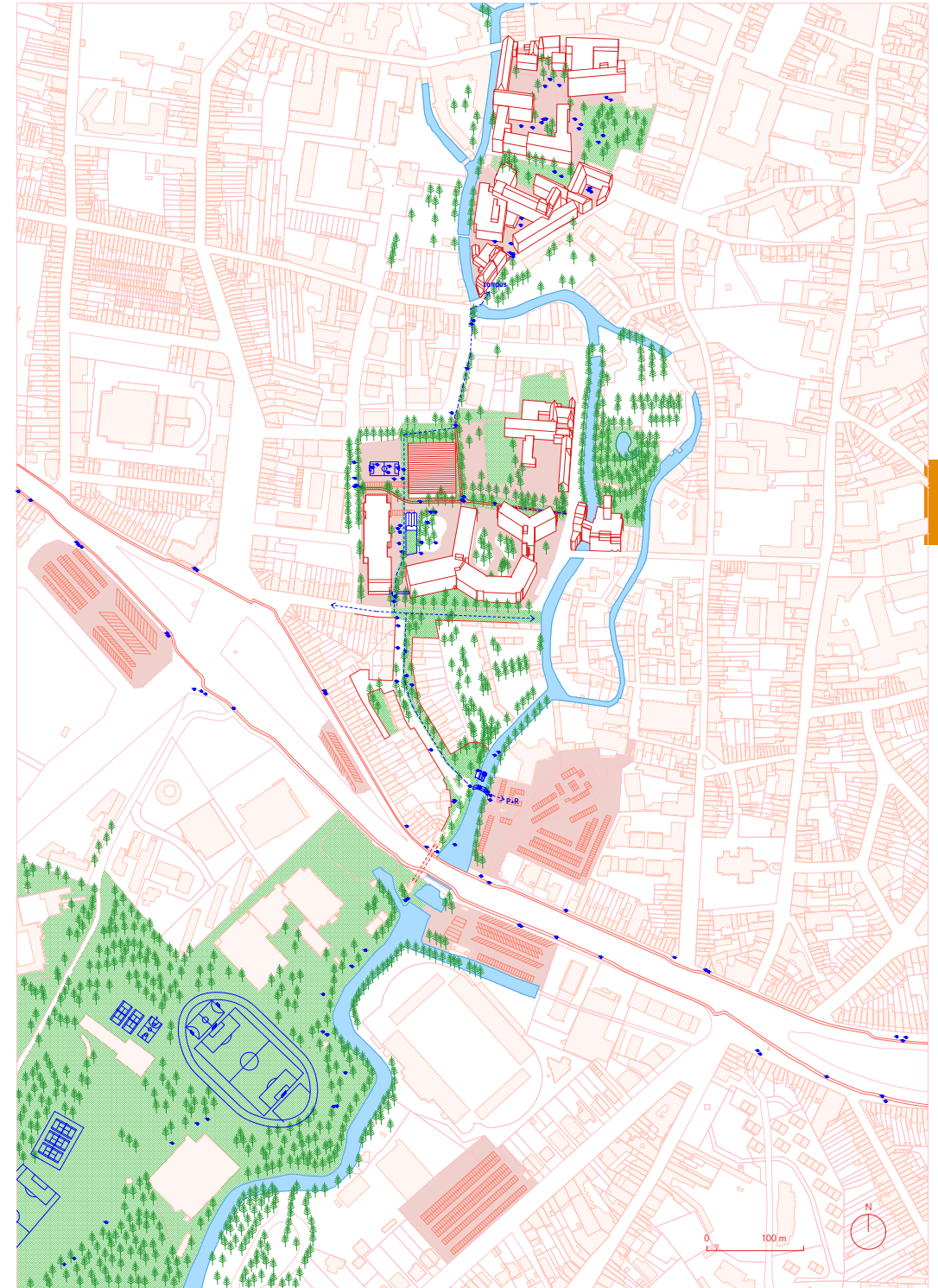

— JURY

Het project 'Ontharding Redingenhof' is een moedig en overtuigend initiatief waarin wijkbewoners verantwoordelijkheids opnemen voor de vergroening en verduurzaming van hun buurt. De bewoners doorlopen dit proces met een sterke visie en een zeer professionele aanpak. Ook verschillen van meningen worden aangegrepen om met elkaar in gesprek te gaan en vertrouwen op te bouwen. Daarbij valt het bijzondere engagement en de enorme daadkracht op waarmee tijdelijke ingrepen worden

— 'Het is belangrijk om dit project vanuit een brede stedelijke en ecologische lezing te benaderen. Eén boom extra op de koer van het Atheneum biedt een ecologische en sociale meerwaarde voor de bredere stad.' redactieraad

uitgetest, factoren zoals mobiliteit of wateroverlast gemonitord en testopstellingen door de bewoners onderhouden. Ook zorgt de sterke coalitie tussen bewoners, de nabijgelegen school, de KUL en stad Leuven voor een grote uitstraling van het project in de stad. Het project is natuurlijk nog niet af, de uiteindelijke vergroening moet nog gebeuren maar het project manifesteert zich nu al als een inspirerende zoektocht naar de bewuste combinatie van private en publieke acties voor de verduurzaming van onze leefomgeving. Dit gezamenlijke engagement om de klimaatuitdagingen voor onze huisdeur aan te pakken, verdient bewondering als een voorbeeld voor andere woonwijken.

Voorontwerp Urban Reality Drawing - de site bevindt zich op het scharnierpunt waar de Dijle de binnenstad instroomt.

Een nieuwe agenda: inclusief, collectief en circulair. Met een zweem van nostalgie

32

PIETER T'JONCK — Een huis vinden in Leuven is geen sinecure, ondanks vele nieuwe ontwikkelingen die elk leegstaand terrein, verlaten fabriek of kliniek in Leuven in het afgelopen decennium opvulden met honderden nieuwe flats. Het schoentje wringt daarbij aan twee kanten. Die flats zijn doorgaans duur, te duur voor iemand met een modaal inkomen. Die prijzen, en het schaarse aanbod oudere woningen, oefenen op het volledige patrimonium een sterke opwaartse prijsdruk uit. Het gevolg is dat zelfs bescheiden arbeiderswoningen zeer duur worden, al was het maar omdat de nieuwe bewoners ze vaak sterk opwaarderen. Lage interestvoeten versterkten dat effect lange tijd.

33

— **E**en voldoende grote en kwalitatief aanvaardbare huurmarkt zou de druk op de prijzen kunnen dempen, maar die is er nauwelijks. De sociale woningbouw biedt hier evenmin soelaas omdat maatschappijen kampen met de grote weerstand tegen projecten, die zo grote vertragingen oplopen. Toch beweegt daar iets: Dijledal leverde in de afgelopen vier jaar diverse projecten op die duidelijk inspelen op een actuele agenda. Daarover verder meer.

Ook de stad heeft niet veel wapens om corrigerend op te treden, omdat haar grondpositie door de recente ontwikkelingsboom verzwakte. Recent bleek uit de opstart van een Community Land Trust (CLT) echter dat de stad de regie terug in handen wil nemen. Een CLT drukt

immers de kostprijs van woningen door de grondwaarde buiten de stichtingskosten te houden. Die grondwaarde is nu net de basis van de speculatieve druk op huizenprijzen vandaag. Ook wooncoöperaties willen die speculatieve druk de pas afsnijden. Hun business model biedt de middenklasse woonzekerheid tegen een haalbare prijs. Ze ontzorgen de bewoners bovendien. Hun patrimonium is voorlopig echter nog te klein, en hun financieringsbasis nog te wankel om even sterk te wege op de markt als bijvoorbeeld de Zwitserse of Duitse coöperatieven.

Deze kwalen zijn zeker geen typisch Leuvense fenomeen: alle centrumsteden kennen het, al staat Leuven dan bovenaan de lijst van duurste steden in België, na Brussel. De reden is dat die steden steeds aantrekkelijker werden voor één specifieke groep: jonge professionals met een goede job in innovatieve sectoren of de academische wereld. De stad wordt daardoor steeds minder haalbaar en leefbaar voor andere

groepen, want ook voorzieningen richten zich in toenemende mate op deze geprivilegieerde bewoners. Dat heet 'residential sorting': zeg me je postcode en ik zeg je wie je bent.

Een tweede probleem dat hierbij opduikt, is de verschraling van het woonaanbod. Dat is minder zichtbaar maar reëel. Er zijn bijvoorbeeld steeds minder grondgebonden woningen met een tuin voor grotere gezinnen. Er is ook steeds minder aanbod voor wie geen boodschap heeft aan een flat met twee badkamers, twee slaapkamers en twee garages. Steeds meer mensen beschikken, uit milieuoverwegingen of gewoon uit afkeer, niet meer over een wagen, maar wel over veel fietsen. Die kan je niet kwijt in zo'n flatgebouw. Diezelfde mensen gruwen ook van nieuw, nieuwer, nieuwst of groot, groter, grootst. Het mag best wat kleiner en meer circulair – al speelt noodzaak en kostprijs daar zeker ook een rol. Ze zoeken bovenal vaak naar andere woonvormen, waar collectiviteit en buurtleven nog iets betekenen. Met inkomen heeft dat minder te maken dan met ideologische oriëntatie. Op al die punten scoren veel nieuwe ontwikkelingen matig of slecht.

Tenslotte is er de olifant in de kamer: de stad veranderde recent zo snel dat ze op veel plekken onherkenbaar werd. Soms ten goede: rond de Sluisstraat ontstond een openbare ruimte die gunstig afsteekt tegen de wat troosteloze sfeer van destijds, maar daardoor is de specifieke historische gelaagdheid ervan nauwelijks nog te herkennen. De vraag wordt dan wat we willen en kunnen redden, en waarom. Nostalgie naar meer op samen leven gerichte tijden voert daarbij de hoofdtoon.

— COHOUSING, MANIËRISME EN NOSTALGIE

Een en ander leidde ertoe dat een alternatieve woonvorm als *cohousing* doorbreekt. Soms gebeurt dat in de vorm van een gewone ontwikkeling. Cohousing BotaniCo bijvoorbeeld werd geïnitieerd door Cohousing Projects, een ontwikkelaar van *cohousing* projecten.

— 'Een probleem dat opduikt is de verschraling van het woonaanbod. Dat is minder zichtbaar maar reëel. Er zijn steeds minder grondgebonden woningen met een tuin voor grotere gezinnen. Er is ook steeds minder aanbod voor wie geen boodschap heeft aan een flat met twee badkamers, twee slaapkamers en twee garages.'

— 'Hier wordt het wonen *from scratch* heruitgevonden, met een haast nostalgisch beeld van eenvoudigere tijden, toen samenleven nog heel gewoon was, als inspiratiebron.'

Als bewoners zelf het heft in handen nemen, is het resultaat echter, ook architecturaal, vaak opzienbarend, en ideologisch veelzeggend. Korbek Winners, een ontwerp van Carton123, is zo'n project waarvoor vier gezinnen met uiteenlopende leeftijd en samenstelling de krachten bundelden. Hier gebeurt architecturaal iets opmerkelijks. Aan de straatzijde poseert het gebouw als een rij arbeiderswoningen, zoals die verderop in de straat. Als je beter toekijkt, merk je nochtans dat de verschillen even groot zijn als de gelijkenissen. De straatgevel vertoont bijvoorbeeld een gezochte willekeur in zijn detaillering. De rozige balk boven het kelderraam links van de deur is fors over gedimensioneerd, klaarblijkelijk omdat er een zware metselwerkpost iets opzij van het midden op neerdaalt, maar die technische heksentoer is functioneel overbodig. De muurpost had net zo goed kunnen doorgaan tot op de funderingswand, zonder nadeel voor

← De achterbouwen van Korbek Winners zijn een knipoog naar de gekende Vlaamse aanbouwen en koterijen.

↪ Cohousing BotaniCo is een alternatief woonproject op de Hertogensite in centrum Leuven.

daglicht in de kelder. Het is een duur detail omwille van het detail.

Het complex zit vol van die details die de aandacht trekken op de constructie zelf, en slechts in schijn 'toevallig' of willekeurig zijn, maar wel opzichtig afwijken van een standaard 'goede' oplossing. Dat spel culmineert in de achterbouwen, een persiflage op de aanbouwen van golfplaten en primitieve skeletten waarmee dit land ooit bezaaid was. Ze is zo precies uitgewerkt dat je geen moer kan verplaatsen zonder het effect te schaden. Korbek Winners is zo een schoolvoorbeeld van maniërisme: het mimeert de eenvoud van arbeiderswoningen, als een bewuste keuze tegen gladde perfectie, maar maakt daar een act, een opvoering van. Het is zo dubbel gecodeerd. Het beeld van de arbeiderswoningen is als een pars pro toto van een collectief, ongedwongen, eenvoudig leven. Door de gezochte detaillering distantieert het ontwerp zich daar echter ook van. Ze drukt uit dat deze bewoners een ander soort collectiviteit zijn, één die niet uit noodzaak, maar uit vrije keuze ontstond. Het is een statement: hier wordt het wonen *from scratch* heruitgevonden, met een haast nostalgisch beeld van eenvoudigere tijden, toen samenleven nog heel gewoon was, als inspiratiebron.

← Een oude dokterswoning getransformeerd tot twee zelfstandige woningen.

↙ De hoekwoning in Casablanca kent opvallende details zoals de rode stalen ligger en kolom.

↘ De expressieve gevels van Honk markeren prominent een hoek in de Minderbroedersstraat.

— MEER NOSTALGIE

Die nostalgie merk je ook in de liefdevolle omgang met modernistische woningen. Vaak hebben de nieuwe eigenaars het er dan over dat die huizen ‘karakter’ hebben, maar zo erkennen ze vooral dat die architectuur voor een maatschappelijke ambitie stond, en niet enkel wilde behagen. Dat blijkt goed uit de renovatie van een oude doktersvilla door fijn atelier i.s.m. Anne-Valérie de Mûlenaere. Het originele ontwerp van architect Vranckx is geïnspireerd op het Farnsworth House van Mies van der Rohe, maar het telt niet één, maar twee stalen constructies die net boven het landschap zweven. De architecten herstelden ze in hun oude glorie, quasi zonder gesloten wanden. Na de renovatie trokken er echter twee gezinnen in, die de inkomzone en, uiteraard, de tuin delen. Zo verzoent de renovatie de liefde voor dit radicaal modernistisch ontwerp met de zin voor een bescheidener, en meer collectieve vorm van wonen.

Ook de restauratie en renovatie van een hoekwoning van Leon Stynen in Casablanca door Carton123 geeft blijk van die liefde voor architecten die ‘het’ nog wisten. Toch is die liefde niet onvoorwaardelijk: er sluipt een zekere ironie in de (alweer) maniëristische opzet van de aanbouw. Een rode l-ligger lijkt bijvoorbeeld het dak ervan te dragen, maar steunt aan één zijde nergens op. Een rood kolommetje in de zijgevel van de aanbouw staat net naast het punt onder de achtergevel van het bestaande gebouw waar je dat zou verwachten. Dat had Stynen

nooit uit zijn pen gekregen. Hij zocht klassieke helderheid, Carton123 zoekt complexiteit. (Die ironie zit ook in de doktersvilla van fijn atelier en Anne-Valérie de Mûlenaere: de vrijstaande cilindervormige badkamer citeert niet Mies, maar de ironische pastiche van het *Glass House* van Philip Johnson). De grote aanspraken van de modernisten, hun zelfzekere evenwichtigheid, lijken immers gewoon niet meer denkbaar in de secundaire moderniteit, zoals de Duitse socioloog Ulrich Beck onze tijd omschrijft. Wat niemand belet om jaloers naar dat ‘heroïsche’ verleden om te kijken.

— ZORG ALS EEN WOONOPGAVE IN EEN ERFGOEDCONTEXT

Niet alle ontwerpers hebben het voor die ironie. In een context waar erfgoed de toon aangeeft, zoals de Minderbroedersstraat in Leuven,

— ‘Je herkent dit gebouw niet als een zorginstituut, maar als een echt woongebouw. Het ontwerp zegt zo klaar en duidelijk dat zorg hier geen klinisch probleem is, maar iets wat hoort bij het wonen.’

ontwierp 360 Architecten Honk, een kleinschalig project voor begeleid wonen. Het gebouw wil in zijn detaillering en volumewerking een waardige tegenspeler zijn voor de neogotische bravoure aan de overzijde. De gevelbehandeling schreeuwt die ambitie bijna uit. Hoewel het programma past binnen een rechthoekig blok kozen de ontwerpers voor een gevel met voortdurend licht verspringende of tegenover elkaar geknikte gevelpanden van beperkte breedte. De etages springen ook nog eens licht vooruit tegenover de begane grond. Dat resulteert in gevels met een uitgesproken verticale dynamiek. Metselwerkverbanden die haast even precieus zijn als die van de neogotische overburen versterken dat effect. Die volumewerking leidt de aandacht af van het feit dat hetzelfde bouwprogramma drie keer herhaald wordt.

Ironie is hier compleet afwezig. Zonder te vervallen in klakkeloze imitatie herneemt het ontwerp het gevoel voor ritmiek, tektoniek en ambachtelijkheid van het neogotische erfgoed. De zware ideologische ballast ervan lijkt daarbij, anders dan bij modernistische architectuur, niet langer van tel. Het gaat om de beeldwaarde. Het ontwerp is daarin verwant aan Hampstead Mansions van Sergison Bates Architects, een complex van 29 appartementen voor zorgbehoevende bejaarden. De architecten zochten ook daar naar een vormtaal die, naar het voorbeeld van 19^e-eeuwse architectuur, de expressie van de gevels vergroot en gedifferentieerde binnenruimtes oplevert.

Het resultaat is minder spannend dan de vormexperimenten van Carton123 of fijn atelier,

maar blijkt hier wel de juiste keuze. Je herkent dit gebouw immers niet als een zorginstituut, maar als een echt woongebouw. Dat is belangrijk, want het ontwerp zegt zo klaar en duidelijk dat zorg hier geen klinisch probleem is, maar iets wat hoort bij het wonen. Hier staat de bewoner centraal, niet de efficiënte behandeling van 'gevallen'. Dat is cultureel een belangrijke en duurzame keuze. Voor mensen met een beperking is het immers geen optie om collectief te wonen, maar een noodzaak. Net dan is het van belang om bewoners als bewoners, niet als gevallen, te erkennen en plaats te geven.

— SOCIALE WONINGBOUW: ERFGOED, TYPOLOGISCHE INNOVATIE EN CIRCULARITEIT

We meldden reeds eerder dat de sociale woningbouw het moeilijk heeft, en dat zeker niet alleen in Leuven. Het is dan ook zeer

— 'Het is een mooi voorbeeld van een doordachte omgang met recent erfgoed. Deze wijk getuigt van de periode toen sociale woningbouw een voortrekkersrol kreeg in stadsontwikkeling.'

opmerkelijk dat drie woonprojecten, zowat een kwart van de selectie, tot die sector behoren. Terecht trouwens. Ze hebben alle drie een sterke ambitie, die bovendien telkens hoogst relevant is voor één of meerdere actuele thema's zoals (uiteraard) betaalbaarheid en versterking van de huursector, maar ook erfgoed, collectiviteit, aanpasbaarheid en aandacht voor aangepast/levenslang wonen.

Een bescheiden maar treffend voorbeeld is de renovatie van Wilgenhof, een kleine sociale woonwijk aan de Wilselse Steenweg door Rob Mols. Deze wijk verradt dat ze gebouwd werd in 1978, o.m. door het gebruik van golfplaten als dakbedekking. Het is nog steeds een leuke plek om te wonen door de opzet van de wijk: de woningen scharen zich in kleine rijtjes rond een driehoekig groen plein. Toch waren de woningen aan een energetische upgrade toe, en waren de asbesthoudende dakplaten te vervangen. Het grootste gebrek was echter de ongelukkige planindeling van de woningen. Op begane grond deelde een muur die in twee bijna even brede delen, met aan de ene, langere zijde de leefruimtes en een afgesloten keuken, en aan de andere zijde inkom, traphal en een berging. De keuken had daardoor niet het minste contact met de tuin of de leefruimte.

Rob Mols gooide met één simpele ingreep de organisatie van de plattegrond zo om dat een veel boeiendere doorzonwoning ontstaat. Tegelijk waakte hij ervoor dat de *look and feel* van het wijkje bewaard bleef. Op de etage, boven de trap, tilt hij een stuk van het dak op om meer licht binnen te halen en een zonneboiler te plaatsen, maar van buitenaf valt dat nauwelijks op. Het is een mooi voorbeeld van een doordachte omgang met recent erfgoed. Want dat is deze wijk inderdaad: ze getuigt van de periode toen sociale woningbouw een

↑ De sociale woningen aan het Prins Regentplein hebben brede galerijen met veel verblijfskwaliteit.

↙ De nieuwe 'dakkapellen' voegen zich naadloos in het bestaande beeld van de wijk Wilgenhof.

voortrekkersrol kreeg in stadsontwikkeling.

Dat is ook de verdienste van het ontwerp van Atelier M Architects + Planners voor het Prins Regentplein in Kessel-Lo. Dat plein ligt pal naast de Casablanca wijk en vlakbij

de Albert Building van Leon Stynen. Hier gaat het echter om een complete nieuwbouw: de bestaande galerijwoningen bleken kwalitatief zo ondermaats dat renovatie geen optie was. Het project kende twee fasen. In de eerste fase werd een langwerpig gebouw met kantoren op begane grond opgetrokken aan de westkant van het plein. De tweede fase, met uitsluitend woningen, ligt aan de noordzijde van het plein en is bijna afgerond.

De eerste fase bestaat uit een lange vleugel aan het plein en een korte dwars erop. Dat dwarse blok is op begane grond onbebouwd gebleven, op een berging en fietsberging en een vrijstaande inkomhall na. Het lange blok is op begane grond ook al erg open doordat het alzijdig beglaasd is. Hier bevinden zich kantoren en een krantenwinkeltje op de hoek. De drie etages daarentegen hebben massieve wanden met raamopeningen en uitkragende terrassen her en der. Door dat gesloten karakter vallen de uitsparingen voor twee galerijen op de tweede etage, aan de zijde van het plein, des te meer op. De rechtse galerij vormt een

soort brug tussen de twee blokken en verbreedt in die overgang tot een ruim dakterras. Dat het lange blok het met zo weinig galerij kan stellen, was slechts mogelijk door een inventieve combinatie van duplexen en flats.

Het project is een eresaluut aan de sociale woningbouw in de wijk. Het sluit met zijn witte gevelstenen mooi aan bij Casablanca. Maar het is meer dan dat. Het structureert het plein, terwijl het kopgebouw een gezicht geeft aan het grasveldje op de kruising van Lolanden met de Poortveldstraat. De belangrijkste verdienste van het ontwerp zit echter in de typologische innovatie. Het past galerijen zo vernuftig – en beperkt – toe dat ze niet meer hinderen. Het zijn leuke 'straten in de hoogte' zoals men daar in de sixties over dacht.

Qua experimenteel gehalte moet dit ontwerp echter zijn meerdere erkennen in Circu l'air, een ontwerp van KPW Architecten voor de renovatie van drie studio's in een verouderd appartementsgebouw in de Fonteinstreet. Geen sociale woningbouw, maar een opdracht van Autonoom Gemeentebedrijf Stadsontwikkeling Leuven (AGSL) in het kader van het streven naar betaalbaar wonen.

De crux van de opdracht, die verleend werd via een wedstrijdprocedure, bestond erin om maximaal circulair te werken, in het licht van de ambitie van de stad om tegen 2030 klimaatneutraal te zijn. Wie zich al eens verdiepte in de problematiek beseft echter dat circulair bouwen nog steeds grotendeels onverkend terrein is. Het vraagt een groot vertrouwen tussen opdrachtgever en ontwerper en wederzijds veel improvisatietalent – *lesson-learned* in de woorden van KPW.

— ‘Wie zich al eens verdiepte in de problematiek beseft dat circulair bouwen nog steeds grotendeels onverkend terrein is. Het vraagt een groot vertrouwen tussen opdrachtgever en ontwerper en wederzijds veel improvisatietalent.’

40

Afgezien van de slimme recyclage van bestaande materialen en installaties, en afgezien van de even slimme planingrepen die de studio's ruimer maken - en bovendien geschikt voor mensen met een beperking - springt één specifiek element van het ontwerp sterk in het oog. Om plaats te winnen, werd de slaapkamer vervangen door een alkoof. De ontwerpers liepen zo vooruit op een briljante installatie van het Sloveense paviljoen op de architectuurbiënnale 2023 van Venetië. Dat stelde de spitsvondige vraag waarom we vandaag alle 'ecologische' verbeteringen als een aparte technologische laag aan de architectuur toevoegen, terwijl die integraal deel uitmaakten van traditionele bouwwijzen. Eén van de sprekende voorbeelden daarvan was... de alkoof. Door een gordijntje rond je bed te trekken, hou je de warmte binnen, zonder complexe installaties. Dit ontwerp bracht die gedachte zonder veel bombarie al in praktijk. Het is een hoopvol teken dat het mogelijk is om een kwalitatief goed, en bovendien circulair huuraanbod te realiseren.

— DE DRIE KREEFTEN: ORGELPUNT ALS UITDAGING

Het orgelpunt van de recente bouwproductie in Leuven is het flatgebouw 'De Drie Kreeften' aan het Joanna-Maria Artoisplein, pal naast een Dijlearm. Deze slab van 32,5 bij 17 m, 18 etages hoog als je de fietsenberging langs het water meerekent, markeert het punt waar de Diestse Vest uitloopt op het verkeersknooppunt en Tweewaters. Op het eerste gezicht zijn dit 'luxeflats'. Hoe anders kan je de zelfbewuste,

maar ingetogen vormgeving lezen?

← *Circu l'air* herintroduceert de alkoof als ruimtebesparende slaapplek.

↗ *Wohntoren De Drie Kreeften* vormt een nieuwe landmark in de wijk Tweewaters.

Het gebouw is over zijn lengteas in twee gesplitst. Aan de kant van de rivier hangt een raster van vier parallelle loggia's voor de gevels. Een vernuftige keuze, want zo blijven de steunpijlers van het gebouw weg van de oude

keermuur van de rivier. Schermwanden en buitenbergingen brengen een zekere grilligheid aan in dat strakke patroon. Wat bovenal opvalt is de luifel met PV-panelen die boven het riante dakterras op de hoogste etage zweeft.

Aan de kant van de Vaart daarentegen markeren horizontale metselwerkbanden *fenêtres en longueur* die een panoramisch zicht bieden op de omgeving, met telkens op de kop een klein terras. Een vluchttrap in open lucht markeert op de kop van het gebouw deze tweedeling. Deze strakke structuur blijkt een verbazend grote variatie aan plattegronden toe te laten. Aan de rivierzijde door cellen te combineren, aan de zijde van de vaart door tussenwanden te verschuiven.

De zelfbewuste 'cool' van het gebouw blijkt ook uit het interieur. Er is de bedaaide grandeur van de inkom met zijn grootse overdekte esplanade, de geraffineerde vormgeving van de vluchttrap op de kop, die je alleen al voor

— ‘Sociale bouwmaatschappijen zetten terug de toon in stedelijke vernieuwing met een project dat andere ontwikkelingen het nakijken geeft.’

het uitzicht met plezier belooft, en het heerlijke dakterras aan de oostkant. De plattegronden van de woningen treffen dan weer door hun uitstekend getroffen proporties. Ze zijn ook erg flexibel: dankzij de strakke en heldere opbouw van de constructie kunnen grotere woningen mits beperkte ingrepen in kleinere units omgezet worden en omgekeerd.

Het gebouw is bovendien bijna energie-neutraal. Toch zijn dit geen luxeflats, maar sociale woningen voor maar liefst 90 gezinnen van diverse grootte, waarvan acht voor mensen met een beperking. Mochten er zo zestig gebouwd worden, dan was het betaalbaarheidsprobleem en het gebrek aan sociale woningen in Leuven definitief van de baan, op voorbeeldige wijze bovendien. Zo simpel gaat dat allicht niet, maar het geeft te denken. Renaat Braem deed lang geleden al een voorzet voor sociale hoogbouw met Sint-Maartensdal. Vanuit dit nieuwe gebouw kijk je daar trouwens op uit. Ook dat pakte, zeker na de renovatie, goed uit. Anders gezegd: sociale bouwmaatschappijen zetten terug de toon in stedelijke vernieuwing met een project dat andere ontwikkelingen het nakijken geeft. Zou Leuven zo tegen 2030 niet alleen klimaatneutraal, maar ook sociaal inclusief zijn?

41

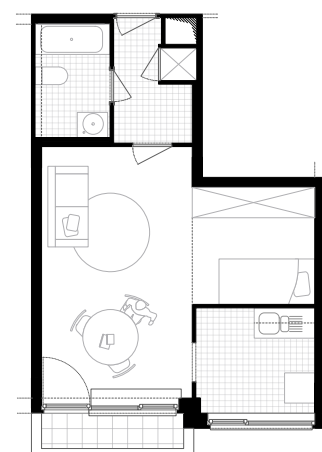

CIRCU L'AIR

— Vanuit de benadering van een 'proces-opdracht' gaat KPW architecten aan de slag met de ambitieuze ontwerpdracht van bouwheer AG Stadsontwikkeling Leuven. De vraag: een circulaire renovatie van drie woonstudio's uit de jaren 60. De ontwerpers beantwoorden de duurzaamheidsambities door in te zetten op een slimme ruimtelijke herverdeling die gepaard gaat met een doorgedreven circulaire materialisatie. De zeer kleine studio's van 30 tot 34m² worden herdacht als 'micro-appartementen'. De architecten openen de ruimte aan de gevelzijde en ontwerpen op maat bedachte verdelingen voor keuken, badkamer en een slaapnis. Ingerepen waarmee ze, binnen een zeer beperkt bouwvolume, de oppervlakte maximaal

benutten en een ruimtelijke ervaring vrijwaren die de woonkwaliteit opkrikt. Deze renovatie verkent de mogelijkheden van hergebruik en zoekt naar een nieuw evenwicht tussen ontwerp kwaliteit, woonkwaliteit en betaalbaarheid. Nog geen pasklaar antwoord voor de maatschappelijke nood aan een duurzamere bouwindustrie, aldus de architecten en opdrachtgever, maar wel een stevige duw in de rug voor de circulaire strategie van de stad Leuven.

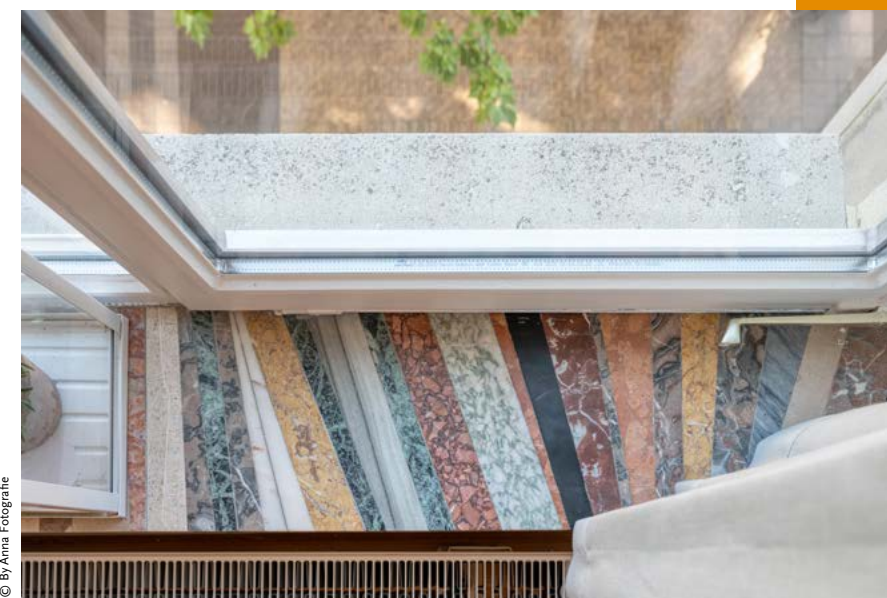
— **'Dit is geen renovatie-project. Dit is een leertraject. We doen dit niet om een pilootproject te realiseren. Wel om (zelf)vertrouwen te kweken in relatie tot circulair renoveren.'** KPW architecten

bestaande toestand

nieuwe toestand

© ByAnna Fotografie

ADRES
Fonteinstraat 135/137
3000 Leuven
ARCHITECT
KPW architecten
AANNEMER
Celdekor (interieur)

TM Leuven (sanitair en verwarming)
Smart Technics (elektriciteit)
Renover (buitenschrijnwerk)
Flatts (pleisterwerken)
Atelier du délire (marmar)
Wonen & Werken (afbraak)

OPDRACHTGEVER
AG Stadsontwikkeling
Leuven
OPLEVERING
Mei 2022

Zie kaart 1 / nr. 6

Onder één dak

44

— Een mooi ontworpen maar ondertussen overmaatse jaren '60 villa wordt herbouwd naar hedendaagse woonbehoeften. Liesbeth Put (fijn architectuur atelier) en Anne-Valérie de Mûelenaere (anne-valerie) gaan als ontwerpers en opdrachtgevers aan de slag en herdenken een voorstedelijke villa naar een hedendaagse woonvorm. De oorspronkelijke opdeling van de villa in twee aan elkaar verbonden paviljoenen voorzag een gescheiden slaap- en leefgedeelte. De architecten maken gebruik van deze tweedeling door ze om te vormen tot twee gezinswoningen. De inkom, kelder en parktuin worden hierbij gedeeld. Het oorspronkelijke ontwerp van architect Vranckx met staalstructuur en tweedelige opbouw biedt unieke kansen voor herorganisatie waar de architecten behendig op doorwerken. Zo maken ze ook de minder evidente aanpassingen mogelijk met de nodige ruimtelijke elegantie. Het gebouw wordt gestript tot zijn essentie van staalskelet, houten dakbalken en draagvloeren. Dit

© Jeroen Verrecht

— ‘Om het ruimtegevoel van het open plan te behouden worden verschillende volumes in de ruimte gezet. Als een reeks losse objecten die het plafond nèt niet raken.’ *fijn architectuur atelier & anne-valerie*

ADRES

Koetsweg 274 & 274 C
3010 Kessel-Lo

ARCHITECT

Liesbeth Put (fijn
architectuur atelier) &

Anne-Valérie de Mûelenaere
(anne-valerie)

AANNEMER

D&T construct (*ruwbouw*)
luckx (*buitenschrijnwerk*)
Aaron Casteels (*dakwerken*)

eigen werk (*binnenafwerking
& technieken*)

OPDRACHTGEVER

Anne-Valérie de Mûelenaere
& Liesbeth Put

OPLEVERING

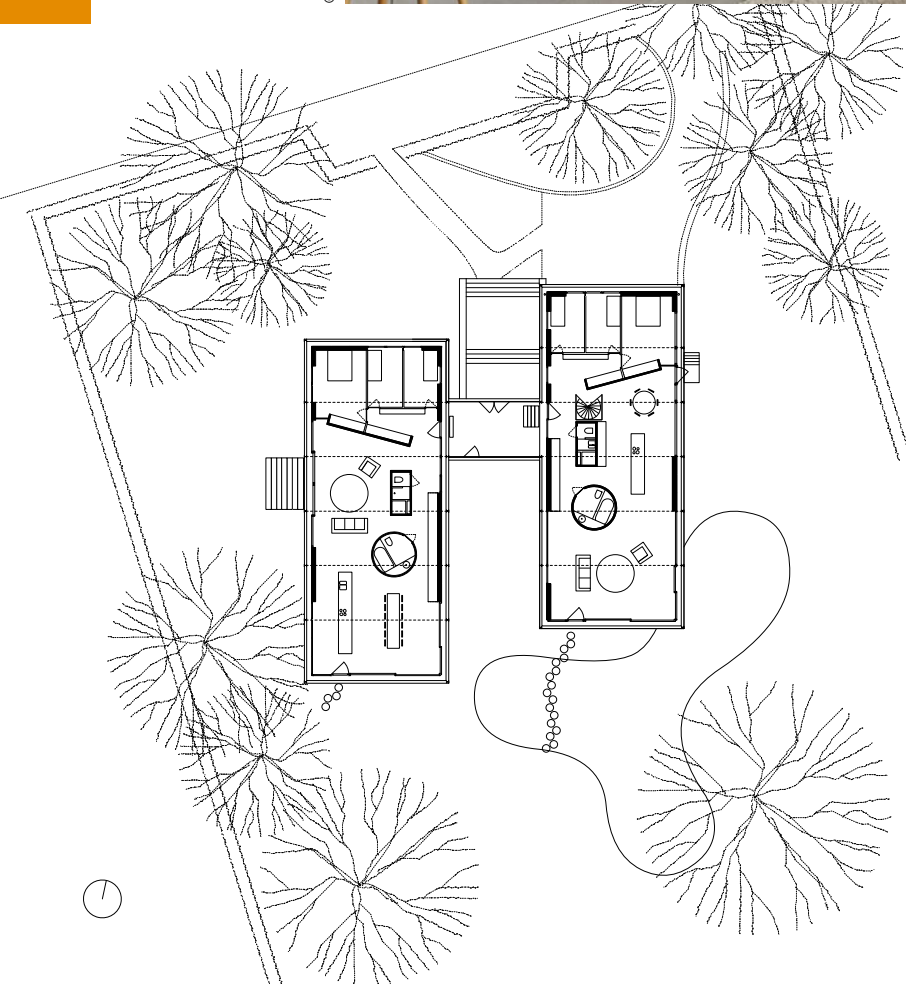
Mei 2020

[Zie kaart 2 / nr. 7](#)

45

© Jeroen Verrecht

grondplan

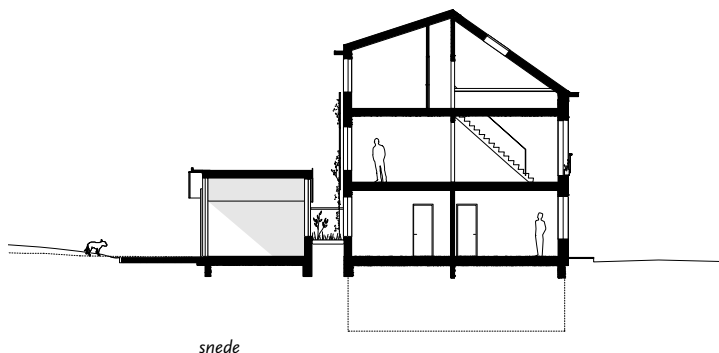
maakt een ingrijpende en energetisch nodige verbetering mogelijk. Aan de straatzijde organiseren de architecten compacte slaapkamers die zo als buffer fungeren tussen straat en leefruimtes. De badkamer, wc en berging worden ingepast als vrijstaande volumes in het open plan. Deze concentreren zich rond de binnentuin en vormen zo ook een buffer tussen de woningen die de nodige privacy garandeert. Dankzij de aandachtige materiaalkeuzes slagen de architecten erin een hedendaagse beleving in te brengen die aansluit bij

de modernistische jaren '60 stijl. Het ontwerp loodst deze woningtypologie op een respectvolle wijze de 21ste eeuw in door ze aan te passen aan de vraag naar samenwoonvormen, het belang van een kleinere voetafdruk en de huidige duurzaamheidseisen. Dit project vormt een voorbeeld in het omgaan met het patrimonium van overmaatse villa's in de Leuvense voorstedelijke context.

Korbeek Winners

finalist

snede

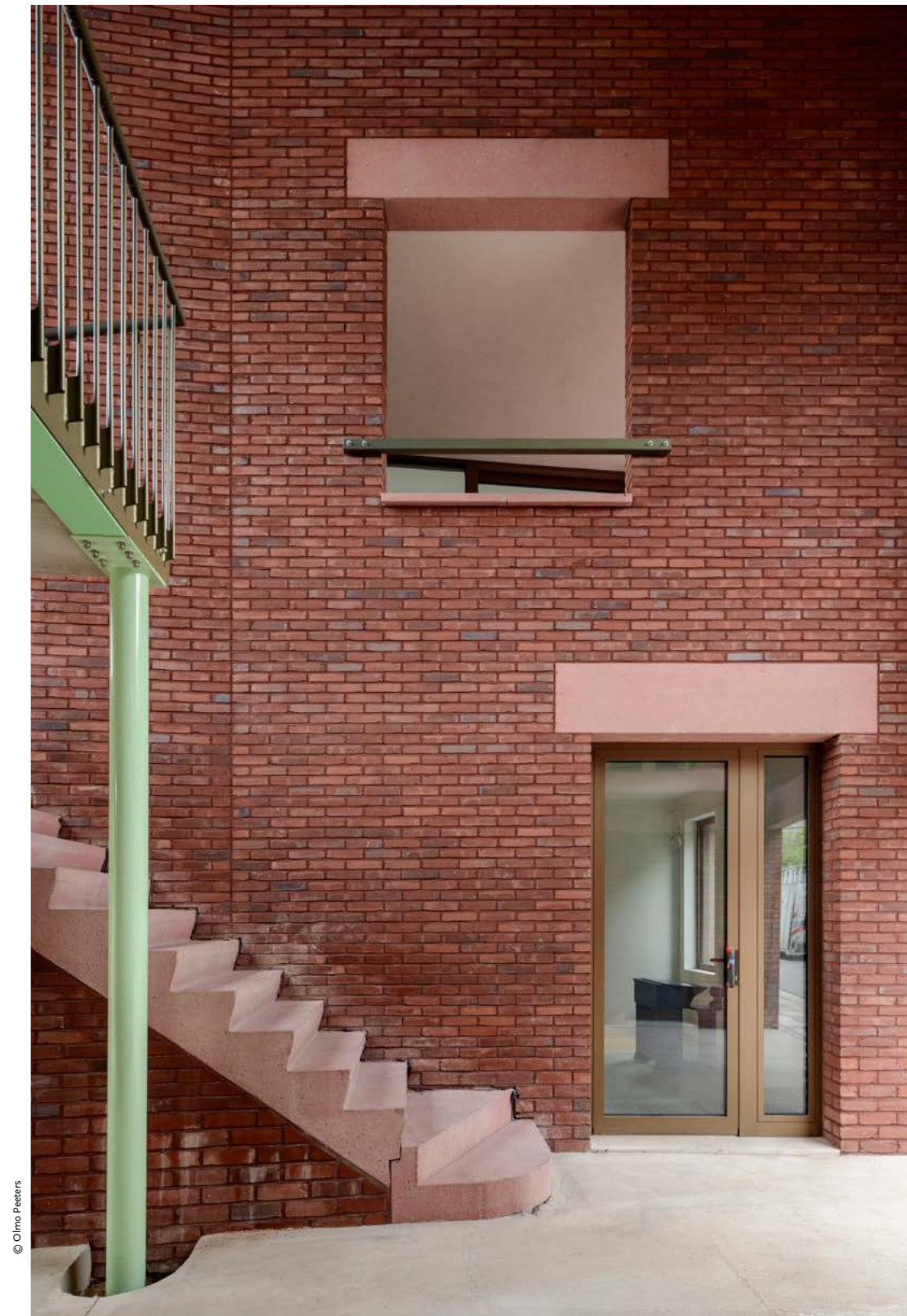
— De gevel van Korbeek Winners manifesteert zich subtiel en toch aanwezig in het door arbeiderswoningen getypeerde straatbeeld. Het is vooral de grote open zichtas naar de tuin die weggeeft dat er zich in dit gebouw van drie kavels een ambitieuze en vernieuwende woontypologie bevindt. Achter de roze betonlateien ligt een complexe puzzel die verschillende woonvormen zoals kangoeroe-wonen, levenslang wonen en cohousing samenbrengt. Door doorgedreven ruimtelijke keuzes, behendig omspringen met nog niet op nieuwe woonvormen aangepaste regelgeving, en een vooruitstrevend opdrachtgeverschap, slaagt Carton123 erin meer mogelijk te maken met minder. Het bouwvolume blijft beperkt en laat de verdichting tot vier wooneenheden toe op een kavel van drie percelen.

Aan weerszijden van de open doorgang bevinden zich twee woonunits. Aan de ene kant werken de architecten met splitlevelniveaus. Daar wordt extra licht binnengebracht in het souterrain door de bureauruimte aan de straatkant enkele treden hoger in te richten. Aan beide kanten is er een patio uitgegraven die het daglicht ruimschoots in het ondergrondse niveau kan binnenbrengen en zo voldoende licht en lucht biedt. Aan de andere zijde blijft het vloerniveau over de volle diepte van het plan gelijk en biedt het de oudere generatie een rolstoeltoegankelijke woning op het gelijkvloers. Dankzij deze variatie in de ruimtelijke indeling is er binnen dit samenhuizenproject ruimte voor

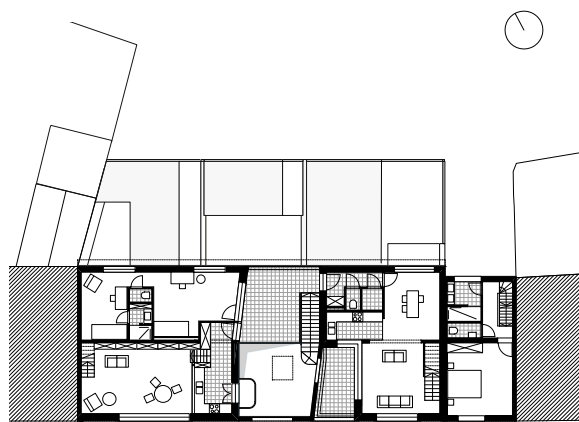
— ‘Duurzaam bouwen is in eerste plaats toekomstbestendig bouwen. Het project omvat een intensieve zoektocht naar flexibele typologieën, geschikt voor uitéénlopende gezinssamenstellingen.’ Carton123

zowel jonge gezinnen als voor de grootouders van de kinderen.

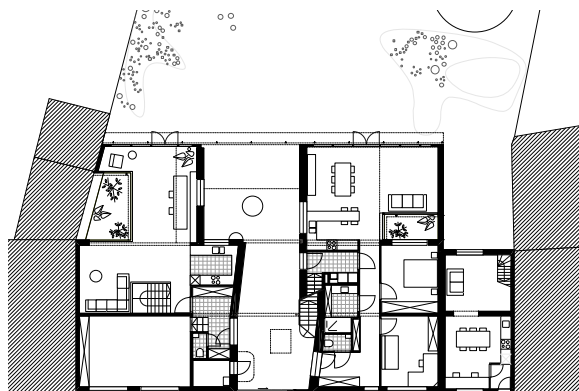
De grote achterliggende tuin is gedeeld, niet enkel met de bewoners van Korbeek Winners, ook enkele burens kunnen meegenieten door het weghalen van schuttingen. De centrale doorsteek van straat naar tuin biedt een genereuze ruimte die circulatie, ontmoeten en het verplichte maar voor de bewoners overbodige parkeren toelaat in één sterk architecturaal gebaar. De vrije in- en uitloop van kinderen uit de straat onderstreept de sociale impact van de slim gedeelde ruimte en generositeit die het project typeren.

© Olmo Peeters

niveau 1

niveau 0

— JURY

De jury heeft grote waardering voor het geleverde maatwerk om voor vier verschillende gezinssamenstellingen een passende woning te creëren. Het vergde een complexe puzzel om een doorsnee site van drie rijtjeshuizen te transformeren tot een innovatieve vorm van collectief wonen. Daarbij oogt het gebouw op geen enkele manier geforceerd maar ademt het een grote vanzelfsprekendheid. Dat komt met name door de hoge overdekte inkomruimte die uitnodigt elkaar te ontmoeten en door de openheid van de woningen naar elkaar toe. De jury prijst ook de opdrachtgevers voor het lef om dit moedige experiment aan te gaan, als ook de stad om binnen het kader van de bouwverordening de ruimte te zoeken voor dit kwalitatief ontwerp. Zo kan duurzaam samen leven van de toekomst eruit zien, op een compacte footprint maar met een genereuze openheid naar de buurt. Chapeau!

— ‘Door spartaans om te gaan met bepaalde ruimtes en zeer genereus met anderen, wordt er op een beperkt oppervlakte een woonkwaliteit gerealiseerd die wegblijft van middelmatige gemiddelden.’ jury

ADRES

Oudebaan 456
3000 Leuven

ARCHITECT

Carton123 architecten

LANDSCHAPSARCHITECT

Jan Minne

STUDIEBUREAU

Lambda-max

AANNEMER

Easy Bouw

OPDRACHTGEVER

families Martens en
Verheyden

OPLEVERING

November 2020

Zie kaart 2 / nr. 8

Uitbreiding Paridaensinstituut

— LAVA architecten gingen eerst aan de slag met een masterplan voor het Paridaensinstituut. Door de noden en wensen van de school in een ruimtelijke visie te vertalen, ontstaat er een duidelijke richting vanwaaruit omgegaan kan worden met de groep bestaande gebouwen die door de jaren heen ontwikkeld zijn. Als sluitstuk binnen dit masterplan ontwerpt LAVA een nieuwbouw die als een slimme schakel de bestaande gebouwen verbindt en de interactie aangaat met het omliggende

© Tim Van de Velde

inplantingsplan

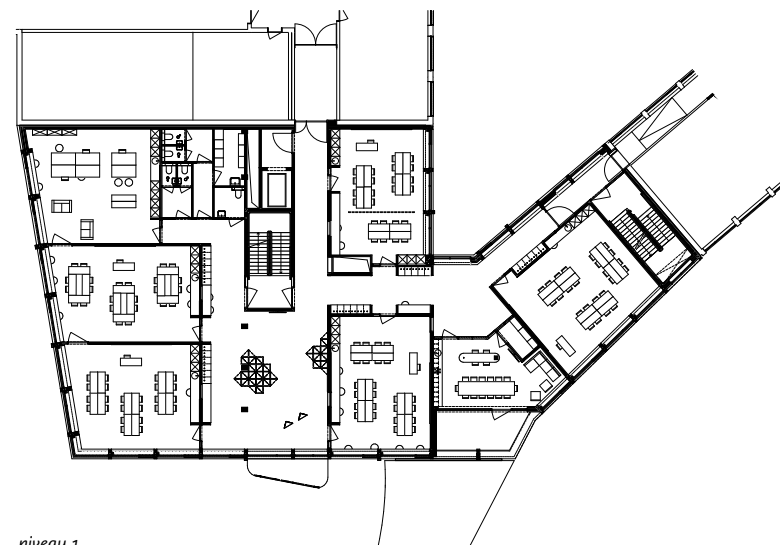
stedelijke en landschappelijke weefsel. De nieuwbouw geeft een trots gezicht aan de school die haar met deze 'front' direct ook een zichtbare en ingepaste plaats geeft in haar omgeving. De nieuwbouw laat, anders dan het voorgaande pand, ruimte voor een nieuwe speelplaats die zich opent naar de straatkant. De Dijle en de toekomstige doorsteek langs de rivier krijgen met dit ontwerp ook terug een meer zichtbare plaats in de stad.

De architecten schakelen met dit gebouw in zowel vormtaal als planopbouw tussen de bestaande gebouwen. Wat vormgeving en materiaalkeuze betreft, past de nieuwbouw zich als een eigentijdse interventie in tussen de verzameling bestaande gebouwen die uit verschillende decennia stammen. Het ontwerp toont respect voor het bestaande en manifesteert zich tegelijk als hedendaags en aanwezig in het geheel. De open gang van de nieuwbouw verzorgt de aansluiting op de circulatie van de aanpalende gebouwen. Hiermee staat het ontwerp in voor de ruimtelijke continuïteit van het onderwijsschema dat leeftijdsgroepen per gebouwniveau organiseert. De realisatie van een sporthal op niveau -1 en een extra speelplaats op het dak vormen hierbij verrassende elementen. Ook de genereuze gangruimten vormen zich naar de pedagogie van de school en laten ruimte voor informele leerplekken. Tegelijk investeren ze als architecturale ingreep in de leer- en leefbeleving van de school die met deze hedendaagse interventie een sterke duw in de rug krijgt.

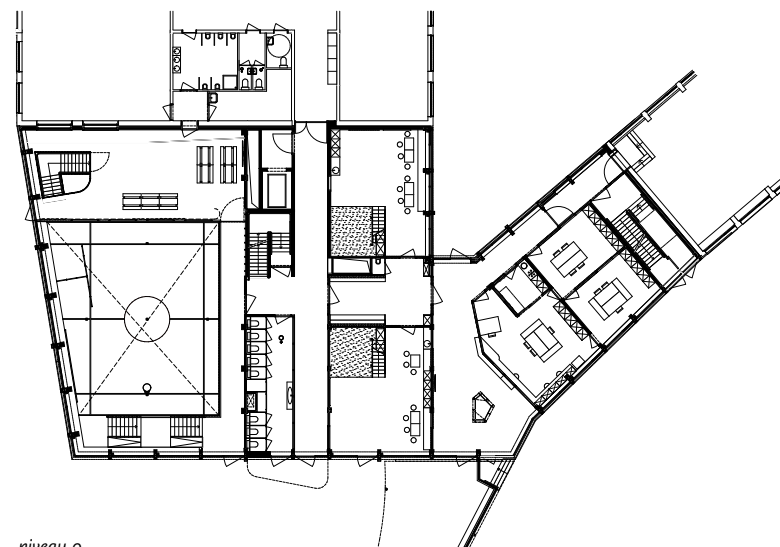
© Tim Van de Velde

— 'Het project toont hoe een slim en doordacht architectuurontwerp vanuit een overkoepelende visie een gamechanger vormt. Met deze nieuwe bouw positioneert de school zich in relatie tot haar omgeving.' jury

niveau 1

niveau 0

ADRES

Jansenijsstraat 2
3000 Leuven

ARCHITECT

LAVA Architecten

LANDSCHAPSARCHITECT

LAVA Architecten

STUDIEBUREAU

AB Associates (stabiliteit)
AA&O (technieken)

De Fonseca (akoestiek)

AANNEMER

THV IDIB nv

OPDRACHTGEVER

vzw Leuvense Katholieke

Scholen aan de Dijle

OPLEVERING

December 2021

Zie kaart 1 / nr. 9

— ‘De fundering van het project ligt bij de paters, die ervoor kozen de abdij in samenwerking met ons als een commons voor het algemene publiek beschikbaar te houden.’

stad Leuven

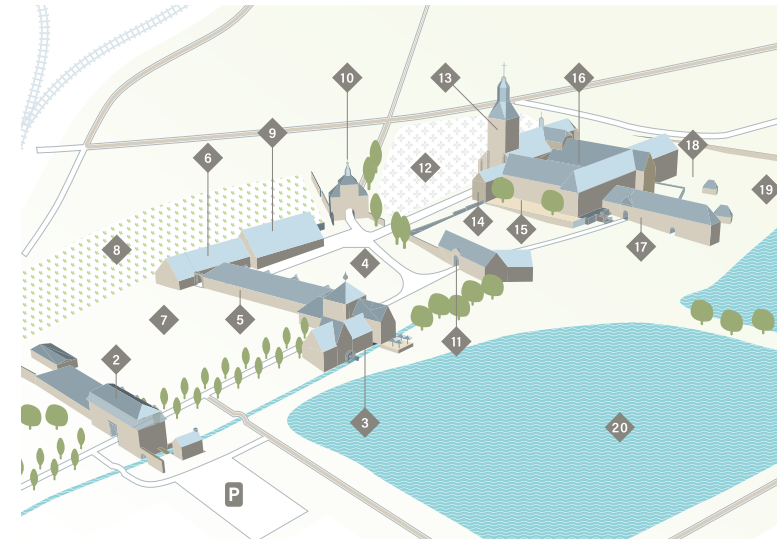

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

57

Abdy van Park^{finalist}

— De Abdy van Park ligt even buiten het stadscentrum. Al bijna 900 jaar vormt deze site van 42 ha een plek waar architectuur en natuur in symbiose met elkaar bestaan. Het buitengewone complex vormt één van de best bewaarde abdijsites in de Nederlanden. Stad Leuven restaureert de abdij sinds 2011. Een bijzondere werf en één van de grootste en belangrijkste hedendaagse restauratieprojecten in Vlaanderen, waarbij ‘duurzaamheid’ in al zijn facetten centraal staat. Restaureren betekent ook herbestemmen. Er wordt resoluut gekozen voor een hedendaagse herintroductie van voormalige functies.

LEGENDE

- 1 Leeuwenpoort
- 2 Mariapoort - Huis van de Polyfonie
- 3 Watermolen en Sint-Janspoort - brasserie
- 4 Neerhof
- 5 Wagenhuis - Kerk in Nood
- 6 Melkhuisje en stallen
- 7 Boomgaard
- 8 Groententuin
- 9 Tiendenschuur
- 10 Norbertuspoort
- 11 Provisorenhuis
- 12 Kerkhof
- 13 Sint-Jan de Evangelistkerk
- 14 Spreekhuis: Onthaal abdij - PARCUM
- 15 PARCUM: Dialoogmuseum voor Religie, kunst en Cultuur
- 16 Klooster
- 17 Gastenkwartier
- 18 Conventstuint
- 19 Bijenhal
- 20 Vijvers

Geen revolutie dus, maar evolutie in de functies. Cultuur, natuur, religie, toerisme, stadslandbouw, sociale economie, zachte recreatie, schoonheid en verstillings vinden er elkaar. Met deze hedendaagse programmatie wordt het historische architecturale ensemble respectvol terug in het leven om en rond de stad geïntegreerd. Zo wordt ook de oorspronkelijke positie van de abdij als creatieve ontwikkelaar bestendig alsook de ambitie een project te zijn voor mensen in relatie met de natuur. In Leuven en Vlaanderen is de appreciatie voor dit unieke stadsdeel groot. Zo ook het aantal samenwerkende partners. Daarbij is de rol van de betrokken architecten - Studio Roma, Architectenbureau Beeck & Hermansen, en Ark architecten - vooral zichtbaar in de bescheidenheid van hun ingrepen. Met verfijnde aandacht voor detail wordt het erfgoed in alle respect ook bouwkundig de 21ste eeuw ingeloodst. Het traject van lange adem wordt gekenmerkt door passie en

gedragen samenwerking. De doorgedreven aandacht voor het historische vormt hierbij geen struikelblok voor innovatie. Integendeel, het landschappelijke kader van de abdij wordt in de renovatie aangegrepen als een opportuniteit om te pionieren, zo is de abdij de eerste case van warmtewinning uit ruw drinkwater. Het resultaat vandaag laat zien wat de maatschappelijke en stedelijke impact is van een doordacht en coherent renovatieproces waarbij behoud en vernieuwing elkaar versterken.

ADRES

Abdy Van Park 7
3001 Leuven

ARCHITECT

Studio Roma (*claustrum*)
Architectenbureau Beeck & Hermansen (*tiendenschuur, stallingen, melkhuysje en abdiymuren*)
Ark architecten (*watermolen*)

LANDSCHAPSARCHITECT

Groendienst Stad Leuven

STUDIOBUREAU

Antea group, Ingenium

AANNEMER

Verstraete & Vanhecke
Monument Vandekerckhove s.a.
TV- De Witte – Verbeke
Dijkmans
PIH en Van Raak
Van Hoeyveld
TV Building - Delmotte-
Viering
Geenard Electro nv

Linda Van Dijk
Triconsult
Johan Grootaers
Aletta Rambaut
Ebben en Willaert
Eandis
TV Denys - Building
Geuvers bvba
Altritempi nv
PRC / L. Declercq
Artes-Group nv
Engie
Group Renotec

Van Raak, Aron
Godts en De Coninck
Denys nv
Ardovlam
OPDRACHTGEVER
Stad Leuven

Zie kaart 2 / nr. 10

— JURY

De Abdy van Park geniet de appreciatie van de jury omwille van de integrale aanpak om de oorspronkelijke functies van de Abdy terug te activeren en er een hedendaagse invulling aan te geven. De verscheidenheid van organisaties die je hier aantreft, is opmerkelijk en de uitstraling die daarvan uitgaat, is groot. Dit verankert de site op een actieve manier terug in het maatschappelijke leven van Leuven terwijl het unieke kalme karakter van de abdy bewaard blijft.

De jury apprecieert ook de vastberadenheid waarmee het duurzaamheidsvraagstuk – geen evidentie bij erfgoedsites – consequent wordt uitgewerkt. Er worden serieuze inspanningen gedaan om de site ook op energetisch vlak toekomstbestendig te maken. Al dit maakt van de Abdy van Park een krachtig voorbeeld van hoe erfgoed een motor kan zijn voor duurzame verandering.

Wat je niet hebt, heb je niet; wat je hebt, moet je koesteren

TIM VEKEMANS — Laat me aanheffen met een anekdote. Het moet ergens in 2004 geweest zijn tijdens hun boekvoorstelling ‘Aan het werk’ dat Willem-Jan Neutelings en Michiel Riedijk architecten stelden dat goede projecten (toen al) een doorlooptijd van 10 jaar hebben. Als pas afgestuurd architect was die stelling een domper op mijn feestvreugde. Ik was opgeleid om te bouwen en wou dan ook liefst zo snel mogelijk stenen stapelen.

— ‘Goede projecten hebben een doorlooptijd van 10 jaar.’ —

— **D**e bouwdrang zat me toen al diep onder het vel na een opwarming ‘hout en bouwkunde’ in de middelbare school. Ik kon geen redenen bedenken waarom ontwerpen en het bouwen van projecten zo lang zou moeten duren. In Riedijk’s essay ‘Over de luiheid’ (1999) las ik tijdens mijn opleiding architectuur zijn pleidooi voor het belang van context, architectuurgeschiedenis en helder gedefinieerde ontwerpprincipes. Drie thema’s die hun ontwerpprocessen structuur geven. Een beetje Vitruvius achterna die verklaarde dat architectuur kan gedefinieerd worden als de correcte toepassing van proportie, ordes en typologieën. Houvast zoeken bij het ‘vormgeven’ aan gebouwen. ‘Sculpturale wiskunde’ noemden de Super Dutch architecten hun techniek om een programma onder te brengen in een volume dat vervormd kan worden tot een expressieve vorm. Daarbij werd een autonome behandeling van de gevels gepredikt als een behang dat door zijn materialisering en decoratie de massa van een gebouw met zijn omgeving moet verbinden. Het incorporeren van beelden of tekens moeten het gebouw contextualiseren en maatschappelijk draagvlak geven. Sinds de zomer van 2011 heeft Antwerpen met het MAS háár exemplaar van deze ontwerpattitude gecomponeerd door de toenmalige sterarchitecten Neutelings & Riedijk.

De stelling bleek te kloppen want reeds in 1999 werd de wedstrijd beslecht en viel de keuze van de jury op de landmark die een drijfveer moest worden voor de citybranding van de koekenstad.

Misschien moet daar ergens de interesse aangewakkerd zijn om als architect te werken binnen het bestaande patrimonium. Weg van gepersonaliseerde ontwerptheorieën. In 2015 schreven we met RE-ST een pleidooi voor het niet-bouwen als een verzameling van bestaande tactieken hoe we kunnen bouwen aan de stad zonder open ruimte

— ‘Het meest duurzame gebouw is het gebouw dat je niet moet bouwen.’

te consumeren. Hoe we dus ruimtelijke behoeften kunnen koppelen aan dat wat we reeds gebouwd hebben. Dat uitgangspunt lijkt ook een rode draad te zijn doorheen de inzendingen voor deze Architectuurprijs Leuven. Architecten en opdrachtgevers werken aan de stad door initiatief te nemen binnen het huidige ruimtebeslag. Hergebruik van ruimte is de basis van het circulaire bouwen. Het meest duurzame gebouw is het gebouw dat

je niet moet bouwen, stelden we met RE-ST in onze publicatie Zwerfruimte / Wanderspace. Vooraleer extra ruimte in te nemen, moeten we bestaande onderbenutte ruimte detecteren, in kaart brengen en activeren. Met Circu l'air realiseren KPW architecten en AGSL een inspirerend voorbeeldproject. Zelf noemen ze het geen renovatieproject maar een leertraject. Alles in dit project draait om zelfvertrouwen kweken omtrent circulair renoveren. Of noem het gezamenlijke verantwoordelijkheid nemen bij het hergebruik van bestaande materialen. De renovatie van 3 studio's in een bestaand appartementsgebouw is geen doel op zich maar een middel om praktische kennis te verzamelen waarmee de haalbaarheid en wenselijkheid van circulair renoveren wordt getoetst. De ontwerpstrategie voor deze 3 gerieflijke en aantrekkelijke studio's vertrekt bij de vragen wat hebben we en wat hebben we nodig. Aanwezige materialen worden maximaal hergebruikt of krijgen een bestemming in een ander project. Voor nieuwe materialen wordt er gekeken naar bio-based materialen, recuperatiematerialen of productieoverschotten. Wat dit project zo bijzonder maakt, is de gezamenlijke investering van opdrachtgever én architect in het ontsluiten en delen van kennis als een bijdrage aan de circulaire ambitie van Leuven.

In het project cohousing BotaniCo geeft 360 architecten ook een goed voorbeeld van hoe bestaande ruimte in Leuven kan gerecupereerd worden voor de huidige woonbehoefte. Binnen het masterplan Hertogensite wordt een voormalige stadsschool uit 1875 omgebouwd en uitgebreid tot een binnenstedelijk cohousing-project met 28 wooneenheden. Het T-vormige grondplan wordt daarbij volledig gerespecteerd. Wederom hergebruik van ruimte als een eerste vorm van circulair bouwen. De voormalige speelplaats wordt een deeltuin met 4 mooie bestaande lindebomen. Het gebouw aan de straatzijde wordt het 'common house' met een collectieve zithoek, speelruimte, bibliotheek, leefkeuken en wasplaats. De gang wordt een

↑ Een nieuw dakterras in cohousing BotaniCo

↙ De slaapnis in een studio van Circu l'air.

→ De nieuwe zitkamer van Coupe zoekt het midden tussen het niveau van de straat en dat van de tuin.

binnenstraat die meer is dan een collectieve ontsluiting maar de ambitie heeft van een ontmoetingsplaats voor bewoners. Klassen worden individuele woonunits met elk een eigen private buitenruimte. Het collectief

herbestemmen resulteert in een hoge woonkwaliteit die voldoet aan alle hedendaagse energetische vereisten. Een ruime fietsenstalling maakt van de fiets het vlotst bereikbare vervoersmiddel. Aanvullend beschikt de woongroep over enkele deelwagens. Hier wordt een hedendaagse woonvorm gepraktiseerd. 'Old ideas can sometimes use new buildings, new ideas must use old buildings'. De geest van de legendarische Jane Jacobs lijkt hier ergens rond te hangen.

— ‘Old ideas can sometimes use new buildings, new ideas must use old buildings.’ Jane Jacobs

Het is van alle tijden dat (jonge) architecten werken aan het bestaande woonpatrimonium, vaak met de achterbouw als eeuwige eerste leertuin. Fijn atelier doet zijn naam alle eer aan met de renovatie van een voormalige kapperszaak tot kwalitatieve rijwoning. De woning wordt gestript tot op zijn essentiële structuur inclusief de sloop van bestaande koterijen. De nieuwe achterbouw voorziet in een genereuze zitkamer waarvan de vloerpas modereert tussen het niveau van de straat en dat van de tuin. Een hoge plafondhoogte compenseert het compact wonen in oppervlakte. Alle ingrepen zijn doelmatig en gericht op het vergroten van de ruimtelijkheid in de woning. Een voorbeeld van hoe een stedelijke rijwoning alle troeven in huis kan hebben voor jonge gezinnen.

— ‘Het creëren van duurzame relaties tussen mensen is een zijdelings gevolg van het niet-bouwen.’

Het gaat hard met de woonproductie in Vlaanderen. Begin 2022 waren er bijna 3.317.000 woningen in het Vlaamse gewest. De woningvoorraad is tussen 2001 en 2022 met 21% gestegen, of gemiddeld een stijging van 1% per jaar. Sinds 2018 gaat het nog sneller met een piek van 40.000 extra woningen in 2019. De vraag of we misschien al genoeg ruimte hebben om in te wonen, wordt nauwelijks gesteld. Net buiten de stad, op de Koetsweg in Kessel-Lo toont fijn atelier hoe we kleinschalig kunnen verdichten. De renovatie van een vrijstaande royale villa tot een kleinschalige cohousing voor twee jonge gezinnen is een schoolvoorbeeld van hoe we meer ruimte voor woningen kunnen vinden. Overmaatse villa's schreeuwen om een nieuwe toekomst, en een ingrijpende energetische renovatie. Met een beperkte vorm van collectiviteit tonen de architecten hoe deze systemische opgave tot succesvolle woonverhalen kan leiden. Niet toevallig wonen de jonge architecten hier zelf.

↑ De hoge aanbouw van de hoekwoning van Casablanca zorgt voor maximale lichttoevoer.

↖ De nieuwe leefruimtes van de verbouwde villa openen zich maximaal naar de prachtige parktuin.

→ De grote opening in de dragende muur creëert diagonale zichtassen doorheen de woningen van Wilgenhof.

het samenwerken is een basis voor het niet-bouwen. Het creëren van duurzame relaties tussen mensen is een zijdelings gevolg van het niet-bouwen. Dit zal meer dan nodig zijn om de uitdagingen binnen de publieke huisvestingssector te tackelen. De woningenvoorraad moet in sneltempo gerenoveerd worden tot energielabel A. Hier ligt een gigantische opdracht op de tafel van

Niet-bouwen is een werkwoord. Het gaat over bewust en doordacht omgaan met beschikbare ruimte. Naast het zoeken naar rendabiliteit is het vaak ook investeren in een netwerk van gebruikers. Het opbouwen van vertrouwensrelaties en

de nieuwe woonmaatschappijen. Carton123 architecten toont in de wijk Casablanca hoe dit hand in hand kan gaan met het verhogen van de woonkwaliteit. Leon Stynen, die samen met Paul De Meyer de pen vasthield in de wijk, realiseerde maar 2 sociale huisvestingswijken in zijn rijk gevulde carrière waarin hij meer dan 600 projecten realiseerden. De woningen in de Casablanca wijk etaleren de interesse van Stynen in een industriële esthetiek. Carton123 renoveerden nu één hoekwoning van de witgeschilderde stroken in de geest van Stynen waarbij het vlinderdak en de betonnen gevelelementen met glasdallen in de voorgevel volledig werden gekoesterd. Een perceelsbrede achterbouw moest plaats maken voor een nieuwe eetkamer die minder breed maar aangenaam hoog is. Licht en ruimte is een verworvenheid sinds het modernisme waaraan niet getwijfeld wordt. De architectuur van de nieuwbouw knipoogt naar een industriële bouwmethode. De keramische vloertegels in circulatieruimten, keuken en badkamer werden gerecupereerd bij de afbraak van de Leuvense Sint-Elisabeth school.

Soms is de architectuur van publiek wonen minder bijzonder, maar is het behoud van bescheiden woningen belangrijk om de herkenbaarheid van de wijk als geheel in stand te houden. De eigendomsstructuur in de wijk Wilgenhof is zoals vaak versnipperd, deels publiek en deels privaat. Rob Mols architecten renoveerde de publieke woningen als een bewijs dat je veel kunt winnen door eenvoudig weg te nemen. De bestaande muur tussen keuken en leefruimte moest wijken op zoek naar een doorzoneffect. Een grote berging aan de achtergevel maakte plaats voor een eetruimte zodat een woningbrede leefruimte ontstaat aan de achtergevel. Een nieuwe berging wordt eenvoudig dicht bij de keuken voorzien als een volume in de eetruimte. Glazen binnenramen rond de trap genereren diagonale doorzichten doorheen de woning op de begane grond. Een nieuwe dakuitbouw

— ‘Goede huizen zijn van weinig woorden, ze zijn dienstbaar en zwijgzaam zoals de dienstboden.’ Alfred Loos

boven de trap zorgt voor extra licht in de nachthal dat zijn weg zoekt door de open trap naar beneden. Zonder verlaagd plafond is het lessenaarsdak weer voelbaar in alle kamers onder het dak. ‘Goede huizen zijn van weinig woorden, ze zijn dienstbaar en zwijgzaam zoals de dienstboden’ schreef Adolf Loos in zijn essay ‘Architektur’ (1910). De architecten hebben gedaan wat ze moesten doen. Het werk lag klaar, het was er al, maar er is veel vakmanschap van de ontwerper nodig om het te zien liggen.

Het residu-eren* van bestaande gebouwen, materialen, tradities en typologieën is duidelijk ingebed in de Leuvense architectuurproductie.

Het verder timmeren aan de toekomst van de bestaande gebouwen staat al enkele jaren hoog op de agenda. Met de Hoorn kreeg de Vaartkom reeds in 2012 een voorbeeldrenovatie van industrieel erfgoed tot bruisend woon-werkgebouw. Met de tweede fase die in 2020 werd opgeleverd, werd het streven naar diversiteit en kruisbestuivingen tussen gebruikers nog versterkt. Het gebouw ademt een deelcultuur van ruimten en voorziet in diverse programma's doorheen het gebouw.

← Een coworking space in de uitbreiding van De Hoorn.

↙ Een stelling met lift markeert de toegang tot de Maakleerplek.

Met de Maakleerplek als tijdelijk gebruik van de begane grond van de silo's en de Molens van Orshoven gaat het experimenteren in de Vaartkom

verder. POLO architecten zoekt er naar ingrepen die de leesbaarheid van het gebouw kunnen vergroten. Het project schept ruimte om na te denken over aanpasbaarheid in functie van toekomstig gebruik. Na de verdichting in de Vaartkom wordt het hoogtijd voor deze 'verluchting'. De groei van het aantal woontiteiten dient hand in hand te gaan met de groei van publieke voorzieningen. De tussentijd van het wachten (op subsidies) wordt hier succesvol aangegrepen om ruimte te maken voor een open werkplaats waar scholen, bedrijven, creatieve organisaties en burgers elkaar kunnen ontmoeten, ruimte en materiaal delen, dingen maken en vooral leren van elkaar. Tijd als ruimte om te reflecteren over de toekomst. Zou het dan toch kunnen dat goede (publieke) architectuurprojecten minstens 10 jaar tijd nodig hebben?

* Residu-eren is een vlugschrift dat werd geschreven door RE-ST architecten in 2023 naar aanleiding van het curatorschap voor de Auditorium lezingenreeks, jaarlijks georganiseerd door Stad & Architectuur. Residueren betreft tevreden zijn met wat je hebt, en het beseft dat wat je hebt voldoende is. Het is een oproep om niet verder te verspillen en verantwoordelijkheid te nemen voor toekomstige generaties.

Woning Schapenstraat

68

© Stijn Knapen

— De woning gelegen in de Schapenstraat tegenover het Groot Begijnhof is een nieuwbouw die een bestaande woning vervangt. Geen evidente keuze, de woning stond op de inventarislijst voor erfgoed maar was na een verbouwing tot studentenkamers niet meer te herstructureren, noch conform te maken aan hedendaagse woonnoden. In overleg met de adviseur monumenten ontwierp OH architecten een vervangwoning die de historische typologie van de rijwoning op een hedendaagse wijze behoudt in het gevelontwerp. Een gordijngewel wordt voor de woning geplaatst, waarbij het claustra metselwerk de oorspronkelijke raamopeningen hertekent en tegelijk genereus dag- en zonlicht tot diep in de woning laat binnenvallen. De claustra genereert een interessant lichtspel terwijl de achterliggende hoge en brede raamopeningen een ruimtelijke ervaring toelaten in een beperkt woonvolume. De ruimtelijke en stedenbouwkundige beperkingen voor de rijwoning vingen de architecten op door gebruik te maken van splitlevel niveaus. Naar de achterzijde toe brengt een patio licht, lucht en enig groen binnen.

69

ADRES
Schapenstraat 59
3000 Leuven

ARCHITECT
OH architecten

STUDIEBUREAU
Jo Deflander
All Plan

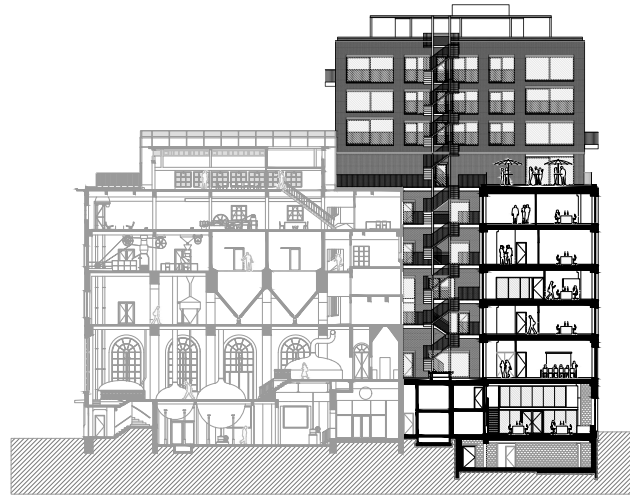
AANNEMER
Gebroeders De Roover
bvba

OPDRACHTGEVER
Laurens Brouwers

OPLEVERING
Mei 2020

Zie kaart 1 / nr. 11

De Hoorn fase 2

snede AA

— Deze nieuwbouw uitbreiding volgt op de renovatie van het bestaande monument, die in 2019 gelauwerd werd met de vakjuryprijs van de Architectuurprijs Leuven. Hiermee krijgt het pand een verdubbeling van de bestaande oppervlakte met een nieuwe 6000m². De originele bouwvergunning voor de uitbreiding, verkregen samen met fase één, wordt na grondige evaluatie aan de kant geschoven. Het maakt plaats voor een aangepast ontwerp dat ambitieuze en scherpe eisen stelt: meer '24/7' diversiteit in het programma, vergaande ondersteuning voor gemeenschapsvorming, een verscherpte afstemming op de veranderende ruimtelijke context, en een werf met respect voor het bestaande leven in fase één. Dit vertrekkend vanuit een duurzame gedachte waarbij rekening gehouden wordt met het erfgoedkarakter, het strategisch binnenbrengen van

© Event Drone

© De Hoorn

— 'Na een intensieve evaluatie van fase 1 en inspeland op de snel veranderende omgeving wordt het oorspronkelijke ontwerp voor De Hoorn fase 2 herdacht onder het motto: 'De Hoorn fase 1; goed maar niet goed genoeg.' De start van een uitdagende architectuuropdracht.'

Miss Miyagi

daglicht, technische installaties (hernieuwbare energie) en aandacht voor zachte mobiliteit. De Hoorn etaleert als architectuurproject zo het belang van procesgerichte ontwikkeling. Door het gedurfd in vraag stellen van de eigen richting in combinatie met een hedendaags programma, levert fase twee een project op dat als een baken kan staan voor een veranderende (architectuur) cultuur die samenwerken en een kritische zelfreflectie in het vaandel draagt.

ADRES

Sluisstraat 79
3000 Leuven

ARCHITECT

360 architecten
Studio Boite (interieur)

STUDIEBUREAU

Ney en Partners
Ingenium
Bureau Bouwtechniek

AANNEMER

Groep Van Roey NV

OPDRACHTGEVER

Den Hoorn nv

OPLEVERING

Februari 2020

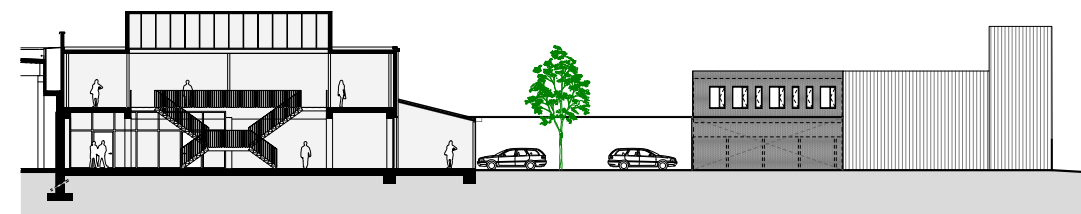
Zie kaart 1 / nr. 12

© Beeldbou - Franky Larousselle

Kringwinkel SPIT

— De genereuze ruimtelijkheid in het nieuwe gebouw voor Kringwinkel Spit weerlegt genadeloos het maffe imago van tweedehands winkelen. In een door kosten-efficiëntie gedreven eenvoud brengt RE-ST architecten het plan terug tot zijn krachtige essentie. De industriële gevel, betonvloer en staalstructuur voelen onverwachts licht aan dankzij het speels omgaan met lijnen en kleur. Zo brengt de groene dubbele trap die centraal staat, luchtigheid in het geheel. Het rationele en strakke grondplan en de diepe lichtinval die binnentreedt dankzij het 'opgetilde' dak brengen sfeer in de harde en eenvoudige ruimte.

snede

ADRES

Ijzerenmolenstraat 10-14
3000 Leuven

ARCHITECT

RE-ST architecten

AANNEMER

Mathieu Gijbels

OPDRACHTGEVER

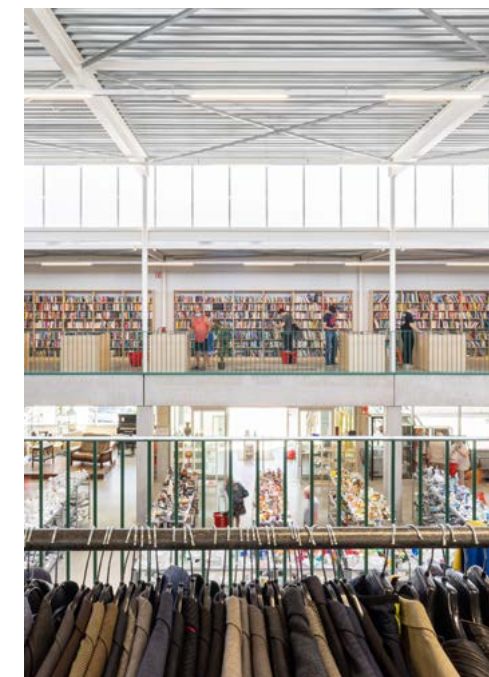
vzw SPIT Tewerkstelling

OPLEVERING

Oktober 2020

[Zie kaart 2 / nr. 13](#)

Een sfeer die zich op een hedendaagse manier kan meten met de allure van een historische markthal. Het pand plant zich in in een eerder rommelig stedelijk landschap. In de herorganisatie van het bouwlot voorzien de ontwerpers ruimte voor een open en verwelkomende inrit waarbij de kringwinkel zich wat terugtrekt van de straatkant. Ook in de gevel staat de eenvoud van het ontwerp in haar kracht, waarbij de materiaalkeuzes het industriële pand een zeker élan meegeven.

Maakleerplek

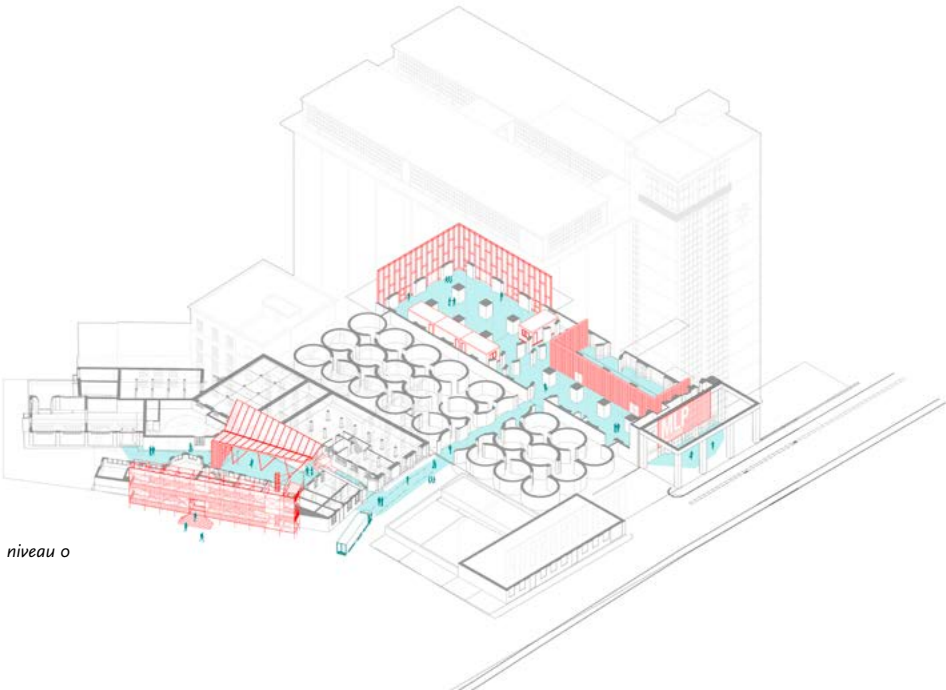

© Stijn Bollaert

— ‘Maakleerplek is in eerste instantie een experiment.’

POLO architecten

— De silo's aan de Vaartkom vormen een baken in het stadsbeeld. Terwijl de ontwikkeling van dit gebouw en haar omgeving zich doorzet, sloten Stad Leuven en stadsontwikkelaar Ertzberg een overeenkomst voor een tijdelijke invulling van de silo's. Het resultaat is een open werkplaats waar scholen, bedrijven en Leuvenaars een ruimte kunnen vinden voor maken, leren en uitwisseling; een Maakleerplek. Het ontwerp van POLO architecten zet hierbij in op een ontwerp dat gemakkelijk transformeerbaar is. De materiaalkeuzes worden gedreven door circulaire ambities. Als tijdelijke interventie past het ontwerp zich subtiel en toch aanwezig in in het industrieel erfgoed. Het programma en het succes van de Maakleerplek

niveau 0

bevestigen het belang van dit soort plekken in de stad. De interventie matcht met het productieve verleden van de plek. Daarbij tonen de ontwerpers aan dat hergebruik van materialen in creatief opzicht niet belemmerend hoeft te werken maar de kwaliteit en beleving van de ruimte juist kan versterken. Het resultaat is een schijnbaar eenvoudige en esthetisch aantrekkelijke tijdelijke inrichting die tegelijk inhoudelijk sterk in haar schoenen staat. De grote vraag rest dan in hoeverre het sociaal-culturele programma, de circulaire opbouw en de procesaanpak het tijdelijke experiment kunnen overstijgen en van betekenis zullen zijn voor de toekomstige ontwikkelingen op deze site.

ADRES

Stapelhuisstraat 13-15
3000 Leuven

ARCHITECT

POLO architecten

STUDIEBUREAU

Infrabo (technieken)
Universiteit Antwerpen
(participatie)
Surreal (duurzaamheid &
circulair bouwen)

AANNEMER

Vanhout.Pro
Groep Van Roey
(aanneming +
businessmodellen)

OPDRACHTGEVER

Stad Leuven

OPLEVERING

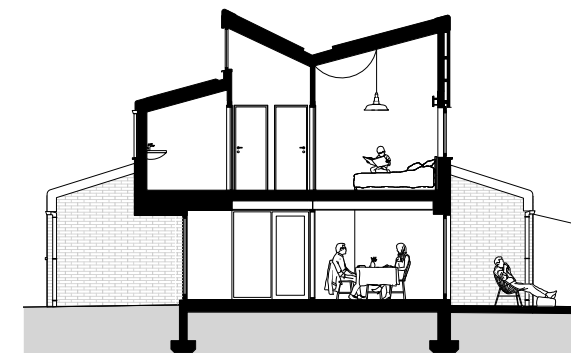
Februari 2020

Zie kaart 1 / nr. 14

Wilgenhof

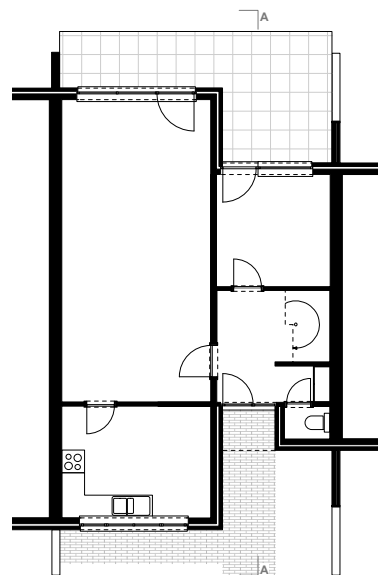

— Het Wilgenhof is als woonwijk aan vernieuwing toe. In opdracht van Dijledal kiest Rob Mols architecten resoluut voor renovatie van het sociale woningpatrimonium in de wijk. Een keuze vanuit een groene en circulaire motivatie die ook stedenbouwkundig relevant is. Het coherente wijkbeeld wordt door de architect geapprecieerd als een kwaliteit in het eerder chaotische Vlaamse woonlandschap. De architect borduurt voort op het bestaande en grijpt in in de woningen met twee scherp afgeijnde interventies. Als eerste de inrichting op het gelijkvloers, de bergruimte wordt naar het midden van het plan verschoven. Hierdoor kan de leefruimte in de volledige breedte van de tuinzijde doorlopen, komt er meer daglicht binnen en wordt het zicht naar buiten uitgebreid. Met deze planopbouw realiseert de architect een doorzoneffect dat hij verder bestendigt door een deel van

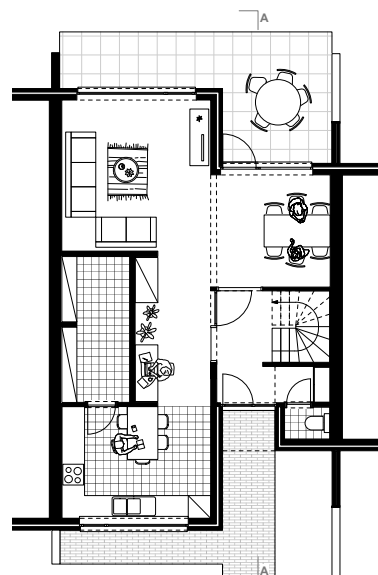

snede AA nieuwe toestand

plan bestaande toestand

plan nieuwe toestand

de langsmuur open te werken. De tweede architecturale interventie is een 'lichthapper'. Door het dak boven de centrale traphal open te trekken, wordt daglicht genereus naar binnen gebracht. Deze winst aan licht en lucht werkt door tot in de gelijkvloerse woonruimte door de glazen panelen tussen de traphal en de woonkamer. De inval van dit zenitaal licht nodigt uit om de middenzone meer te benutten als bureau of opruimplek. Deze bescheiden maar behendige interventie werkt de architect af door het verlaagde plafond in de bovenruimtes te verwijderen. De latente ruimtelijkheid van het hellende dak wordt zo voelbaar in alle kamers. De gerenoveerde woningen worden ook energetisch verbeterd door een grondige na-isolatie en het plaatsen van een zonneboiler op de lighthapper die zich hiertoe leent met zijn speels hellend volume. Met bescheiden bravoure toont Rob Mols hoe met uitgepuurde interventies op een subtiele wijze ingegrepen kan worden in een woning en op wijkniveau. De precieze ingrepen blinken in alle eenvoud uit in hun effectiviteit om markante verschillen te maken in woonkwaliteit, het comfort en de ruimtelijkheid van de woningen.

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

— 'Precieze architecturale ingrepen brengen in deze renovatie heel veel kwaliteit. Het effect van de speelse 'lichthapper' is enorm qua lichtinval. Daarbij siert de bescheidenheid waarmee de architecten in deze woonwijk ingrijpen.' redactieraad

ADRES

Wilgenhof
3001 Leuven

ARCHITECT

Rob Mols architecten

STUDIEBUREAU

Paridaens Ingenieurs bvba
(stabiliteit)

Boydens Engineering
(technieken)

AANNEMER

Six bv

OPDRACHTGEVER

Dijledal cvba

OPLEVERING

Januari 2020

Zie kaart 2 / nr. 15

Hoekwoning Casablanca

— Deze gezinswoning situeert zich op de kop van een strook rijwoningen aan het Prins-Regentplein en bevindt zich zo in het hart van de Casablanca wijk, ontworpen door de modernistische architecten Leon Stynen en Paul De Meyer. Met de verbouwing realiseert Carton123 architecten een grondige verbetering van zowel de energiehuishouding als de woonkwaliteit met aandacht voor de karakteristieke elementen van het gebouw. De typerende witte gevel, het vlinderdak en de prefab betonnen gevelplaten met ronde glasdallen worden resoluut behouden. De perceelsbrede aanbouw die later werd toegevoegd wordt vervangen door een nieuwe eetkamerruimte. De architecten nemen hierbij slechts de halve breedte in, maar voorzien meer hoogte zodat licht diep kan binnenstromen naar de andere leefruimtes. De inkom wordt beter georganiseerd dankzij een behendige verplaatsing van de voordeur, waarbij de architecten slim inspelen op het ritme van de voordeuren in het straatbeeld. Hiermee realiseert Carton een verbouwing die het modernistisch architectuurpatrimonium zowel in behoud als vernieuwing meer dan waardig is.

ADRES

Prins Regentplein 1
3010 Kessel-Lo

ARCHITECT

Carton123 architecten

STUDIEBUREAU

bureau Ranst

AANNEMER

Bouwonderneming Persoon

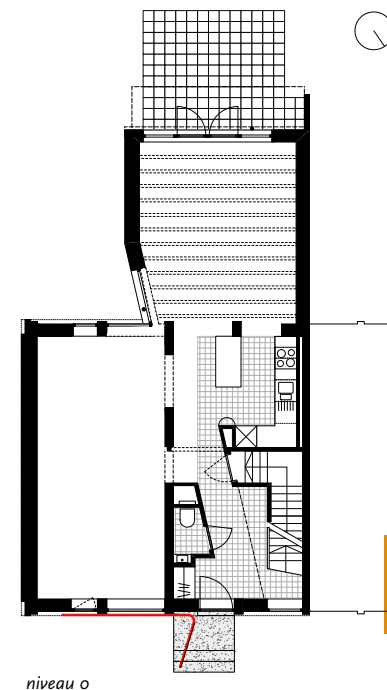
OPDRACHTGEVER

Marnix Gybels, Tine Goven

OPLEVERING

Oktober 2021

[Zie kaart 2 / nr. 16](#)

— ‘De oppervlakte van de nieuwe aanbouw is beperkt, de koer achteraan werd grotendeels onthard. Hierdoor is er meer ruimte voor weelderige begroeiing tot tegen het raam.’ Carton123

Op zoek naar architectuurkwaliteit

HANNE VAN REUSEL — Met deze achtste editie van de vierjaarlijkse Architectuurprijs Leuven, is de prijs aan haar 25ste levensjaar toe. Ze vormt daarbij mogelijks de eerste, zeker de langstlopende architectuurprijs in België. Een mooie verjaardag en de ideale gelegenheid om het afgelopen parcours van de laatste 25 jaar te overlopen. “Een traject dat enkel vanuit meerdere perspectieven te vertellen valt”, aldus het bestuur van Stad en Architectuur. Want de prijs, en de met hem onlosmakelijk verbonden werking van de organisatie, is er voor het beroep én voor de mensen.

© WIT architecten

— EEN MEERVOUDIG PERSPECTIEF

Drie sleutelfiguren werden aangesproken om hun perspectief op 25 jaar architectuurprijzen in een interview te delen. Leo Van Broeck, voormalig Vlaams Bouwmeester en gepensioneerd architect (Bogdan&VanBroeck), was één van de oprichters. Zijn engagement en visie speelden een belangrijke rol in het ontstaan van wat toen nog “Stichting Stad en Architectuur” heette. Veronique Charlier werkt als directeur Ruimtelijke ontwikkeling van de stad Leuven. Vanuit haar ambtelijke positie is zij al meer dan 15 jaar nauw betrokken bij de werking. Zo mocht ze onder andere als jurylid al verschillende edities van de Architectuurprijs Leuven van dichtbij meebeleven. Petra Griefing is artistiek en zakelijk coördinator van Stad en Architectuur. Sinds 2003 waakt zij niet enkel over de goede uitvoering van o.a. de architectuurprijzen. Zij wist in haar 20-jarig traject bij S&A de publiekswerking om en rond architectuurscultuur grensverleggend te innoveren.

— EEN GEDURFDE NIEUWJAARSBRIEF

“Eerst moet ik toch het ontstaan van Stad en Architectuur beschrijven,” start Leo Van Broeck. In het anecdotisch verslag schuilt namelijk de essentie en kern van waar een architectuurprijs om draait. “In december 1994 woonde ik

© Neutelings Riedijk architects

← Antwoordbrief Louis Tobback

↖ 2000 / prijs vakjury: sociale woningen La Vignette, WIT-Architekten

↑ 2004 / prijs vakjury: STUK kunstencentrum, Neutelings-Riedijk architecten

‘nieuwjaarsbrief’. Er was in ons land, en daarmee ook in Leuven, al jaren gebrek aan debat en cultuur op vlak van architectuur. Er werd ontzettend veel onzin ontworpen en gebouwd. Maar er was ook geen wedstrijdcultuur. Iedereen moeit zich wel met architectuur, maar niemand kent er iets van. Toen al was ik bezorgd om fiets-toegankelijkheid en de natuur die eraan ging door gebrek aan ruimtebeleid. Dus ik schrijf Tobback: ‘Zouden we niet proberen om hier in Leuven daar iets aan te doen?’”

In een antwoordbrief geeft Louis Tobback het startschot voor de oprichting van een Leuvense architectuurstudie. “Ik hoop U [...] overtuigd te hebben dat het probleem mij wel degelijk bezighoudt. Mocht zich in het Leuvense een groep architecten aandienen die daarover een debat wil aangaan, ben ik ter hunner beschikking.” Na het nodige voorbereidingswerk volgt in 1997 de oprichtingsakte.

in de Matadiwijk in Leuven. Mijn buurman, Louis Tobback, ging in de periode verkozen worden als burgemeester van Leuven. Met het vooruitzicht van een opkomend nieuw bewind, schreef ik hem een

— HET DUBBELE GEZICHT VAN EEN ARCHITECTUURPRIJS

“De Stichting startte met het organiseren van tentoonstellingen, debatavonden, lezingen... En dus ook een architectuurprijs. De rol van die prijs? Enerzijds het beroep van architect richting kwaliteit stimuleren, anderzijds architectuur toegankelijk en begrijpbaar maken voor het algemene publiek.” Een visie die ook vandaag nog sterk leeft. Petra Griefing zet als coördinator deze ambitie verder: “Als eerste gaat het om een presentatie, een overzicht, van architectuur in de stad. Wat is er de afgelopen jaren gebouwd en door wie? Wie heeft er aan bijgedragen? En vooral ook, welke projecten steken er met kop en schouders bovenuit? Hiervoor organiseren we een redactieraad en jury die helpen een goede selectie te maken. Het gaat daarbij niet enkel over waardering. Als tweede, en even belangrijk, is de prijs er om architectuur in gesprek te brengen. Zodat mensen die in Leuven wonen

84

© André Nullens

of de stad bezoeken, deze ook beter kunnen begrijpen en leren wat er belangrijk is. Het verhaal achter een bouwwerk is soms boeiender dan het gebouw zelf. Het gaat dan om het bespreekbaar maken van architectuurkwaliteit in de stad.” Een visie die ook resoneert bij de stad. In de woorden van Veronique Charlier:

— ‘De prijs heeft een grote symbolische waarde. Hij geeft erkenning en tegelijk opent hij ook het debat. Wat is goede architectuur en wat niet?’ Veronique Charlier

“De prijs heeft een grote symbolische waarde. Hij geeft erkenning en tegelijk opent hij ook het debat. Wat is goede architectuur en wat niet? Dit is niet altijd een evidente vraagstelling, als stad zijn we zoekende welke rol regelgeving hierin speelt. In de samenwerking met Stad en Architectuur kan die vraag terug scherp gesteld worden. Zo zijn er projecten die geselecteerd worden, welke pas in beroep een vergunning kregen. Of anderzijds ook projecten waaraan wij vanuit de diensten Bouwen en Ruimtelijk beleid hard hebben meegewerkt.” De architectuurprijs steunt hierbij op de betrokkenheid van architecten, de stad en Jan/Jeanne met de pet. “De architectuurprijs dient hierbij wel gezien te worden binnen een bredere werking rond architectuurscultuur. Hij staat niet los van de andere debatten, tentoonstellingen, lezingen en activiteiten die het gesprek rond architectuurkwaliteit levend en open houden,” nuanceert Leo Van Broeck.

— EEN STAD-EN-ARCHITECTUURPRIJS

Het belang van het stedelijke verhaal is in de Leuvense architectuurprijs niet te onderschatten. Het maatschappelijke belang van architectuur en de relatie die ze aangaat met haar context is cruciaal. Petra Griefing: “Voor ons is het van belang te zien wat een gebouw doet met de stad. Wat voegt het toe? Welke relatie gaat het aan? Ook met de mensen die er omheen wonen of passeren. Dus als een architectuurproject hier geen aandacht

© stad Leuven

↳ 2004 / prijs
ambtelijke jury:
Parkbegraafplaats
Diestseveld, Ontwerp-
bureau Pauwels en
Werkplaats voor
Architectuur

↑ 2004 / publieksprijs:
duplexappartement
Frederik Lintsstraat,
Coussée en Goris
architecten

voor heeft, geen gebaar maakt naar de omgeving, dan vrees ik dat het al niet in onze publicatie of tentoonstelling kan komen.” Veronique Charlier: “De prijs fungeert ook als een graadmeter. Het zegt iets over de uitdagingen waar je als stad voor staat. Dus in die zin is het wel een prijs die ruimer is dan architectuur in de strikte zin van het woord.” “Het gaat om het maatschappelijke belang van architectuur. Ik kan kwaad worden van gebouwen die enkel vanuit formalisme ontworpen worden. We moeten het hebben over het inhoudelijke, over de beleving. Het gaat om ruimtelijke kwaliteit. Architectuur gaat niet over mooi, het gaat over goed,” stelt Leo Van Broeck. De ‘Stad-en-Architectuurprijs Leuven’ zou misschien wel een toepasselijkere, maar ook duidelijk minder vlotte benaming zijn.

— ‘De prijs fungeert ook als een graadmeter. Het zegt iets over de uitdagingen waar je als stad voor staat.’ Veronique Charlier

— 25 JAAR ARCHITECTUURCULTUUR

Of de prijs erin slaagt de onderliggende ambities waar te maken? “Na het harde en door velen gedragen werk achter het ontstaan van Stad en Architectuur, ontving ik een uitnodiging om mee te werken aan de realisatie van een instelling voor architectuurscultuur op Vlaams niveau. Dit werd het Vlaams Architectuurinstituut (Vai). Een paar jaar later, rond 2000, volgde het Vlaams Bouwmeesterschap.¹ Het architectuurbeleid in Vlaanderen heeft zich toen echt uit de miserie getrokken. Vandaag worden we op Europees niveau bewonderd om onze architectuurscultuur. Of dit nu via prijzen gebeurt, of lezingen, wedstrijden etc. Dat doet er niet toe. Het gaat hem om die dubbele lijn van architecten richting kwaliteit stimuleren en een breed debat voeren. In de context van die algemene golf rond architectuurscultuur, durf ik te stellen dat Stad en Architectuur in haar missie slaagt,” aldus Leo Van Broeck. Vanuit Stad en Architectuur vult Petra Griefing aan: “Ondertussen lopen er meerdere architectuurprijzen in steden zoals onder andere Luik (al sinds zo’n 20-tal jaren), Kortrijk (sinds 2013) en Brussel en Gent (sinds 2021). Ook op schaal van België (Belgian Architecture Prize 2003-2015) en Vlaanderen (Ultima sinds 2005) kwamen er prijzen. En provincies zoals Vlaams-Brabant en Antwerpen hebben geïnvesteerd of gaan investeren in de

85

¹ In A+ nr. 299 staat de bijna volledige ontwikkeling van het architectuurscultuurlandschap in België in een tijdslijn uitgetekend.

organisatie ervan. We zien daarbij dat we met die 25 jaar ervaring aangesproken worden als referentie en zo wel enige bekendheid genieten. Dit alles is toch wel een graadmeter om aan te geven dat de prijs een geslaagd instrument is om over architectuur te praten.”

— 25 JAAR PUBLIEKSWERKING

“Waar het de verbreding van architectuurcultuur naar het bredere publiek betreft, zie ik wel nog ruimte voor verbetering,” aldus Veronique Charlier. “Doorheen de jaren is er al veel vooruitgang geboekt. Toch blijft het moeilijk om in kaart te brengen hoeveel Leuvenaars we bereiken. Het scholenproject gelinkt aan de architectuurprijs is hierbij wel een echte troef!” vervolgt Veronique. “Die verbreding, de toegankelijkheid blijft een speerpunt voor mij,” vult Petra Griefing aan. “In de eerste plaats kwam er zo’n 20 jaar geleden de toevoeging van een publieksprijs, aanvullend op de prijs

↙ 2008 / prijs vakjury & ambtelijke jury: Rectoraat & Universiteitshallen KU Leuven, VBM Architecten

↓ 2012 / prijs vakjury/kantoren UZL Gasthuisberg, Stéphane Beel Architecten

uitgereikt door een jury van experts. Voor mij zijn deze prijzen absoluut gelijkwaardig. Een publieksstemming blijft subjectief natuurlijk, maar dat is niet anders

voor een vakjury. Het scholenproject is daarbij een meer recente toevoeging die nu aan een derde editie toe is. Hierbij wordt elk van de vijf finalisten toegekend aan een school. Een klas laatstejaarsleerlingen gaat hiermee zes weken aan de slag. Onder begeleiding leren ze plannen lezen en analyseren, ze gaan ook het project zelf bezoeken en spreken met de architecten. Op het einde van de rit zijn het de klassen die ‘hun’ project voorstellen aan het grote publiek. Dat mag daarna op hun favoriet stemmen. Voor mij mogen de leerlingen het toegewezen project verschrikkelijk vinden, maar dan wel enkel nadat ze het grondig hebben leren kennen.” Leo Van Broeck is enthousiast over het concept: “Dit is fantastisch! Er worden zo snel zoveel meningen gespuid over architectuur. Participatie is belangrijk, maar ik voel ook een frustratie rond hoe sommige projecten zonder kennis door

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

↑ 2012 / prijs ambtelijke jury: OPEK (Openbaar Entrepot voor de Kunsten), T’Jonck-Nilis architecten

↘ 2015 / gedeelde prijs vakjury: De Hoorn, 360 Architecten

het grote publiek naar beneden gehaald worden. Het is nodig dat het grote publiek aanwezig is in het debat rond

architectuur, maar deze discussie gaat niet over smaak en kleur. Een publieksverbredende werking rond architectuur is daarom des te belangrijker.” Petra Griefing beaamt: “Een gesprek over wat in de stad van nu belangrijk is, moet gefundeerd zijn. Dat moet een zelfbewust gesprek zijn waarbij je kennis hebt van hoe iets tot stand komt. Een goed gesprek over architectuur is geen babbel.”

— 25 JAAR EVOLUTIE IN LEUVENSE ARCHITECTUUR

Met 25 jaar Architectuurprijs Leuven tekenen zich enkele tendenzen af. “In het begin waren het vooral verbouwingen van éénsgezinswoningen die ingezonden

— ‘Het verbeteren van onze omgeving, zoals door vergroening, moet komen van een combinatie van private en publieke acties. Het is een verhaal van samen. Iedereen hoort zijn steentje, of hier eerder plantje, bij te dragen.’

Petra Griefing

werden,” herinnert Veronique Charlier. Petra Griefing tekent het parcours verder uit: “Daarna zie je de opkomst van de promotoren en grotere architectuurprojecten in de stad. Het slim herdenken van de gezinswoningen is daarbij als een constante nog steeds aanwezig. Er was ook een fase waarin projecten voor culturele gebouwen opdoken. Deze editie toont dat meergezinswoningen ondertussen zelfs vanuit particulier initiatief ontwikkeld worden. Waar de markt geen antwoorden biedt, organiseren bewoners zichzelf. En nu zien we stilaan meer en meer aandacht voor de publieke ruimte opkomen. In die 25 jaar is er heel wat gebouwd

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

— ‘Er is nog veel werk aan de winkel. Er zit veel kwaliteitswinst in het stukje ‘stad’ van Stad en Architectuur. Welke stad willen we maken? Hoe maken we een inclusieve, betaalbare, bewoonbare stad die geen mensen achterlaat of uitsluit.’

Leo Van Broeck

88

en het groen is daarbij vaak vergeten. Dit heeft een impact op ons klimaat. Nu zien we de eerste aanzetten voor vergroening en ontharding ook in de architectuurprijs. Bewoners gaan zelf de vormgeving van hun leefomgeving aanpakken. Ze nemen het heft in eigen handen. Het bewustzijn is met de jaren gegroeid dat een stad

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

← 2015 / gedeelde prijs
vakjury: vernieuwbouw
Borremans, Rob Mols
architecten

↑ 2015 / prijs
publieksjury: Universitair
Psychiatrisch Centrum,
Stéphane Beel Architecten

dit niet alleen kan. Het verbeteren van onze omgeving, zoals door vergroening, moet komen van een combinatie van private en publieke acties. Het is een

verhaal van samen. Iedereen hoort zijn steentje, of hier eerder plantje, bij te dragen.” Klimaatrobustheid is ook voor Leo Van Broeck een thema waar nog werk te realiseren valt: “Al van bij de oprichting was ik bezorgd om het belang van groen en biodiversiteit in de stad. Vandaag de dag staan deze - broodnodig - meer dan ooit op de agenda.”

— NOG 25 JAAR TE GAAN?

“Met haar 25 jaar is de Architectuurprijs Leuven een traditie geworden,” getuigt Petra Griefing. “Deze is in ere te houden door hem verder te zetten. Wel met het besef om verder te blijven

Reflectie vanuit het beleid: Carl Devlies

Dat architectuurgedachte hand in hand gaat met ruimtelijke beleid straalt door in het ontstaansverhaal achter de Architectuurprijs Leuven. Carl Devlies geeft als schepen Ruimtelijk beleid een reflectie op het belang van architectuurgedachte voor de stad.

“Ik ben nu 10 jaar schepen Ruimtelijk beleid in Leuven en kan vanuit die ervaring het belang van architectuur en stedenbouw sterk onderschrijven. Ik volg daarbij de positie van Leo Van Broeck, Veronique Charlier en Petra Griefing. Architectuur toont haar kwaliteit in relatie tot haar omgeving. Een goed project is voor mij functioneel, mooi én goed geïntegreerd.”

Voor Carl Devlies is architectuurgedachte nodig om interesse op

te wekken bij het brede publiek. “Die belangstelling vanuit de mensen is nodig om kwaliteit te stimuleren. Het is een stimulans om architecten en bouwheren aan te scherpen nog meer in te zetten op kwaliteit. Die betrokkenheid zorgt ook voor een toets aan de realiteit. Daarbij is de architectuurprijs en de werking van Stad en Architectuur zowel van belang voor de sector als voor het grote publiek.”

— ‘Tegelijk bouwen we met hedendaagse architectuur aan het erfgoed van morgen.’

“Het betrekken van de jongere generatie is van onschatbare waarde. Het scholenproject van de architectuurprijs is een absolute troef. Ik herinner me hoe architect Stéphane Beel vol lof getuigde over dit traject. Het is fantastisch hoe jongeren leren de kwaliteiten en gebreken van architectuur te onderzoeken.

Ze ontdekken er de cruciale link tussen architectuur en het welbevinden in de omgeving, de relatie met de stad.”

Naar de toekomst toe is er voor Carl Devlies nog ruimte om een tandje bij te steken. “We kunnen in Leuven dankbaar rekenen op het engagement van de sector. Via Stad en Architectuur, maar ook in de Gecoro (Gemeentelijke Commissie voor Ruimtelijke Ordening) zien we een aanwezige betrokkenheid van de sector. Zij zet zich mee in om de kwaliteit op te schroeven. Toch verdient hedendaagse architectuur meer aandacht. Ik zie daarbij nog ruimte bij bedrijfsgebouwen, onderwijsinstellingen en zeker de openbare ruimte om meer in te zetten op architectuurkwaliteit. De grootste ambitie zit hem erin om de Leuvenaars meer te betrekken. Bij erfgoed is die belangstelling er al meer, tegelijk bouwen we met hedendaagse architectuur aan het erfgoed van morgen.”

89

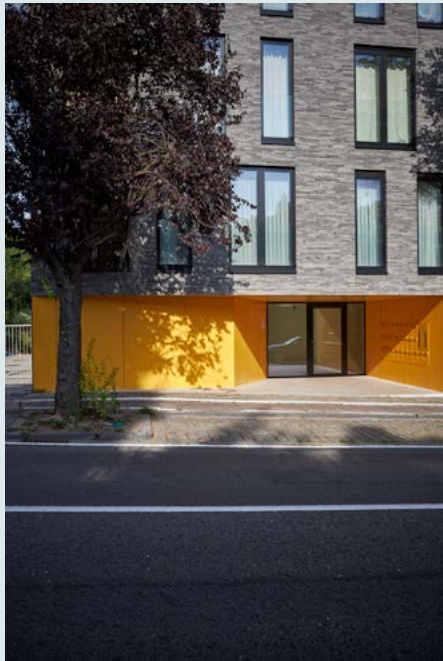
© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

90

— ‘Het gaat om het maatschappelijk engagement van architectuur.’

Leo Van Broeck

verkennen en experimenteren. Er kunnen nog zeker stappen vooruit gezet worden. Het uitdragen van architectuurcultuur naar een breed publiek blijft een uitdaging. De architectuurwereld is nog steeds sterk naar zichzelf gekeerd.” “We moeten alert blijven voor het navelstaren van de architectuurwereld,” in de woorden van Leo Van Broeck. Ook voor Veronique Charlier zit daar de grootste uitdaging en opportuniteit: “Ik ben zeer benieuwd om te zien hoe het bereik naar de Leuvenaar toe nog verder opgedreven kan worden in volgende edities.” Ook voor Leo Van Broeck zit de toekomst in doorzetten en blijven pionieren: “Het is absoluut noodzakelijk om het debat rond architectuurkwaliteit te blijven voeren. Hiervoor is niet enkel de prijs maar het totaalpakket van de werking nodig. Enkel zo kunnen Leuven en Vlaanderen hun sterke positie in kwalitatief architectuurbeleid behouden en verder uitbouwen.” Voor de voormalige oprichter is er meer dan genoeg voeding voor debat: “Er is nog veel werk aan de winkel. Er zit veel

© Anja Van Eetveldt & Maurice Nyhuis

⌘ 2019 / prijs vakjury:
Hal5, vzw Hal5

↑ 2019 / prijs
publieksjury: Sociale
woningen
Donkerstraat, A33
architecten

kwaliteitswinst
in het stukje
‘stad’ van Stad
en Architectuur.
Welke stad willen
we maken? Hoe

maken we een inclusieve, betaalbare, bewoonbare stad die geen mensen achterlaat of uitsluit. Een stad die van haar buitenruimte een bewoonbare openluchtwoonkamer maakt. Een stad die haar natuur niet langer opeet maar ruimte gunt. De kwaliteit zal daarbij niet zitten in design prietpraat, maar in het maken van leefbare dingen, bereikbaar voor iedereen. Ik vind dat het vooral daarover moet gaan. Het gaat om het maatschappelijke engagement van architectuur.” Genoeg werk voor een bijkomende 25 jaar.

■

Woning Cosemans

92

— Met een slimme herdefiniëring van de oorspronkelijke achterbouw, voorziet agmen een verfrissende vernieuwing die aansluit bij de respectvolle renovatie van deze burgerwoning. De architecten behouden de typerende details en elegantie van het oorspronkelijke ontwerp uit 1954. Met kleine ingrepen in het hoofdvolume – zoals het inbouwen van een dakraam dat de zolderkamer en trap met daglicht opluistert – wordt deze woning in ere gerenoveerd. De achterbouw, die minder kwalitatief ingericht was, wordt doortastender aangepakt en vervangen. Het nieuwe volume blijft binnen de contouren van het bestaande en krijgt een passende hedendaagse materialisatie met een speelse gebogen vorm en grote

— ‘Deze renovatie toont hoe kleine architecturale ingrepen de ruimtelijke leefkwaliteit in een woning sterk kunnen verbeteren. Hiervoor is geen extra uitbreiding of al te ingrijpende nieuwbouw nodig.’ redactieraad

ADRES

Willem Cosemansstraat 186
3010 Kessel-Lo

ARCHITECT

agmen (architecten Geldof
Mertens en Noben)

STUDIEBUREAU

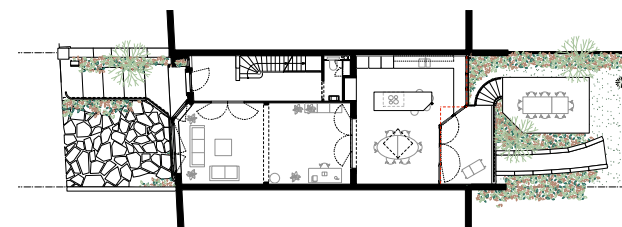
Jo Deflander (*stabiliteit*)
Kristina Elsen (*EPB &
veiligheid*)

AANNEMER

Joris De Ceulaer, Cambara

snede

niveau 0

93

raampartijen. Het aansluitende terras wordt zo als het ware omarmd en vormt daarmee een schakel naar de lager gelegen tuin. In het omgaan met het bestaande, en rekening houdend met het beschikbare budget, wordt ernaar gestreefd zo ver mogelijk te gaan in ecologische en duurzame oplossingen. Het is daarbij een bewuste keuze om bij de renovatie niet verder uit te breiden en de onverharde tuin zo veel mogelijk te vrijwaren.

OPDRACHTGEVER

Brigitte Cosemans,
Jan Elsen

OPLEVERING

April 2021

[Zie kaart 2 / nr. 17](#)

© Pieter Geerts

Zorgwonen Honk

finalist

94

— **H**ONK verenigt ouders van 13 kinderen met een beperking. Deze kinderen zijn nu jongvolwassenen en krijgen met het 'HonkHuis' hun eigen gedeelde thuis. Na een jarenlange zoektocht voor een plek in de stad, landden de Honkers op de Hertogensite, waar hun huis een prominente plek krijgt. Het gebouw werkt aan de Minderbroedersstraat een bestaande blinde gevel af, en maakt zo de hoek naar het publieke binnengebied en de opengelegde Dijle. 360 architecten, reeds verantwoordelijk voor het masterplan van de site, verzorgt het ontwerp van dit zorghuis. Het programma is kleinschalig, op maat van de bewoners en wordt samen met de oudergroep in een doorgedreven ontwerp onderzoek op punt gesteld. Het project is in de eerste plaats opgevat als een huis, geen instelling. Dit vertaalt zich in een speelse planopbouw die ruime private kamers voorziet alsook genereuze circulatieruimtes die door de bewoners gedeeld worden als wasplek, zit- of sporthoek. Op het gelijkvloers bevinden zich de gedeelde leefruimtes. Voor de keuken, eetkamer en salon gingen de architecten secuur op zoek naar de juiste schaal om voldoende ruimte te voorzien voor alle dertien bewoners en bezoekers binnen een huiselijke beleving. Het uitnodigende toegangsportaal en de gulle ramen op het gelijkvloers geven daarbij

© 360 architecten

— **'De indeling van het gebouw is op maat ontworpen voor de bewoners, tegelijk zijn de binnenwanden in het gebouw niet dragend, zo kan het HonkHuis zich in de toekomst verder aanpassen voor specifieke woonnoden of andere programma's.'** 360 architecten

uitdrukking aan de ambitie om vanuit Honk een verwelkomend gebaar te maken naar de buurt. Een expressieve gevel plooit zich rond dit op maat uitgewerkte woonprogramma. Het resultaat is een fiere hedendaagse gevel

die op een respectvolle manier haar plaats opeist in relatie tot de nabije neogotische architectuur van Joris Helleputte. De verticale lijnen en uitspringende erkers vormen daarbij een hedendaagse knipoog naar de historische omgeving. Met de keuze voor lichte zandkleurige bakstenen blijven de architecten bewust weg van de donkerrode hoofdtoon van de historische monumenten en brengt het gebouw een lichte toets binnen in het straatbeeld. Dankzij het krachtige sociale programma en diens architecturale vertaling positioneert Honk zich als een hoeksteen voor een zorgzame samenleving.

© Eveline Van Vlaanderen

— ‘Het project vertrekt voor ons vanuit drie kernwoorden: huis, thuis, toekomst. Het HonkHuis vertaalt onze ambities in een gebouw.’ Honk-ouder

ADRES

Kerstine Liedekensstraat 1
3000 Leuven

ARCHITECT

360 architecten

STUDIOBUREAU

Establis Gent bv
Creteq bv
Evoplus bv

AANNEMER

Vandebos Alg.
Bouwonderneming nv

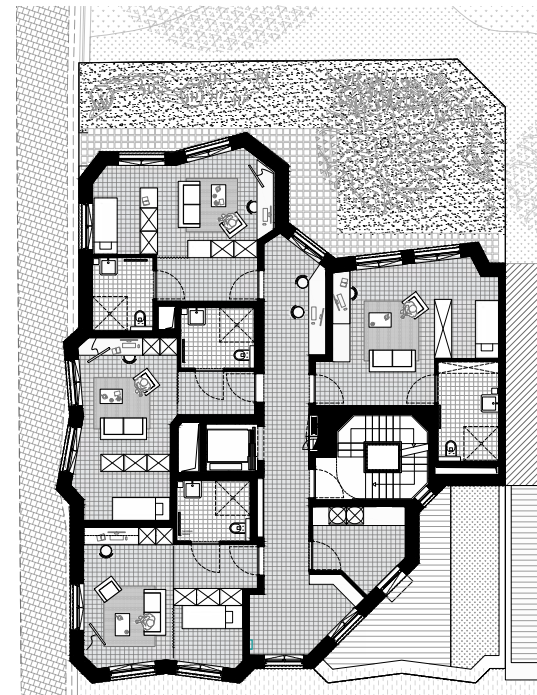
OPDRACHTGEVER

Vzw Honk

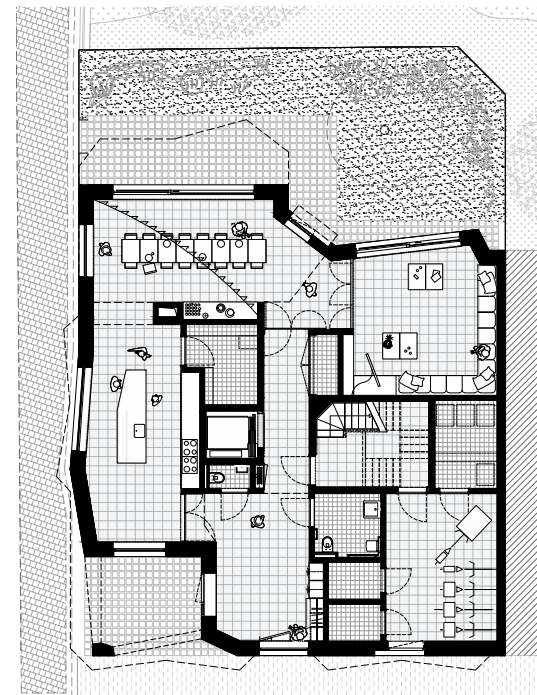
OPLEVERING

December 2022

Zie kaart 1 / nr. 18

niveau 3

niveau 0

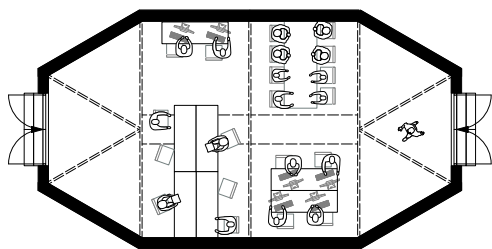
— JURY

De jury is onder de indruk van de gezamenlijke inspanning die de ouders van de 13 jongvolwassenen hebben geleverd om een nieuwe thuis voor hun kinderen te ontwikkelen die door hun beperking extra begeleiding nodig hebben. Een bijzondere prestatie die veel volharding en vindingrijkheid vroeg en na 10 jaar beloofd wordt met een prachtig gebouw. 360 architecten slaagde erin om de vraag van de ouders te vertalen in een opmerkelijk bouwwerk dat de hoek naar het vergroende binnengebied van de Hertogensite markant vormgeeft. Door het spel van erkers en hoekverdraaiingen en de lichte zandkleur van de bakstenen gevel ontstaat een karakteristiek gebouw dat zich op het gelijkvloers zelfbewust opent naar de buurt. Ook de 13 woonstudio's weerspiegelen deze openheid en lichtheid en maken individueel wonen ook in deze zorgcontext mogelijk. Dit is alles behalve een benauwde instelling, dit is inclusief wonen op niveau, in het hart van de stad en de samenleving.

© Anja Van Etveldt & Maurice Nyhuis

Maggie Shelter

grondplan

— **M**et de 'Maggie Shelter' ontwerpt DMOA architecten een constructie die aandoet als een tent maar die de voordelen heeft van een vast gebouw. Ze speelt in op behoeften in humanitaire noodhulp. Hoewel nooddorpen vaak tot 15 jaar blijven bestaan, laat de situatie enkel het bouwen van tijdelijke constructies toe. Vooral grotere structuren voor scholen en community centers bieden hierdoor een pover comfort. Maggie slaat daarom een brug tussen tijdelijke en permanente architectuur. De constructie bestaat uit kleine gemakkelijk te transporteren componenten die door de gemeenschap zelf opgebouwd kunnen worden. De wanden en het dak kunnen opgevuld worden met isolerende materialen zoals aarde. Deze voor vluchtelingenopvang

© Maggie Program

— 'Ik vind het leuk dat mijn school later naar een ander land verhuist om kinderen op te vangen die geen school hebben.' leerling

bedachte constructie, bewijst ook haar effectiviteit buiten deze context. Wanneer de Sint-Norbertusschool door verbouwingswerken nood heeft aan een tijdelijke huisvesting, wordt er ook in de Leuvense context beroep gedaan op de Maggie tenten. Met deze robuuste tijdelijke structuur bedacht DMOA een duurzame ruimtelijke oplossing die slim inspeelt op specifieke knelpunten in noodhulp alsook daarbuiten.

ADRES

Geldenaaksebaan 200
3001 Heverlee

ARCHITECT

Maggie Program vzw
(DMOA architecten)

LANDSCHAPSARCHITECT

Atelier Parkoer
Campo & Jacoby bvba
(uitvoering)

AANNEMER

Maggie Program vzw

OPDRACHTGEVER

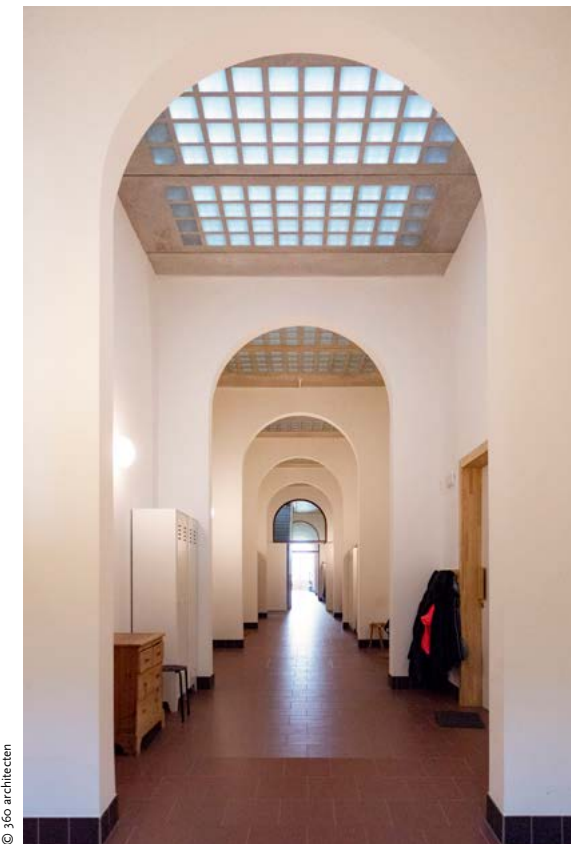
VZW Comité voor
Onderwijs Annuntiaten
Heverlee

OPLEVERING

Juli 2020

Zie kaart 2 / nr. 19

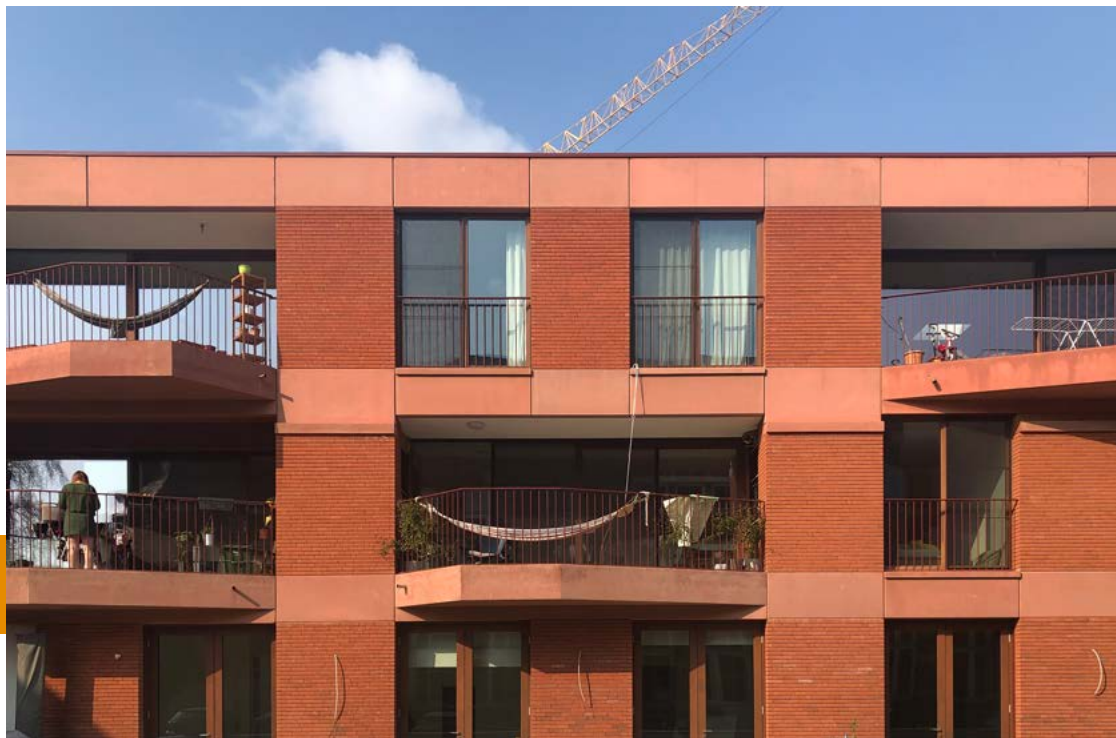
Cohousing BotaniCo

© 360 architecten

— Met Cohousing BotaniCo worden 28 wooneenheden ondergebracht in een voormalige stadsschool binnen het masterplan voor de Hertogensite. 360 architecten behoudt de hoofdstructuur van de school en recupereert zo de architecturale kwaliteiten van het T-vormige grondplan en de langwerpige middengang met bogen. Dit gaat gepaard met een ingepaste en eigentijdse bovenbouw die de slimme schakeling van diverse woontypes mogelijk maakt. Het aanbod binnen BotaniCo omvat kleine zorgwoonunits, studentenhuysvesting, compacte woningen en duplex gezinswoningen. Elke woning geniet van een eigen groene buitenruimte, terwijl de

voormalige speelkoer als deeltuin ingericht is. Deze eigentijdse herbestemming met de nodige gedeelde ruimtes kan tellen voor een duurzame aanpak waarbij de voetafdruk van het wonen beperkt blijft. Deze duurzaamheid wordt verder ondersteund door technische ingrepen zoals zonneboilers, zonnepanelen, ventilatie met warmteterugwinning enz. De centrale gang wordt daarbij behendig ingezet als zowel sociale als technische ruggengraat. Het ontwerp toont hoe een krachtig en aangepast behoud van sterke architecturale kwaliteiten en hedendaagse ingrepen elkaar kunnen versterken. Eén plus één wordt dan drie.

— ‘Het project is een voorbeeld van duurzaam ruimtegebruik, waarbij door slim delen de bebouwde ruimte compact gehouden wordt ten voordele van open groenruimte.’ 360 architecten

ADRES

Kapucijnenvoer 47
3000 Leuven
ARCHITECT
360 architecten

STUDIEBUREAU

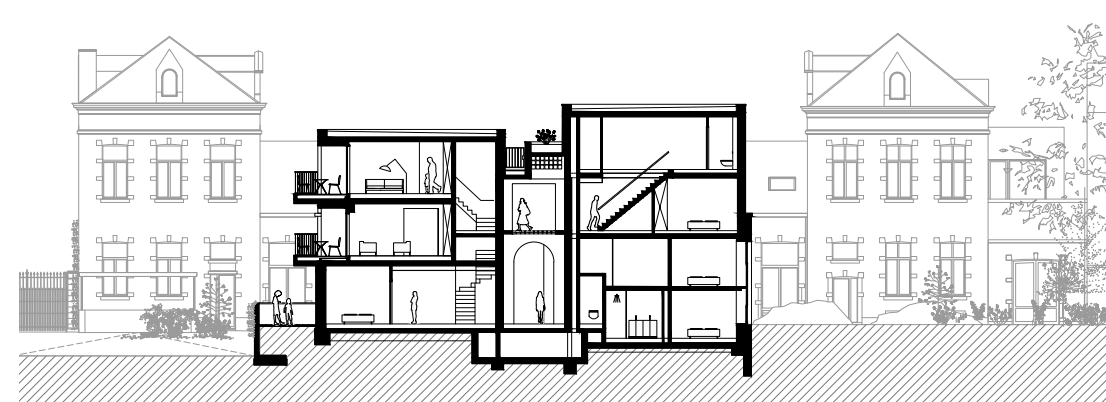
Establis Gent bv
Ingenium Group
2BE Safe bv

AANNEMER

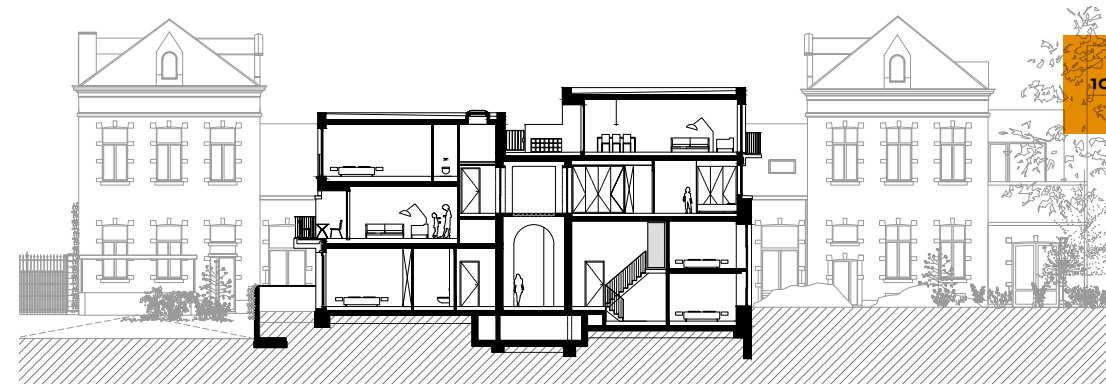
Beneens bouw & interieur
OPDRACHTGEVER
Cohousing Projects
Cohousing BotaniCo

OPLEVERING

December 2019
Zie kaart 1 / nr. 20

snede A

snede B

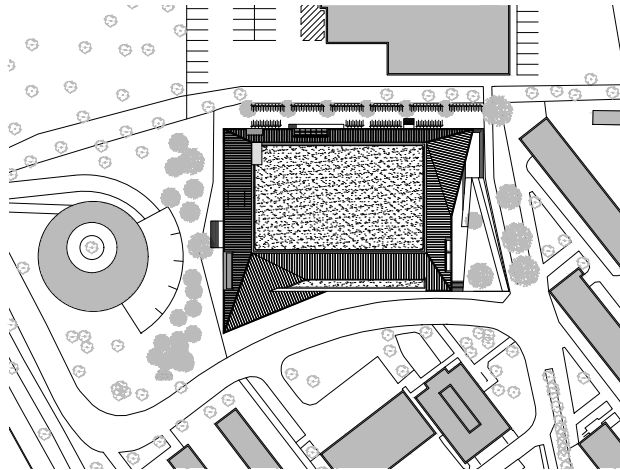
Topsportthal en sportmedisch adviescentrum

104

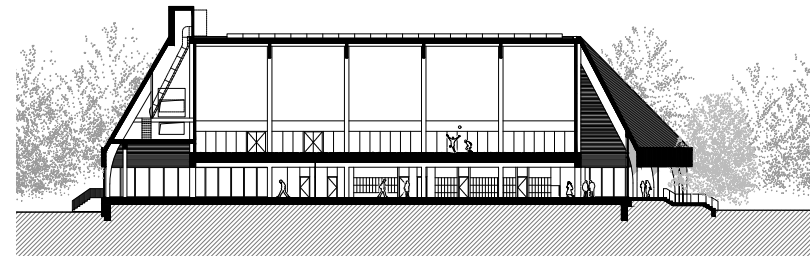
In opdracht van de KU Leuven, ontwerpt 360 architecten een sportcomplex dat zich distancieert van de gekende vormgeving van een sporthal. Het gebouw is bedacht vanuit het dak dat in één groot gebaar de verschillende topsportfaciliteiten overkoepelt. Onder dit dak is de inkomhal ontworpen als een genereuze opening die een ruimtelijk gebaar biedt in de krappe inplanting van het gebouw. Het ontwerp zet in op enkele structureerende principes om het ambitieuze programma in het gebouw in te passen. Op het gelijkvloers worden de ondersteunende functies met lagere plafondhoogte gehuisvest, die zo de grote beach-hal op de eerste verdieping dragen. De vorm van het dak volgt de programmatorische noden. De opvallende zilverkleurige materialisatie van het dak brengt in combinatie met de rechttoe rechtaan aanpak van industriële structurele elementen in het interieur een combinatie van architecturale eerlijkheid en frivoliteit. Zo slaagt 360 architecten erin om binnen een strikt (budgettair) kader architecturale gestes van lichtheid en speelsheid binnen te brengen.

© Frank Bruggeman (KU Leuven)

inplantingsplan

snede

© Bavo Swijgers

ADRES

Tervuursevest 145
3001 Heverlee

ARCHITECT

360 architecten

STUDIEBUREAU

Studie 10 bv
Boydens Engineering
Vekmo

AANNEMER

Pellikaan Bouwbedrijf

OPDRACHTGEVER

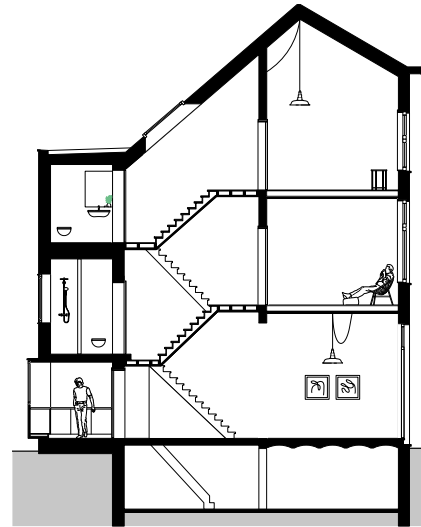
Technische Diensten
KU Leuven
Sport Vlaanderen, afdeling
sportinfrastructuur

OPLEVERING

December 2020

[Zie kaart 1 / nr. 21](#)

Woning Minckelersstraat

snede A

— Een uitgeleefde rijwoning is aan een opknaping toe. De natte ruimtes zijn in een slechte bouwfysische staat, maar ook het budget is krap. Rob Mols architecten zet in op een bedachtzame renovatie waar enkel waar het absoluut nodig is bijdehand wordt ingegrepen. Het hoofdvolume van de woning wordt zoveel mogelijk intact gelaten. De meest ingrijpende verandering is de nieuwe achterbouw met een compacte diepte van 180cm. De voetafdruk in de tuin wordt beperkt, terwijl de uitbouw zich in de hoogte doorwerkt. In deze nieuwbouw worden de natte ruimtes ondergebracht waarbij de architect direct meerdere badkamers voorziet. Zo wordt de woning bestendig voor veranderende gezinsvormen en kan ze in de toekomst mogelijk ook opgedeeld worden. De compactheid van het gebouw, het clusteren van de natte ruimtes en de flexibele indelingsmogelijkheden zijn daarbij zowel economisch als ecologisch

voordelig. Voor de uitbouw kiest de architect voor duurzame materialen, een houtskelet geïsoleerd met ingeblazen cellulosevlokken. De opbouw van de achtergevel steekt uit en springt in, deze speelse vormgeving volgt de ruimtelijke noden van de achterliggende kamers en voorziet zo meer daglicht of juist privacy waar nodig. Het resultaat is een speelse en expressieve achtergevel van rood gebeitst hout die de architecturale ingreep in de verf zet.

ADRES

J.P. Minckelersstraat 113
3000 Leuven

ARCHITECT

Rob Mols architecten

STUDIEBUREAU

Paridaens Ingenieurs bv

AANNEMER

Willem-Vereycken bv

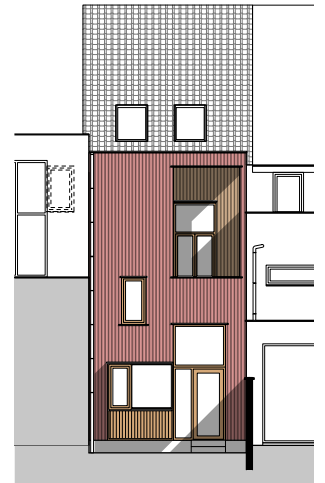
OPDRACHTGEVER

Caroline Borremans

OPLEVERING

Februari 2023

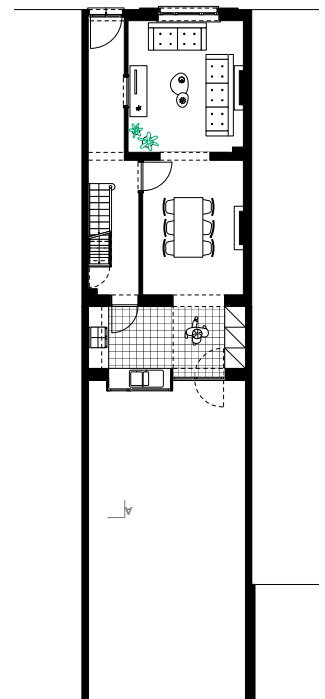
[Zie kaart 1 / nr. 22](#)

achtergevel

© Pieter Geerts

niveau 0

WARD VERBAKEL + HANNE VAN REUSEL — Enkele jaren voor de oprichting van Stad en Architectuur schreef architectuurcriticus Geert Bekaert dat het architectuurgebeuren in Vlaanderen - dankzij een jonge generatie - nieuws geworden was. Alledaags maar opwindend nieuws. Een nieuwe generatie stond

klaar die enthousiast en ongeremd aan het bouwen slaat. Geen stijl of genre was daar te detecteren, maar wel een attitude. En een ontwerpvrijheid om te experimenteren ondanks de ‘gewone’ opdrachten en contexten waarin die gerealiseerd werden. Architectuurcurator en auteur Katrien Vandermarliere, vat de kenmerken van die groep samen als vechtlust, lef, eigenzinnigheid en creativiteit (Vandermarliere et. Al. 1994). Kort samengevat: een generatie met VLEC.

Je bent jong en je zoekt wat?

— **N**u Stad en Architectuur haar 25 jaar bestaan viert, polsen wij bij de opkomende generatie jonge leeuwen naar hun VLEC-attitude. Hoe positioneert een nieuwe lichting (Leuvense) architecten zich in het ondertussen internationaal befaamde Belgische architectuurlandschap? Is vechtlust vandaag nog aan de orde? Met welk lef wordt er anno 2023 aan de architectuurpraktijk getimmerd? Wat voor eigenzinnigheid leggen ze aan de dag? En hoe verhouden zij zich tot de creativiteit waarmee de Belgische architectuur in binnen- en buitenland grote sier maakt?

— ‘We zijn altijd nieuw in ons vak, want we blijven zoeken naar nieuwe opgaves, andere antwoorden en innovatie.’

Laat ons beginnen met het slechte nieuws. De jonge architecten zijn maar mager vertegenwoordigd in de inzendingen en selectie van projecten in deze editie van de Leuvense architectuurprijs. Natuurlijk werken jonge architecten vaak in de bureaus wiens naam we al kennen en blijven zo wat onder de radar. Om beter te begrijpen hoe jonge architecten in of uit Leuven zelf naar hun rol kijken, spraken Ward Verbakel (PLUSOFFICE en KU Leuven) en Hanne Van Reusel (S&A en Osmos) met Aline De Bruyne (medewerker T'Jonck-Nilis), Carol Depoorter (Onkruid), Peter-Jan Depreeuw (fijn atelier), Laura Dreesen (atelier Chambrang), Liesbeth Put (fijn atelier), Celine Styven (czaar architecten), Wim Van Den Berghe (no. ma architecten) en Stan Vrebos (Temporary Pleasure). En dan volgt het goede nieuws. In dat gesprek wordt al snel duidelijk dat er zeker nog vechtlust en creativiteit te rapen valt in Leuven. De zoektocht naar meerwaarde en maatschappelijk engagement en de interesse in vakmanschap zijn twee belangrijke drijfveren die

zelfs in de ontnuchterende realiteit van de praktijk, een sterke motivatie blijkt voor deze groep.

— **TE WEINIG HANGJONGEREN, TE WEINIG BLIJFVROUWEN**

Met een architectuuropleiding op haar grondgebied stromen er heel wat jonge architecten door Leuven. Die komen vanover heel België, en vooral dankzij de postgraduates ook van over de hele wereld. Het is opmerkelijk hoeveel talent er opgeleid wordt in Leuven, maar dat weinigen nadien kiezen om in Leuven te blijven. Dat ligt volgens ons aan de dure vastgoedmarkt waardoor jonge professionals – die in onze sector bij de start van hun loopbaan erg weinig verdienen – niet snel kiezen om zich permanent te vestigen in Leuven. Zelf geven ze aan dat het vinden van een werkruimte in deze stad een uitdaging is voor de creatieve sector. “Er zijn maar weinig plekken in Leuven die nog niet opgekuist zijn of getransformeerd tot hoogwaardig vastgoed,” luidt het aan de tafel. De kieren van de stad, waar leegstaande gebouwen door jonge en creatieve makers ingenomen worden, vormen een noodzakelijke humuslaag voor experiment van waaruit nieuw talent kan ontwikkelen. Het BAC atelier en CASCO worden genoemd als creatieve broedplekken. “Dat is het dan zowat.” Het zijn er weinig. Andere (universiteits) steden slagen er beter in om hun creatieve, recent opgeleide architecten aan zich te binden. Zo speelt Brussel bijvoorbeeld haar voordeel uit, als opwindende, dynamische, onverwachte en grootstedelijke context. Deze generatie ziet veel jong talent verkassen naar Brussel, waar ruwe hangplekken voor creativiteit talrijk zijn, en er meer uitdagingen en innovatieve praktijken bestaan.

— ‘Het ontbreekt Leuven aan vuile creatieve plekken. De ‘edge’ is zoek. Zowat alles is hier al geactiveerd.’

En bovendien lekt de pijlpijn. Vele architecten stappen uit het beroep na enkele jaren. Ze gaan voor overheden werken, voor ontwikkelaars, voor aannemers, de culturele spelers in architectuur, of stappen over naar hele andere sectoren. Dat is geen Leuvens, maar een structureel fenomeen in deze beroepssector. Zo toont de Europese ‘Architecture’s Afterlife’ studie dat internationaal, en vooral in België, het aandeel afgestudeerden die geen bouwkundig architect wordt, significant is (HARRIS et al. 2022). Daarbovenop komen in België meer dan een derde van de stopzettingen van de zelfstandige praktijk voor bij architecten jonger dan 30 jaar (VERMEIREN 2017). Dat wijst op een grote en snelle uittocht van jongeren die niet blijven hangen in het beroep. Deze verdoken groep draagt wel indirect bij aan een brede en kwalitatieve architectuurcultuur als onderdeel van overheden, opdrachtgevers enz.

— ‘Wil ik mijn hele leven rond architectuur laten draaien, inclusief zwarte outfit en artistieke haarsnit? Ik ben geen typische architect, eerder een girl next door.’

En dan is er een genderverschil – al was dat niet zo rond onze tafel. Het aandeel vrouwen dat uit het beroep stapt, blijft groter dan bij de mannen,

ook al is er al enkele decennia lang een 50/50 evenwicht in de diploma’s die uitgereikt worden (VERMEIREN 2017). De Afterlife studie toont bovendien ook aan dat bij vrouwen de verloning nog steeds lager ligt (DE LOOF et al., forthcoming). Rond de tafel kennen ze de redenen voor deze fenomenen: een problematische verloning van architecten, moeilijke work-life balans, gebrek aan commerciële attitude bij architecten die vooral op hun creativiteit en technische kennis opgeleid worden... en dat zorgt voor extra druk op de financieel al benadeelde vrouwen. “En dan is er ook nog de traditionele rolverdeling die weer opduikt wanneer architecten een gezin starten.”

— ‘Ik heb het bijgehouden en uitgerekend. De studie, met alles erop en eraan, heeft mij 70.000 euro gekost. Daarbij is ze zo tijdsintensief dat ze amper te combineren is met een studentenjob. Mijn ouders konden dit ophoesten, maar dit is lang niet voor iedereen het geval.’

De architectuurscene, ook de Leuvense, scoort slecht op diversiteit. De problematische verloning wordt aangehaald als reden waarom velen niet voor het beroep en misschien zelfs de opleiding kiezen. Voor sommigen rond de tafel is er de problematische zelfobsessie van architectuur en het elitaire karakter ervan. Dat trekt niet bepaald een divers publiek aan. Het staat in schril contrast met de realiteit die een pak minder idyllisch is. Na een opleiding waar heel wat creativiteit, theorie en

— ‘En als je dan begint te werken, verdien je onder het minimumloon.’

zelfexpressie worden aangeleerd, is het voor velen een harde ontnuchtering die wacht. Onderhandelen met aannemers, nakijken van aanbestedingsdocumenten, prijsramingen en opmetingen vormen een belangrijk deel van het werk, maar ook - wederom - de lage verloning, lange uren en het machisme in de bouwsector. Dat speelt die groepen die in onze maatschappij minder privileges hebben, parten. Leuven wordt anderzijds wel door de tafel ervaren als een comfortabele ankerplek waar een combinatie gezin en praktijk uitbouwen best comfortabel is. Misschien ligt daar een potentieel voor Leuven om te pionieren in een inclusieve en gezonde architectuurcultuur?

— DE ARCHITECT IS UITGESCHREVEN, MAAR NIET UITGEPRAAT

De klassieke definitie van de architectuurpraktijk is die van het bouwen. Maar die versie dekt de lading niet meer. De tijd van de grote auteurspraktijk of sterarchitect lijkt een verhaal dat bij de vorige eeuw hoort. In een beroepsveld dat diverser werd in de laatste decennia, worden allerlei soorten praktijken gedefinieerd (architecten als circulaire materiaal producent, burgeractivist, kunstenaar, landschapsontwerper, onderwerpend onderzoeker, tentoonstellingsmaker, sociaal geograaf...) en nemen architecten dus ook andere rollen op binnen en buiten de architectuur. Je kan architect zijn en toch niets bouwen. Er is een verschil tussen architectuur als discipline,

— ‘Diversiteit... Ja dat is een probleem. Om te beginnen is er een totaal gebrek aan voorbeeldfuncties.’

diploma, beroep of kennisdomein. Rond de tafel wordt er zich luidop afgevraagd hoe dat beroep dan gereguleerd moet worden. “Vertegenwoordigt de orde wel de architecten van vandaag,” wordt er geopperd? Enerzijds is de organisatie van de orde niet representatief samengesteld en vertegenwoordigt ze de jonge generaties of vrouwen in architectuur onvoldoende. Anderzijds lijkt de orde niet alle soorten praktijken te vertegenwoordigen, al kunnen we ons afvragen of dat laatste nodig is. Het zijn vooral de verantwoordelijkheden die het bouwen met zich meebrengt die de orde reguleert, zoals de tienjarige aansprakelijkheid van architecten voor wat ze (laten) bouwen. Het idee van de licentie die je nodig hebt om die bepaalde versie van de architectuurpraktijk te beoefenen, blijft overeind, maar voor al de andere praktijken is dat minder het geval. Architecten die werken bij organisaties zoals Onkruid (met o.a. het HORST festival), Temporary Pleasure of Osmos Network beschrijven in het gesprek hun keuze om zich uit te schrijven bij de Orde, of zelfs nooit in te schrijven, als een daad van rebellie.

— ‘Een instagram kanaal zoals van het Platform voor Architectuur en Feminisme (@paf.community) of Women in Architecture Belgium doet echt de ronde, het is zelfs al bij vrienden buiten de architectuur terecht gekomen. Voor ons is instagram een belangrijke inspiratie én gemeenschapsplek.’

— ‘Je kan niet 10 jaar aansprakelijk zijn voor een tijdelijke constructie!’

Wat opvalt in ons gesprek is hoe sterk de maatschappelijke waarde of zelfs ethiek speelt in de wijze waarop deze jonge professionals naar architectuur kijken. De praktijk kan ook heel anders vorm krijgen. Als een sociaal engagement bijvoorbeeld, waarbij ontwerpkracht mee aan tafel zit om nieuwe plekken vorm te geven zoals Hal5, maar binnenkort misschien ook de Sint-Jacobskerk. Het is niet de architect die bovenaan de pyramide alles bedenkt, maar die als een partner tussen de andere disciplines en expertises staat, inclusief de expertise van gebruikers. Dat is een bijzonder uitgangspunt voor heel wat ontwerpers.

Deze jonge ontwerpers benoemen ook het belang van een netwerk van praktijken. Net zoals in de vormgeving, mode en kunst leeft het collectief en de samenwerking sterk. Dat zie je bijvoorbeeld bij de coalities die ontstaan om deel te kunnen nemen aan de grotere opdrachten die vaak via een overheids-procedure of wedstrijdformule verlopen. Vanuit de nood om voldoende referenties te verzamelen om de selectiedrempel te halen, ontstaat ook de deugd van samenwerking, exploratie en nieuwe verbindingen. In die context is het juiste netwerk hebben goud (of baksteen) waard.

— ‘Hoe kunnen architecten elkaar spreken en bevragen, zonder dat het in een context van competitie is?’

Daarmee wordt het gesprek nog maar eens weggeleid van architectuur als beroep, naar architectuurscultuur. Welke culturele context vormt een goede voedingsbodem voor zowel architectuurkwaliteit als het opkweken van jong talent? Daarom is ook de plek waar diverse architectuurpraktijken en anderen elkaar ontmoeten en in dialoog gaan belangrijk. Stad en Architectuur-evenementen zoals de Auditorium lezingen kunnen als een platform fungeren, maar ook meer sociaal gerichte initiatieven zoals Maggie's Lentebaar van Kruul en Maggie Program VZW halen ze aan als gewaardeerde en aantrekkelijke initiatieven waar die architectuurscultuur en het netwerk zich manifesteren.

Architectuurplatformen die zich specifiek op jonge praktijken richten worden erg gemaakt, zoals het ACROSS initiatief van A+ Architecture in België, Vlaams Architectuurinstituut en l'Institut Culturel de l'Architecture Wallonie Bruxelles. Het is een plek waar de jonge generatie niet hoeft op te boksen tegen hoge torens in de Vaartkom of complexe projecten als de podiumkunstensite. Maar waar een straf project op elke schaal aandacht kan krijgen. Wat voor projecten krijgen immers een prijs? Is er plaats in een publicatie zoals deze voor werk van jonge architecten? Wat doen de stad of de universiteit als twee van de grootste Leuvense opdrachtgevers om jonge architecten springplankopdrachten te bieden?

Van dit gesprek nemen we mee dat deze generatie - of toch minstens de kleine delegatie ervan aan onze tafel - nog steeds de nodige VLEC etaleert, al moeten ze het doen in een andere context. Ze komen aan het eind van een gouden eeuw in de Vlaamse architectuurscene, en werken in een context van crisis (in energie, materialen, economie, biodiversiteit, ongelijkheid ...). En dat in een stad

waar schurende plekken met ruimte voor experimenteren op dit moment bijzonder dun gezaaid zijn. Hun 'attitude' is er één van zorg en engagement. Deze generatie durft – zij het nog voorzichtig - buiten het strikte kader van architectuur te kleuren. Er klinkt ook uit Leuven een duidelijke oproep naar een inclusievere architectuurscultuur. En met de vraag “Hoeveel jonge architecten zitten in het bestuur van Stad en Architectuur?” ketst deze generatie onze vraag mondig weer in eigen doel.

BIBLIOGRAFIE

- A Plus: *Welke Plaats voor de Jonge Architectuur?*, A+77, 1982
- Bekaert, G., *Jonge architecten in Vlaanderen ontmaskeren de architectuur in Ons Erfdeel*, 32(1), 1989
- De Loof et. Al., *Quality of Work-Life Balance in Architects*, forthcoming
- Harriss, H, et. Al., *Architecture's Afterlife*, 2022, architectures-afterlife.com
- Patteeuw, V., *Jonge Leeuwen in A+ Architecture in Belgium: Start-Up Architecture*, A+300, 2023
- Van 't Klooster, I., *Jonge Architecten in Nederland in De Witte Raaf*, 107, 2004
- Vandermarliere, K. et Al., *Mein Erstes Haus: recent werk van jonge Vlamingen*, deSingel Antwerpen, 1994
- Vermeiren, C., *(Onder)vertegenwoordiging van vrouwen in de architectuur in Vlaanderen*, UGent, 2017

Project: Woestijnvis
Foto: Hannelore Veelaert

Onze bijdrage aan een klimaatrobuust Leuven

ONTWERPBUREAU PAUWELS BV
landschap - en tuinarchitectuur, stedenbouw

Mercatorpad 5, Leuven | www.pauwelsontwerp.be | info@pauwelsontwerp.be | 016 20 89 01

Boîte

Interieur- en conceptstudio

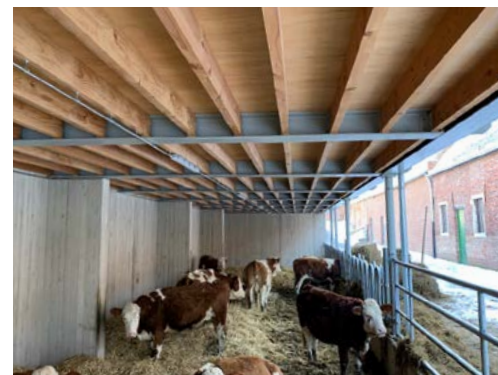
🌐 studioboite.be

📷 [/studio_boite](https://www.instagram.com/studio_boite)

Als multidisciplinair ontwerpteam van jonge ontwerpers, ondersteund door ervaren architecten, wordt een permanente zoektocht aangegaan naar interpretatie van ruimtelijke context voor het uitwerken van stedenbouwkundige masterplanning en architecturale projecten van zeer uiteenlopende schaal. Bij alle projecten wordt in dialoog getreden met de omgeving. De eigenheid van het bureau ligt niet in de aard of de grootte van de opdracht, maar veeleer in de ruimtelijke benadering en de specifieke stedenbouwkundige en architecturale aanpak van elke gestelde problematiek. Een portfolio met bouwprogramma's van verschillende schalen, uiteenlopende context en diverse complexiteitsgraden gevuld met collectieve en sociale woningbouwprojecten, gezinswoningen, scholen, zorgprojecten,... verbreden de kijk op de maatschappij, waarbij architectuurprojecten de masterplanprojecten kruisbestuiven.

atelier MA+P
 Gustave Latinislaan 11, 1030 Schaarbeek
www.a-map.be @ateliermap

**ARCHITECTEN
BEECK & HERMANS**

Sint-Katelijnestraat 46
 2800 Mechelen

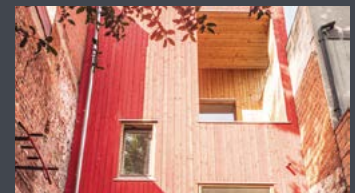
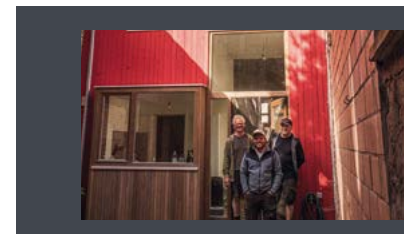
www.architectenbeeckhermans.be
[architecten_beeck_hermans](https://www.instagram.com/architecten_beeck_hermans)
[architectenbeeckhermans](https://www.facebook.com/architectenbeeckhermans)

HET BEHOUT

Het Behout is gespecialiseerd in het uitvoeren van bio-ecologische bouwwerken, dit zowel voor nieuwbouw, renovaties en restauraties. We gebruiken bouwmethodes en materialen met een zo gering mogelijke milieubelasting.

NIEUWBOUW - RENOVATIES - RESTAURATIES

WWW.HETBEHOUT.BE

016 44 83 42
 Weggevoerdenstraat 136z - 3012 Wilsele

Willem-Vereycken
 bvba heet vanaf
 nu 'Het Behout'

Making places ————— that matter

Miss Miyagi ondersteunt - als dienstverlener - diverse partijen (zorginstellingen, steden, gemeenten, co-housers, klooster-orde, creatieve ondernemers, burgerinitiatieven, middenveld-organisaties...) bij de ontwikkeling van hun bijzonder vastgoed.

Zit jij ook met een waardevolle vastgoeduitdaging? Wij denken graag met je mee!

missmiyagi.eu — info@missmiyagi.eu ————— volg ons op LinkedIn of Instagram

STADSMAKERS
FONDS

ZET JE SCHOUDERS ONDER
DE STAD.

Stadsmakersfonds is een coöperatief investeringsfonds waar ook jij aandeelhouder van kan worden!

Door de herbestemming van bijzondere sites mee te financieren, ontwikkelt Stadsmakersfonds plekken met een grote maatschappelijke stuwkracht. Hiernaast zie je vier projecten die we op dit moment realiseren.

Brouwerij De Ridder, Deurne

Impact Factory, Mechelen

De Boomgaard, Kessel-Lo

La Confluence, Viroinval

www.stadsmakersfonds.be

voor meer info over het fonds, haar projecten en hoe mee te investeren.

Hertogensite Herleuven

EEN ONTWIKKELING VAN

RESITERRA

WONINGEN
APPARTEMENTEN
COMMERCIELE RUIMTEN

TE KOOP

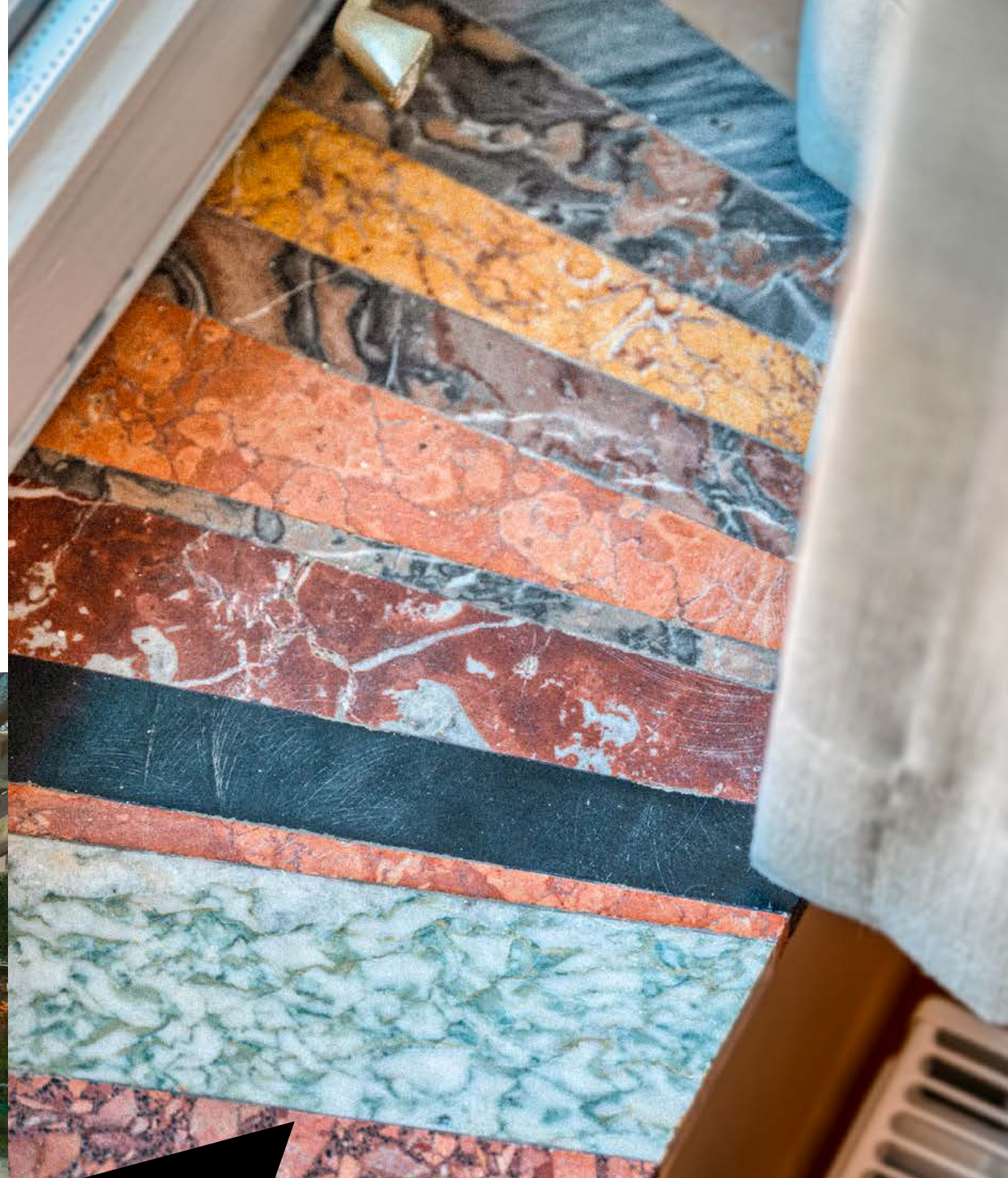
VERKOOP

info@resiterra.be
016/29.30.22
www.hertogensite.be

LAVA Architecten

www.fijnatelier.be

architectuur & interieur

fijn
atelier

KPW Architecten
Vital Decosterstraat 50 bus 1 3000 Leuven
+32 (0) 16 41 89 87
info@kpw-architecten.be
www.kpw-architecten.be

vanhout.pro

BOUWEN MET MENSEN

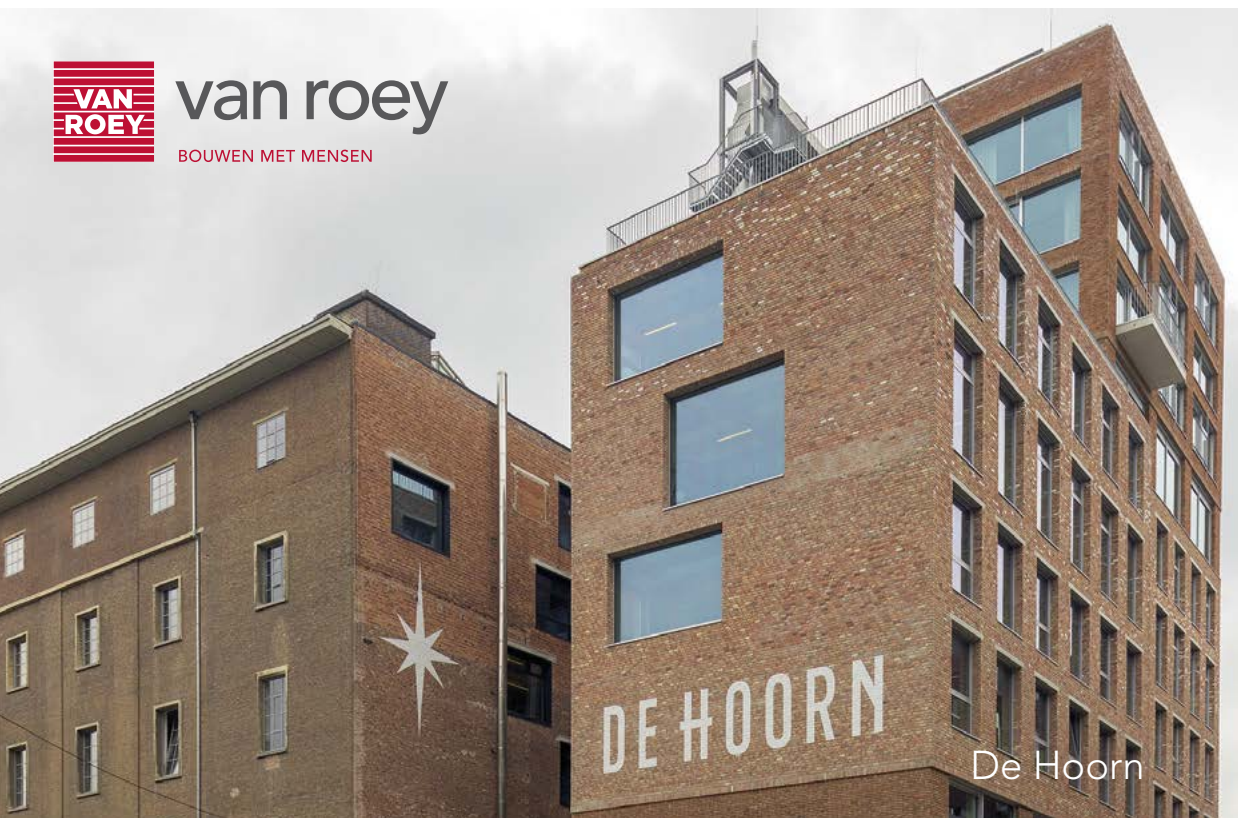

Molens van Orshoven

van roey

BOUWEN MET MENSEN

De Hoorn

DE KUNST VAN HET WEGLATEN

S-line®

S-line® gevelstenen Minder materiaal, even hoogwaardig

U wilt meer. Meer kansen voor **duurzaam bouwen**. Meer comfort voor wonen of werken. Meer ruimte creëren voor isolatie. En méér doen met **minder grondstoffen en energie**. Dat lijkt wellicht onmogelijk, maar het is niets minder dan de kunst van het weglaten. En dat is precies wat S-line® doet. Gevelstenen met het juiste maatje minder, en juist daarom met de meerwaarde die u wilt.

Ook de S-line® gevelstenen garanderen langdurig mooie gevels, met garantie tegen vergipsing! S-line® is een van de resultaten van ons duurzaamheidsprogramma Together to Zero. Laten we samen de lijnen naar morgen uitzetten met **S-line®**. **Smal. Slim. Sterk.**

Samen op weg naar de nieuwe standaard.

Meer weten?

Kijk op vandersanden.com/s-line
of scan de QR-code.

VANDERSANDEN

HET MOOISTE MAAK JE SAMEN

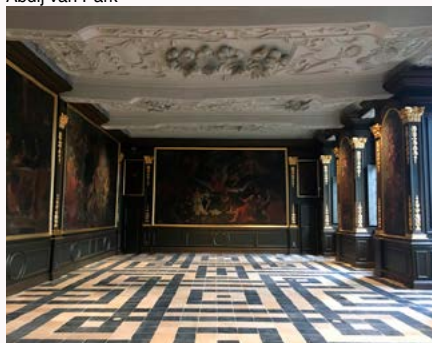

STUDIO ROMA

Studio Roma is een Leuvens architectenbureau opgericht in 2010 en gevestigd in het Oude Abtskwartier van de Abdij van Vlierbeek. Het bureau kan buigen op een jarenlange ervaring in de restauratiesector en op een mooi palmares op het vlak van onderzoek en herbestemming van waardevol architecturaal erfgoed. Studio Roma bestaat uit een vast team van restauratiearchitecten, architecten, ingenieurs en erfgoeddeskundigen. De meesten genoten een bijkomende opleiding in de monumentenzorg. Per project doorgrondt het team de historische gelaagdheid van een gebouw of een site, zijn kwaliteiten, knelpunten en ontwikkelingsmogelijkheden voor de toekomst. Afhankelijk van het project gaat het bureau samenwerkingen aan met specialisten in materiaaltechnisch of archeologisch onderzoek, in technische installaties, stabiliteit, integratie van nieuwbouw of omgevingsaanleg. Zo biedt Studio Roma totaaloplossingen aan voor complexe vraagstellingen in een historisch kader en blaast ze nieuw leven in eeuwenoude sites.

Abdy van Park

Refter in de Abdy van Park

Detail lambrisering refter

Herstel in de bibliotheek

STUDIO ROMA

IN DE ABDIJ VAN PARK

De Abdij van Park in Heverlee is een schoolvoorbeeld van een architectuurproject door Studio Roma. De restauratie van deze prachtige erfgoedsite is een ambitieuze campagne van creatieve herbestemming, transformatie, renovatie en zorgvuldige restauratie. De restauratie gebeurt met een groot respect voor de teruggevonden bouwfases. De nadruk ligt op het gebruik van natuurlijke materialen en het werken volgens traditionele methoden om hedendaagse vernieuwende architectuur en technieken in te zetten waar dit een meerwaarde betekent. Studio Roma was betrokken bij de opmaak van het masterplan en beleidsplan en is verantwoordelijk voor de restauratie en herbestemming van het claustrum en de tuinen, het provisorienhuis, het gastenkwartier, de Mariapoort, de Sint-Janspoort en het Waegenhuys.

Handbooghof

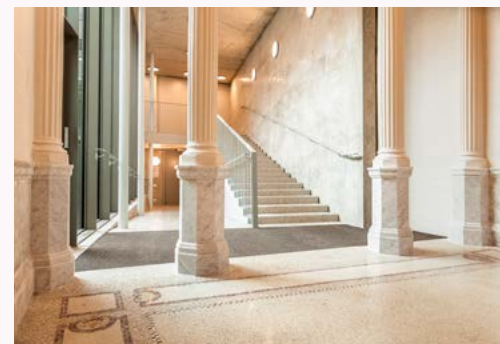
Hôtel d'Udekem d'Acoz

© Steven Massart

Gerechtshof

© André Nullens

Ceragebouw

© Simon Van Ranst

STUDIO ROMA IN LEUVEN

Studio Roma houdt samen met vele partners het rijke architecturale verleden van Leuven springlevend. Het bureau is ook betrokken bij de restauratie van de drie overige Leuvense abdijen: de Abdij van Vlierbeek, de Abdij Keizersberg en de Sint-Geertruiabdij. Studio Roma was verantwoordelijk voor de restauratie van de stadsomwalling aan de Handbooghof en op de Hertogensite, de restauratie en ontsluiting van het Hôtel d'Udekem d'Acoz (Sint-Pieterscollege), het Gerechtshof, het dak van de Stadsschouwburg, de Lusthof in de Parijsstraat en het Helleputtegebouw en Hôtel d'Eynatten (nu deel van het Cera-gebouw). Deze gerestaureerde monumenten maken sinds kort opnieuw deel uit van het Leuvense straatbeeld en stadsleven. In de Sint-Jacobskerk volgde Studio Roma nauwgezet alle nodige stabiliteitsmaatregelen op. Voor de nieuwe Podiumkunstenzaal waakte Studio Roma over de integratie met het omringende erfgoed. Vandaag zijn haar restauratiearchitecten aan de slag in het Pathologisch instituut en in huis Delsart. Met al deze projecten is het de ambitie van Studio Roma om het erfgoed van haar thuisstad te herwaarderen en hiermee een meerwaarde te creëren voor Leuven.

De Lusthof

St.-Jacobskerk © André Nullens

a generous invitation, an open door, a level playing field, a podium that beckons
the platform is open

maakleerplek, leuven
© stijn bollaert

POLO. Architecture
Labs
Interior design
Urbanism
www.polo-platform.eu

VDS
VANDERSTRAETEN

**LET'S BUILD
TOGETHER!**

VDS Vanderstraeten ontwerpt, bouwt, financiert en onderhoudt gebouwen in de publieke en private sector. Al meer dan **85 jaar**. Gestoeld op traditie, kennis en vakmanschap. En met een open blik op de toekomst.
Wij zetten in op innovatie. Op elk terrein: **mensen, middelen en technieken.**
Ons geheim? **Samenwerking.** Het is de hoeksteen van elk project.

Vanderstraeten nv ■ Europaweg 11 ■ 3560 Lummen ■ BE 0400 983 152
T +32 11 43 14 12 ■ info@vanderstraeten.be ■ www.vanderstraeten.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de stad Leuven.

SAMENSTELLING

Vzw Stad en Architectuur

Redactie: Petra Griefing, Hanne Van Reusel, Kristel Putseys, Martine Zoeteman

V.U.: Wouter Nilis

Rijschoolstraat 4/201

3000 Leuven

Tel.: 016 22 22 39

info@stadenarchitectuur.be

www.stadenarchitectuur.be

REDACTIERAAD

Marieke Berkers, architectuurhistoricus, onderzoeker, schrijver, directeur Architectuur Film Festival Rotterdam (AFFR) en gastdocent Academie van Bouwkunst Amsterdam

Tim Vekemans, architect, partner RE-ST architectenvennootschap, docent UHasselt, faculteit Architectuur en Kunst

Ward Verbakel, ir. architect, stedenbouwkundige, partner PLUSOFFICE, gastprofessor KU Leuven

Oda Walpot, ir. landschapsarchitectuur, adviseur open ruimte Team Vlaams Bouwmeester

JURY ARCHITECTUURPRIJS LEUVEN 2023

Annekatrien Verdickt, architect, partner Terwecoren Verdickt, gastprofessor UGent, oprichter Filter Café Filtré Atelier

Karen Landuydt, ir. architect, stedenbouwkundige, coördinator gebieds- en projectontwikkeling stad Leuven

Peter Vanden Abeele, architect, stedenbouwkundige, stadsbouwmeester Gent, gastprofessor UGent

AUTEURS

Marieke Berkers, architectuurhistoricus, onderzoeker, schrijver, directeur Architectuur Film Festival Rotterdam (AFFR) en gastdocent Academie van Bouwkunst Amsterdam

Tim Vekemans, architect, partner RE-ST architectenvennootschap, docent UHasselt, faculteit Architectuur en Kunst

Ward Verbakel, ir. architect, stedenbouwkundige, partner PLUSOFFICE, gastprofessor KU Leuven

Hanne Van Reusel, architect, coördinator Stad en Architectuur, projectmedewerker Osmos

FOTOGRAFEN

Anja Van Eetveldt, Maurice Nyhuis
p. 6 t/m 16, 32 t/m 41, 60 t/m 66
en coverfoto's

VORMGEVING

Andrea Bertus/Buro Bertus, Maastricht

DRUKWERK

Drukkerij Walters, Maastricht

© Leuven 2023

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn bijdrage.

